

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO SAUGUMO AKADEMIJA
TAISĖS IR TEISĖSAUGOS INSTITUTAS**

LAURA TAMULEVIČIENĖ

IKITEISMINIS PROCESAS (TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS SPECIALIZACIJA)

**NEPILNAMEČIŲ TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ IR ASMENS
DUOMENŲ APSAUGOS UŽTIKRINIMO TEISINIO
REGULIAVIMO YPATUMAI**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: dr. E. Štareikė

Darbo autorius: L. Tamulevičienė

Kaunas, 2023

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS.....	3
ĮVADAS	4
1. NEPILNAMEČIO IR JO TEISIŲ APSAUGOS SAMPRATA	8
1. 1. Nepilnamečio samprata	8
1. 2. Nepilnamečio teisių apsaugos pagrindai	13
2. NEPILNAMEČIO ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO TEISINIS REGULIAVIMAS	18
2.1. Teisės į privatų gyvenimą samprata ir reguliavimas teisės sistemoje	18
2.2. Problematika saugant nepilnamečio privatų gyvenimą, teisės į atvaizdą aspektu.....	23
2.3. Asmens duomenų apsaugos ir privataus gyvenimo institutų ryšys	27
3. NEPILNAMEČIO DUOMENŲ APSAUGA, KAIP TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ DALIS	30
3.1. Asmens duomenų apsaugos teisinis reglamentavimas tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu	30
3.2. Asmens duomenų samprata teisinėje doktrinoje	34
3.2.1. Biometrinių duomenų naudojimas asmens duomenų apsaugos kontekste	37
3.3. Asmens duomenų užtikrinimo elektroninėje erdvėje problematika	40
4. NEPILNAMEČIO TEISIŲ APSAUGOS ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SKYRIAUS DARBUOTOJŲ PATIRTIES ASPEKTU	48
4.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas ir organizavimas	48
4.2. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė	50
4.3. Kokybinio tyrimo rezultatų analizė	72
IŠVADOS	88
PASIŪLYMAI.....	90
LITERATŪROS SĄRAŠAS	91
PRIEDAI	99
SANTRAUKA.....	105
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	106

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LR – Lietuvos Respublika;

LR BK – Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas;

LR BPK - Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas;

LR CK – Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas;

EŽTK – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Europos žmogaus teisių konvencija);

EŽTT - Europos Žmogaus Teisių Teismas;

ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas;

JT – Jungtinės Tautos;

EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija;

BDAR – Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas;

LVAT – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas;

VTAT – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (prie SADM);

VTAS – Vaiko teisių apsaugos skyrius;

TAR – teisės aktų registras;

AB – akcinė bendrovė;

UAB – uždara akcinė bendrovė;

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos;

DOI – digital object identifier (DOI, liet. - skaitmeninio objekto identifikatorius);

d. – dalis;

kt. – kita;

liet. – lietuviškai;

pvz. – pavyzdžiui;

proc. – procentai;

pan. – panašiai;

pav. – paveikslas;

str. – straipsnis;

t. y. – tai yra;

žr. – žiūrėti.

IVADAS

Baigiamojo darbo aktualumas. Nepilnametis yra visuomenės pamatas, tačiau kartu nepilnametis yra ir viena iš labiausiai pažeidžiamų asmenų grupių, nes asmuo nesulaukęs pilnametystės dažniausiai yra priklausomas nuo aplinkos, nemoka ir nesugeba savimi pasirūpinti bei apginti savo teisių ir teisėtų interesų. Nepilnamečio teisių apsaugos teisinis reguliavimas yra privalomas, siekiant sukurti nuolat veikiančią nepilnamečių teisių apsaugos sistemą, kuri užtikrintų, kad valstybėse būtų formuojama ir taikoma vienoda praktika, saugant ir ginant nepilnamečio teises ir teisėtus interesus. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 1898 metais priėmė Vaiko teisių konvenciją (toliau – Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija arba Konvencija), kuri tapo plačiausiai pripažintu žmogaus teisių dokumentu. Dėl didelio pripažinimo Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencija yra vienas pagrindinių ir esminių nepilnamečio teisių apsaugai užtikrinti skirtas tarptautinis dokumentas, kuris privalo būti tinkamai perkeltas į nacionalinę teisę, nustatant, kad nepilnamečių teisių apsauga yra valstybės pareiga, įpareigojanti garantuoti kiekvieno nepilnamečio tokią teisių apsaugą ir paramą, kuri kaip galima labiau atitiktų jo interesus.¹

Žmogaus teisė į privatumą yra viena iš prigimtinių teisių, kuriomis naudotis gali kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo jo amžiaus, lyties, tautybės ir kitų pagrindų. Tokią teisę galima apibrėžti, kaip tam tikrą asmeninę žmogaus erdvę, į kurią niekas, be žmogaus sutikimo, negali kištis. Nors ši teisė ir yra įtvirtinta įvairiose teisės aktuose bei visuotinai žinoma, tačiau ji vis dar lengvai pažeidžiama, todėl siekiant tinkamai ginti nepilnamečių teisę į privatų gyvenimą, nepilnamečių apsaugai turi būti skiriamas papildomas dėmesys ir griežtas šių teisių apsaugos reglamentavimas. Vienas pagrindinių nacionalinės teisės aktų, užtikrinančių tokių nepilnamečių teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą, yra Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas.²

Nors asmens duomenų apsauga yra privataus gyvenimo sudedamoji dalis, tačiau Europos Parlamento ir Tarybos Bendrąjį duomenų apsaugos reglamente yra pabrėžta, kad asmens duomenimis yra laikoma bet kokia informacija, susijusi su asmeniu, kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta.³ Bendrajame duomenų apsaugos reglamente yra išskirta papildoma nepilnamečių apsauga, kadangi jie gali nepakankamai suvokti su asmens duomenų tvarkymu

¹ Vida Gudžinskienė, Rita Raudeliūnaitė ir Rokas Uscila, „Vaiko teisių įgyvendinimo galimybės vaikų dienos centruose“, *Pedagogika* 121, Nr. 1 (2016): 209, DOI: <http://dx.doi.org/10.15823/p.2016.15>.

² „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2022 m. birželio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830/asr>.

³ „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)“, Eur-Lex-Europa, žiūrėta 2022 m. birželio 5 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>.

susijusių pavojų, pasekmių ar apsaugos priemonių ir savo teisių.⁴ Būtent dėl šios priežasties nepilnamečio tėvai ar įstatyminiai atstovai turi pareigą padėti nepilnamečiams įgyvendinti jų teises, kad šios nebūtų pažeistos, o kad jos būtų užtikrintos tinkamai, nepilnamečių teisės apsaugą turi kontroliuoti ir valstybė. Kadangi tobulėjant technologijoms, keičiantis visuomenei ir nustatytoms normoms, būtina įvairiomis priemonėmis stiprinti nepilnamečių apsaugą ir jų teises.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Palaipsniui kintant žmonių gyvenimo būdui, sparčiai besivystant informacinėms technologijoms, plečiantis žmonių bendravimui tarpusavyje internetinėje erdvėje, didėjant dėmesiui ir žmogaus teisių apsaugą, keičiasi ir teisinis reguliavimas šiose srityse. Žmogaus teisė ir privatumo gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos reikalavimų griežtinimas suaktyvino įvairių valstybinių įstaigų, organizacijų, mokslininkų bei teisininkų analizę, probleminių situacijų nagrinėjimus ir suaktyvino jų sprendimo būdų paiešką. Nepilnamečio teisių tema Lietuvoje nėra dažnai gvildinama, todėl nėra dažnai atliekami tyrimai. Bendrąja prasme teisės ir privatumo gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos problemas analizavo įvairūs autoriai, tokie kaip Eric L. Jensen ir kt. „Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems” (2006), G. Buttarelli „The EU GDBR as a clarion call for a new global digital gold standard“ (2016), I. Petraitytė „Asmens duomenų apsauga ir teisė ir privatumo gyvenimą“ (2011), L. Meškauskaitė „Teisė ir privatumo gyvenimą“ (2015), o šias teises nepilnamečių aspektu analizavo G. V. Mickevičiūtė, V. Pasvenskas, „Vaiko teisė ir asmens duomenų apsauga: iššūkiai skaitmeninėje erdvėje“ (2020) ir kt. Dauguma leidinių yra išleisti daugiau nei prieš 8 metus, todėl privalu nagrinėti nepilnamečių teisių ypatumus, susijusius su teise ir privatumo gyvenimą ir asmens duomenų apsauga, šiandieninėmis aktualijomis, siekiant geriau apsaugoti nepilnamečių teises.

Tyrimo problema. Nepilnamečiai yra viena iš pažeidžiamiausių socialinių grupių, kuriems yra reikalinga ypatinga apsauga ir pagalba. Būtent dėl šios priežasties nepilnamečių teisių apsauga Lietuvoje turėtų būti prioritetas klausimas. Atsižvelgiant ir teismų praktiką bei teisės doktriną, galima teigti, jog nepilnamečiai susiduria su asmens duomenų apsaugos pažeidimas,⁵ o nepilnamečių teisės ir privatumo gyvenimą įgyvendinimas nėra plačiai išnagrinėtas. Augant teisiniam demokratinės visuomenės sąmoningumui privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos samprata keičiasi, kartu stiprėja ir poreikis ginti šias žmogaus teises, o ypatingai, kai šios, vienos iš jautriausių visuomenės grandies – nepilnamečių, teisės yra pažeistos. Kad būtų geriau užtikrinta nepilnamečio asmens teisė ir privatumo gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą, būtina analizuoti šias

⁴ Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, *supra note*, 3.

⁵ Gabrielė Velta Mickevičiūtė, Vytautas Pasvenskas, Vytautas, „Vaiko teisė ir asmens duomenų apsauga: iššūkiai skaitmeninėje erdvėje“, *Teisės mokslo pavasaris* (2020):47-48, DOI: <https://doi.org/10.15388/OS.TMP.2020.3>.

teisės ginančius tarptautinius ir nacionalinius teisės aktus, kuriuos išnagrinėjus galima efektyviai tobulinti, keisti ar papildyti visiems gerai žinomas ir pripažintas nepilnamečių teises.

Tyrimo objektas. Nepilnamečių teisės į privatą gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos užtikrinimo teisinis reguliavimas.

Darbo tikslas. Atskleisti nepilnamečių teisės į privatą gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos užtikrinimo teisinio reguliavimo ir praktinius probleminius aspektus.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti nepilnamečio teisės į privatą gyvenimą reglamentavimą nacionaliniuose bei tarptautiniuose teisės aktuose.
2. Atskleisti nepilnamečio asmens duomenų apsaugos užtikrinimo teisinį reguliavimą.
3. Identifikuoti pagrindinius nepilnamečių teisių pažeidimus, susijusius su teise į privatą gyvenimą ir asmens duomenų apsauga.
4. Išnagrinėti privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos institutų sąsajas.
5. Identifikuoti veiksnius, darančius įtaką nepilnamečių privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos pažeidimams, bei jų sprendimo būdus.

Ginamieji teiginiai. Teisinis reglamentavimas yra nepakankama priemonė siekiant užkirsti kelią privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos teisių pažeidimams.

Darbo metodologija. Atliekant tyrimą naudoti metodai yra mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa, pusiau struktūruotas interviu, loginis - analitinis ir sisteminis metodai. Analizės metodas naudotas nepilnamečių teisės į privatą gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos teisinio reglamentavimo apžvalgai atlikti, jo metu analizuoti nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, teismų praktika, mokslinė literatūra, aktuali tiriamai temai atskleisti. Anketinė apklausa atlikta siekiant sužinoti Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos specialistų požiūrį, problemas ir jų sprendimų būdus siekiant tinkamai saugoti nepilnamečių teises, o pusiau struktūruotas interviu atliktas siekiant visapusiškai įvertinti tiriamąją problemą. Loginis – analitinis ir sisteminės analizės metodai naudoti teisės aktų ir teisės doktrinos normoms atskleisti, problematikai analizuoti ir formuoti išvadas.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas ir santrauka dvejomis kalbomis. Iš viso darbo apimtis yra 100 lapų.

Pirmajame skyriuje analizuota nepilnamečio samprata, jo teisių apsaugos pagrindai. Antrame skyriuje, remiantis tarptautiniais teisės aktais, nacionaliniais įstatymais, poįstatyminiais ir kitais teisės aktais, moksline literatūra, pateikta nepilnamečio teisės į privataus gyvenimo teisinio reguliavimo analizė, ryšys tarp teisės į privatą gyvenimą ir teisės į asmens duomenų apsaugą. Trečiame skyriuje nagrinėtas asmens duomenų apsaugos teisinis reglamentavimas,

samprata, ryšys su biometriniais duomenimis bei asmens duomenų problematika elektroninėje erdvėje. Ketvirtame skyriuje analizuoti empirinio tyrimo metu gauti duomenys.

1. NEPILNAMEČIO IR JO TEISIŲ APSAUGOS SAMPRATA

Psichologai ir sociologai yra pastebėję, kad žmogus sulaukęs 18 metų amžiaus ne visuomet iš tikrųjų yra suaugęs ir kad socialinės brandos procesas gali trukti ilgiau. Jie teigia, kad lygiai taip pat, kaip paauglystė neprasideda staiga ir netikėtai, taip ir brendimas nesibaigia, sulaukus tam tikro griežtai apibrėžto amžiaus.⁶ Šią problemą nagrinėjo ne tik psichologai, sociologai, bet ir mokslininkai, kurie pastebėjo, jog nepilnamečio sąvokai apibūdinti nepakanka tik nurodyti amžių, tačiau reikia nagrinėti ir pačio asmens socialinę brandą. Siekiant tinkamai analizuoti nepilnamečio asmens teises ir jų apsaugą tikslinga išsiaiškinti žodžio „nepilnamečis“ sampratą.

Šiuolaikiniame pasaulyje nepilnamečio teisių išmanymas ir tinkamas jų įgyvendinimas yra vienas svarbiausių demokratinės valstybės požymių, todėl būtent valstybė turi užtikrinti ir tinkamai ginti piliečių teises. Siekiant tinkamai identifikuoti nepilnamečių teisių pažeidimus, būtina išanalizuoti jų teisių apsaugos pagrindų svarbą.

1. 1. Nepilnamečio samprata

Nepilnamečio asmens samprata visame pasaulyje yra suprantama skirtingai, todėl esminis šios sąvokos skirtumas yra socialinė branda ir žmogaus amžius, iki kurio laikoma, jog asmuo yra nepilnamečis, o tai priklauso nuo konkrečios šalies tradicijų, papročių, individualių gyvenimo aplinkybių ir kita. Kintat istorinėms epochoms, tradicijoms ir religijoms, kito ir požiūris į nepilnamečį: nuo teiginio „miniatiūrinis suaugusysis“ iki „psichinių ir fizinių jėgų neturintis žmogus“⁷, todėl šią temą nagrinėjusiems autoriams kilo būtinybė analizuoti socialinės brandos požymius. Psichologai yra pabrėžę, kad kiekvieno asmens, ypač nepilnamečio jaunuolio fizinė, kognityvinė, emocinė ir socialinė branda gali skirtis, todėl vien tik asmens biologinis amžius negali būti pripažintas kaip pakankamas socialinės brandos rodiklis.⁸ Šeimų sampratą nagrinėjusi ir mokslinius tyrimus atlikusi sociologė Arlene Skolnick pažymėjo, kad nepilnamečis plačiąją prasme buvo laikomas kultūros simboliu ir būtent dėl to vaikystė, kaip žmogaus gyvenimo laikotarpis, nuo senų laikų domino psichologus, sociologus ir filosofus, kurie tyrinėjo šio

⁶ Laura Ūselė, „Jaunų pilnamečių (18-20 metų) socialinė branda – nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų jiems taikymo veiksnys“, *Teisės problemos* Nr. 2 (68) (2010): 59, <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2010-2-usele.pdf>.

⁷ Giedrė Kvieskienė, *Socializacija ir vaiko gerovė* (Vilnius, 2003), 64, https://www.academia.edu/1520990/Socializacija_ir_vaiko_gerove.

⁸ Benjamin Peter Mathews, „Australian Laws Ascribing Criminal Responsibility to Children: the Implications of an Internal Critique, Postmodern Insights, and A Deconstructive Exploration“ (daktaro disertacija, Queensland University of Technology, 2001), 29, https://eprints.qut.edu.au/15805/1/Benjamin_Mathews_Thesis.pdf.

laikotarpio specifika.⁹ A.Skolnick¹⁰ teigė, jog vaikystė turi būti apibūdinama kaip atskiras žmogaus gyvenimo tarpsnis, kuris yra skirstomas į tam tikrus, specifinėmis savybėmis pasižyminčius, laikotarpius, kurie prasideda nuo gimimo ir besitęsia iki vėlyvosios paauglystės. Ne tik A.Skolnick, bet ir kiti raidos psichologai, siekė suskirstyti vaikystę į atskirus laikotarpius, kad būtų tiksliau nustatyti kiekvieno nepilnamečio poreikiai bei teisingai būtų suprastas jų elgesys. Pavyzdžiui, vienas iš raidos psichologijos pradininkų G.Stanley Hallas, pirmasis suskirstė vaiko vystymosi laikotarpį į atskirus tarpsnius: kūdikystę – nuo gimimo iki ketverių metų; vaikystę – nuo ketverių metų iki aštuonerių metų; jaunystę – nuo aštuonerių metų iki dvylikos metų.¹¹

Psichologė Rita Žukauskienė¹² nagrinėdama žmogaus raidos psichologiją, pastebėjo, jog visi socialinės brandos etapai yra labai skirtingi, jų metu žmogus supranta skirtingus dalykus, mokosi, formuojasi jo asmenybė. Ji išskyrė šiuos nepilnamečių asmenų raidos etapus: kūdikystė, ankstyvoji vaikystė, vidurinioji vaikystė, ankstyvoji paauglystė ir vėlyvoji paauglystė.¹³ R.Žukauskienė pabrėžė ir tai, kad paauglystės pabaigos tiksliai nurodyti neįmanoma, kadangi ji turėtų baigtis tada, kai individas visiškai subręsta ir prisiima atsakomybę.¹⁴ Psichologai pastebi ir tai, kad vaikystė nesibaigia suėjus 18 metų, todėl jie yra išskyrę dar vieną naują žmogaus raidos laikotarpį, trunkantį nuo vidurinės mokyklos baigimo iki maždaug 25 metų. Šis raidos laikotarpis labiau tapatinamas su ką tik mokyklą baigusiais žmonėmis, kurie toliau studijuoja ar ieško sau tinkamo darbo, dažniausiai dar gyvenantys kartu su tėvais.

Sociologai, psichologai, mokslininkai, rašytojai turi skirtingas nuomones, todėl nėra vieno bendro požiūrio, leidžiančio identifikuoti tikslų socialiai brandaus žmogaus amžių. Išnagrinėjus minėtų autorių literatūrą, galima daryti išvadą, jog žmogaus socialinė branda negali būti apribota amžiumi, kadangi tai priklauso nuo pačio asmens individualių savybių. Tačiau, net ir esant skirtingiems požiūriams į socialinės brandos reikšmę, valstybės turi numatyti socialiai brandaus žmogaus amžių, siekiant tinkamai reguliuoti visuomeninį gyvenimą. Dėl šių priežasčių, teisiškai reglamentuojant nepilnamečio teises ir pareigas yra vadovujamasi formaliu amžiaus kriterijumi, kuris paprastai lemia tam tikrą socialinį žmogaus brandumą, jo socialinį statusą, išsimokslinimą, darbinį, civilinį ir pilietinį veiksnumą.

⁹ Arlene Skolnick, „The Limits of Childhood: Conceptions of Child Development and Social Sontext. Law and Contemporary Problems“, *Law and Contemporary Problems* Vol. 39, No. 3. (1975): 44, DOI: <https://doi.org/10.2307/1191268>.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Dovilė Murauskienė, „Parens Patriae doktrinos raiška baudžiamajame procese, kuriame dalyvauja vaikai“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2017), 25, <https://www.lvb.lt/permalink/f/ofpt3n/MRU01000064256>.

¹² Rita Žukauskienė, *Raidos psichologija* (Vilnius: Margi raštai, 2007), 81-330.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

Lietuvai prisijungus prie JT Generalinės Asamblėjos 1989 m. lapkričio 20 d. priimtos Vaiko teisių konvencijos¹⁵ imperatyvu tapo šio teisės akto 1 straipsnyje pateiktas nepilnamečio apibrėžimas, pagal kurią vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau. Tokį patį nepilnamečio apibrėžimą pateikia ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl nusikaltimų aukų, kur yra apibrėžta, jog vaikas yra bet kuris jaunesnis negu 18 metų asmuo.¹⁶

Vienas pagrindinių įstatymų, saugančių nepilnamečio teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą, yra Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (toliau – Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas). Šiame įstatyme yra apibrėžta, jog „vaikas – žmogus iki 18 metų, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos įstatymuose nustatyta kitaip. Jeigu asmens amžius yra nežinomas ir yra priežasčių manyti, kad jis yra nepilnametis, toks asmuo laikomas vaiku, iki bus nustatyta priešingai“.¹⁷ Šio įstatymo ir anksčiau minėtos Vaiko teisių konvencijos pateiktoje nepilnamečio sampratoje yra minima išlyga, kuri reiškia, jog nepilnamečiu nelaikomas asmuo, jei pagal įstatymą jo pilnametystė pripažinta anksčiau, t. y. jog asmuo nesulaukęs 18 metų gali būti nelaikomas vaiku. Ši išlyga yra numatyta civilinėje justicijoje. Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse (toliau – Civilinis kodeksas) numatyta, jog asmuo sulaukęs pilnametystės, t.y. kai jam sueina 18 metų, įgyja civilinį veiksnumą. Civiliniame kodekse asmenys iki 18 metų amžiaus yra vadinami nepilnamečiais, kurie yra išskiriami į dvi grupes: asmenys iki 14 metų amžiaus - riboto veiksnumo, ir asmenys, nuo 14 iki 18 metų amžiaus - turintys dalinį veiksnumą.¹⁸ Įstatymų nustatyta tvarka civilinį veiksnumą nepilnametis gali įgyti ir anksčiau nei sulaukęs 18 metų. Terminas „emancipacija“ (lot. emancipatio - išsivadavimas) reiškia nepilnamečio pripažinimą veiksnium, t. y. asmuo įgyja teisę naudotis visomis civilinėmis teisėmis bei pareigomis. Yra du emancipacijos būdai. Pirma, asmuo nuo 16 metų amžiaus gali būti pripažintas emancipuotu, t. y. teismo sprendimu įgyti visišką veiksnumą, jei yra pagrindas leisti jam savarankiškai įgyvendinti civilines teises ir vykdyti pareigas. Antra, dėl svarbių priežasčių asmeniui leidus sudaryti santuoką anksčiau nei 18 metų. Šiame teisės akte numatyta emancipacija bei leidimas sudaryti santuoką anksčiau nei tai numato teisės aktai, reiškia, jog asmens pripažinimas visiškai veiksnium, t. y. tokias pačias civilines teises ir pareigas turinčiu asmeniu kaip

¹⁵ „Vaiko teisių konvencija“, TAR, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 28 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.48A4910C899F>.

¹⁶ „Europos parlamento ir tarybos direktyva 2012/29/ES kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos jomis ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR“, Eur-Lex-Europa, žiūrėta 2022 m. spalio 6 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=LT>.

¹⁷ „Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, TAR, žiūrėta 2022 m. spalio 6 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830/asr>.

¹⁸ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2022 m. spalio 6 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.

ir pilnametis, priklauso ne tik nuo jo amžiaus, tačiau ir nuo jo brandos bei kitų aplinkybių. Taigi, pagal civilinę teisę asmuo, iki 18 metų sudaręs santuoką ar emancipuotas, Lietuvoje jau nelaikomas nepilnamečiu ir turi suaugusio asmens teises bei pareigas.¹⁹

Nagrinėjant nepilnamečio sąvoką, pastebima tai, kad anksčiau minėti tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai naudoja skirtingus terminus, apibūdinančius asmenį iki 18 metų. Verta pabrėžti tai, kad tarptautiniuose teisės aktuose dažniausiai yra naudojama sąvoka „vaikas“ (angl. „minors“, „child“), kuri sietina su asmens amžiumi ir nepilnametyste. Tuo tarpu Lietuvos Respublikoje yra naudojami skirtingi sinoniminiai žodžiai, tarp kurių yra ne tik „vaikas“ ir „nepilnametis“, tačiau ir „mažametis“, „jaunuolis“, pastebimi ir kiti papildomi žodžiai, tokie kaip „nepilnametis asmuo“, „mažametis vaikas“ ir pan., tačiau visi šie terminai apibūdina asmenį iki 18 metų amžiaus.

Sąvoka „vaikas“ ir „nepilnametis“ iš esmės reiškia tą patį, t. y. asmenį iki 18 metų, tačiau kitu aspektu, pavyzdžiui, šeimoje, vaikas gali reikšti ir asmenį vyresnį nei 18 metų amžiaus, pvz. tėvų vaikas, dukra ar sūnus. Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje yra pateiktas vaiko apibūdinimas – „tai asmuo, kilęs iš tėvų (susituokusių ar nesusituokusių) ar įvaikintas (įvaikis)“, o taip pat nurodoma, jog šis žodis dažniausiai tapatinamas su nepilnamečio ir paauglio sampratomis ir jį reiškia tą patį (asmenį iki 18 metų amžiaus²⁰). Lietuvos kalbos žodyne yra pateiktos tokios žodžio „vaikas“ reikšmės²¹:

Lentelė Nr. 1. Termino „vaikas“ reikšmė
Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Lietuvos kalbos žodynu

Tuo tarpu sąvokos „nepilnametis“ apibūdinimas Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje yra aiškesnis ir pagrįstas teisės aktais, kur nurodyta, jog nepilnamečiai yra asmenys, kuriems nesukakę

¹⁹ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 18.

²⁰ Edita Žiobienė, „Vaikas“, Visuotinė lietuvių enciklopedija, žiūrėta 2022 m. spalio 6 d., <https://www.vle.lt/straipsnis/vaikas-1/>.

²¹ Lietuvių kalbos institutas, „Vaikas“, Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2022 m. spalio 6 d., <http://www.lkz.lt/?zodis=vaikas&id=30005120000>.

įstatymo numatytas amžius, kurio sulaukus prasideda visiškas veiknumas, o sampratai būdingi 2 kriterijai : amžius ir socialinė branda.²² Lietuvių kalbos žodynas pateikia trumpą nepilnamečio reikšmę – nesuaugęs, dar neturintis visų pilietinių teisių.²³ Pastebėjus, jog sąvoka „nepilnametis“ aiškinimas yra tikslesnis ir pagrįstas teisės aktais, todėl toliau darbe bus naudojama būtent ši sąvoka, kuri yra sinonimas vaiko sąvokai.

Toliau nagrinėjant nacionalinius teisės aktus, nepilnamečio sąvoka yra apibrėžta Lietuvos Respublikos Nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo 2 straipsnyje – „nepilnametis – asmuo, neturintis 18 metų“.²⁴ Tokią pačią nepilnamečio sampratą pateikia ir Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas (toliau – Baudžiamojo proceso kodeksas arba LR BPK), kurio 27¹ straipsnis nurodo, kad „Nepilnametis yra fizinis asmuo, kuriam proceso veiksmo atlikimo metu nėra suėję aštuoniolika metų“.²⁵ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (toliau – Baudžiamasis kodeksas arba LR BK) 81 straipsnyje yra įtvirtinta išlyga, kad galima pilnamečius asmenis (nuo 18 iki 21 metų amžiaus) laikyti nepilnamečiais, jei šie, pagal socialinę brandą prilygsta nepilnamečiams. Tai patvirtina jau anksčiau minėtų autorių nuomonę, jog turi būti atsižvelgta ne tik į asmenų amžių, bet ir jų socialinę brandą.

Autorė K. Grinevičiūtė²⁶ atkreipė dėmesį, jog baudžiamuosiuose įstatymuose vartojamos ir kitos skirtingos sąvokos: naujagimis (LR BK 156 str.), vaikas (LR BK 156 str.), mažametis (LR BK 129 str.), mažametis vaikas (LR BK 156 str.), mažametis asmuo (LR BK 149 str.), nepilnametis (LR BK 261 str.), nepilnametis asmuo (LR BK 149 str.).²⁷ LR BK pateiktų minėtų sąvokų paaiškinimų pačiame kodekse nėra, todėl tai apsunkina teisingą normų suvokimą ir jų taikymą, nustatant ribas tarp, pavyzdžiui, mažamečio vaiko ir nepilnamečio asmens. Būtent dėl to, toks skirtingas terminų vartojimas keliuose skirtinguose kodekso straipsniuose yra klaidinantis ir netikslingas, kadangi neradus apibrėžimų, reikia sampratų ieškoti kituose įstatymuose, poįstatyminiuose teisės aktuose ir kt. Verta pabrėžti, kad siekiant patikslinti nepilnamečio

²² Aurelijus Gutauskas, „Nepilnamečiai“, Visuotinė lietuvių enciklopedija, žiūrėta 2022 m. spalio 6 d., <https://www.vle.lt/straipsnis/nepilnameciai>.

²³ Lietuvių kalbos institutas, „Nepilnametis“, Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2022 m. spalio 6 d., <http://www.lkz.lt/?zodis=nepilnametis&id=20025310000>.

²⁴ „Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas „dėl Lietuvos Respublikos nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo koncepcijos“ patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2022 m. spalio 6 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.11D45E92549F>.

²⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2022 m. spalio 6 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777>.

²⁶ Kristina Grinevičiūtė, „Vaikas ir šeima kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės“, *Jurisprudencija* 89 Nr. 8 (2017): 83, <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2695>.

²⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2022 m. spalio 6 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>.

sampratą teisės doktrinoje buvo išskirti šie terminai, apribantys nepilnamečių amžių skirtumą: mažametis – nuo 2 iki 14 metų amžiaus,²⁸ nepilnametis – nuo 14 iki 18 metų amžiaus²⁹.

Apibendrinant nagrinėtus teisės aktus, pastebima, jog tarptautiniuose teisės aktuose yra vartojama sąvoka „vaikas“, o nacionaliniuose teisės aktuose - „nepilnametis“ ir šio žodžio sinonimai, kurie reiškia tą patį – asmenį iki 18 metų amžiaus. Psichologai, sociologai ir mokslininkai teigia, jog pilnametystės pradžia apibrėžti nepakanka numatyti tik amžiaus ribų, būtina atsižvelgti į asmens socialinį brandumą. Tačiau, net ir esant skirtingiems požiūriams į socialinės brandos reikšmę ir amžiaus skirtumus, valstybės turi numatyti socialiai brandaus žmogaus amžių, siekiant tinkamai reguliuoti visuomeninį gyvenimą, todėl tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai nurodo, jog nepilnametis asmuo yra iki 18 metų amžiaus, jei jo pilnametystė nepripažinta anksčiau. Siekiant suvienodinti sąvokų vartojimą, nepaisant tarptautiniuose teisės aktuose vartojamos „vaiko“ sąvokos, toliau, šiame moksliname darbe, bus vartojama „nepilnamečio“ sąvoka.

1. 2. Nepilnamečio teisių apsaugos pagrindai

Jau 1950 metais priimta daugiašalė tarptautinė sutartis – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau - Europos žmogaus teisių konvencija arba EŽTK), buvo skirta visų žmonių teisių ir pagrindinių laisvių apsaugai Europoje. Dar prieš priimant šį tarptautinį teisės aktą, 1948 metais JT priėmus ir paskelbus Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, buvo užsiminta tai, kad nepilnamečiams turi būti suteikta ypatinga apsauga ir parama.³⁰ Siekiant geriau užtikrinti nepilnamečių teisių apsaugą buvo priimti būtent šiai socialinei grupei skirti įstatymai, kurie detalizavo nepilnamečio pažeidžiamumą ir siekį mažinti jo teisių pažeidimus. Visgi, pirmasis tarptautinis dokumentas, kurio tikslas buvo saugoti nepilnamečius, buvo Pasaulio Vaiko teisių gerovės chartija³¹, kuri buvo priimta 1924 metais, ir kurioje buvo tik 5 punktai, saugantys nepilnamečių pagrindines tuometines teises. Plečiant nepilnamečio teisių supratimą 1959 metais buvo priimta Vaiko teisių deklaracija³², kurioje buvo praplėstos nepilnamečio teisės, apibrėžiant nepilnamečio teises į apsaugą, švietimą, sveikatos priežiūrą, pastogę ir tinkamas

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, Teisės gidas, žiūrėta 2022 m. spalio 09 d., <https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=26548>.

²⁹ Antanas Dapšys, Gintautas Sakalauskas, *Smurtą patyrusių vaikų rehabilitacijos teisiniai aspektai*, (Vilnius: Teisės institutas, 2005), 24.

³⁰ „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, TAR, žiūrėta 2022 m. spalio 10 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.181EDAC3A371>.

³¹ „Pasaulio Vaiko teisių gerovės chartija“, UN Documents, žiūrėta 2022 m. spalio 10 d., <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>.

³² „Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracija“, eLibrary, žiūrėta 2022 m. spalio 10 d., <https://byt.lt/y12sZ>.

gyvenimo sąlygas. Tai vieni pagrindinių dokumentų, po kurių stiprėjo poreikis ginti nepilnamečius ir jų teises.

Valstybėms supratus, kad nepilnametis, kaip ir kiekvienas žmogus, turi socialines, politines, pilietines, ekonomines ir kultūrinės teises, kurios suteikia jam galimybes augti saugioje aplinkoje ir kurias pažeidus nepilnamečiui privaloma suteikti reikalingą pagalbą bei paramą, toliau buvo rengiami ir priimami teisės aktai. Vienas pagrindinių tarptautinių dokumentų - Vaiko teisių konvencija, kuri Lietuvoje buvo ratifikuota 1995 metais, yra plačiausiai ratifikuota žmogaus teisių sutartis istorijoje, kurio pagrindinis tikslas yra ginti nepilnamečių teises. Lietuvai ratifikavus šį teisės aktą, iš esmės šalyje pakito nepilnamečio, kaip teisės subjekto, teisinis statusas ir pradėjo plėstis požiūris į jį. Šis tarptautinis teisės aktas pabrėžė nepilnamečio teises, kurias, pirmiausia, privalo užtikrinti valstybės ir nepilnamečio šeima. Pagal Vaiko teisių konvenciją yra pripažįstama, jog viso pasaulio nepilnamečiai turi vienodas teises, kurios jiems priklauso nepriklausomai nuo to, kur jis gyvena, ką veikia, kuo tiki, kokios tautybės ar rasės jis yra, ką veikia jo tėvai/globėjai ar nuo kokių nors kitų aplinkybių.

Lietuvos Respublikos valdžios institucijos, siekdamos tinkamai įgyvendinti Vaiko teisių konvencijoje numatytą nepilnamečių teisių apsaugą, paskelbtame Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme valstybė įsipareigojo „užtikrinti vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą, stiprinti tėvų ir kitų vaiko atstovų pagal įstatymą atsakomybę ir galimybes rūpintis vaiku, užtikrinti vaiko interesus, nustatyti pagalbos vaikui ir šeimai ar kitiems jo atstovams pagal įstatymą organizavimo pagrindus, atsižvelgiant į LR Konstitucijos, Vaiko teisių konvencijos, jos fakultatyvių protokolų ir JT vaiko teisių deklaracijos nuostatas, apibrėžti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos mechanizmus, vaiko teisių apsaugos sistemos institucijas, jų veiklos teisinius pagrindus ir bendrąsias atsakomybės už vaiko teisių pažeidimus nuostatas“.³³ Šiame įstatyme yra išskirti ir principai, kuriais remiantis siekiama tinkamai įgyvendinti nepilnamečio teisių ir laisvių apsaugą. Būtent principų svarba pasižymi tuo, kad jos kyla iš pagrindinių vertybių, kuriomis grindžiama visa kultūra.

Pagrindiniai principai, kurių privaloma laikytis, užtikrinant nepilnamečių teisių apsaugą:

- Nediskriminacija – kiekvienas nepilnametis privalo turėti vienodas galimybes be jokių išimčių (tautybės, lyties, rasės, kalbos, religijos, socialinės kilmės, turtinės padėties ir pan.) naudotis savo teisėmis.
- Geriausi vaiko interesai – priimant bet kokį sprendimą, kuris tiesiogiai ar netiesiogiai yra susijęs su nepilnamečiu, jis turi turėti didžiausią galimą teigiamą poveikį nepilnamečiui, jo situacijai ar gyvenimui, siekiant jį apsaugoti nuo galimų žalų.

³³ „Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, *supra note*, 17.

- Teisės viršenybės – užtikrinant nepilnamečių teisių apsaugą privalo būti vadovaujamosi LR Konstitucija, Vaiko teisių konvencija ir jos fakultatyviniais protokolais, kitomis ratifikuotomis tarptautinėmis sutartimis ir Lietuvos Respublikos įstatymais.
- Subsidiarumo – pirmiausia nepilnamečio teisių įgyvendinimą ir apsaugą užtikrina jo tėvai ar atstovai pagal įstatymą, o valstybė turi kontroliuoti ir teikti jiems paramą.
- Bendradarbiavimo – valstybės ir savivaldybės institucijos, pasitelkdamos nevyriausybinės organizacijos, privalo nuosekliai bendradarbiauti su ne tik tarpusavyje, bet ir su nepilnamečio tėvais ar atstovais pagal įstatymą, teikti jiems reikiamą informaciją ir pagalbą.
- Privataus gyvenimo neliečiamumo – įgyvendinant nepilnamečio teisių apsaugą ir teikiant paramą ar pagalbą jam, ar jo šeimai, užtikrinama, jog šeima nepatirs neteisėto, nebūtino ir neproporcingo kišimosi į privatų gyvenimą.
- Nepilnamečio teisė išsakyti nuomonę ir būti išklaustyam – nepilnamečiai turi turėti tinkamas galimybes išreikšti savo požiūrį ir nuomonę, į kurią privalo būti atsižvelgta sprendžiant klausimus, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusius su jais.³⁴

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme yra numatytų ir daug kitų principų, kurie, žinoma, yra ne tik privalomi, bet ir taip pat svarbūs, todėl ne tik valstybės institucijos, nevyriausybinių organizacijos, nepilnamečio tėvai ar globėjai privalo jų laikytis, tačiau ir valstybės piliečiai.

Siekiant nustatyti, kaip Vaiko teisių konvencijoje numatytos nepilnamečių teisės buvo perkeltos į Lietuvos nacionalinę teisę, buvo palyginta Vaiko teisių konvencija su Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu (žr. Lentelė Nr. 2):

Vaiko teisių konvencija	Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas
<ul style="list-style-type: none"> • Neatimama teisė gyventi • Teisė į sveikatą ir subalansuotą vystymąsi • Teisė įgyti mokslo žinias • Teisė į identiškumą, vardą ir pilietybę • Teisė į privatumą • Teisė į neliečiamybę ir laisvę • Teisė vartoti savo gimtąją kalbą, naudotis savo kultūra • Teisė būti išklaustyam • Teisė turėti savo nuomonę 	<ul style="list-style-type: none"> • Teisė gyventi • Teisė į sveikatą • Teisė mokytis • Teisė į identiškumą ir jo išsaugojimą • Teisė į privatų gyvenimą • Teisė į asmens neliečiamybę ir laisvę, kitas teises • Teisė būti išklaustyam • Teisė gyventi ir bendrauti su savo tėvais ir giminaičiais • Teisė į tinkamas gyvenimo sąlygas

³⁴ „Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, *supra note*, 17.

<ul style="list-style-type: none"> • Teisė į minties, sąžinės ir religijos laisvę • Teisė žinoti savo tėvus ir būti jų globojamas • Teisė gyventi pilnavertį gyvenimą • Teisė gauti viešąją informaciją • Teisė būti socialiai aprūpintam • Teisė į asociacijų ir taikių susirinkimų laisvę • Teisė į poilsį ir laisvalaikį • Teisė būti apsaugotam nuo bet kokio pobūdžio smurto, ekonominio išnaudojimo 	<ul style="list-style-type: none"> • Teisė į socialinę apsaugą ir valstybės finansinę paramą • Teisė į gyvenamąsias patalpas • Teisė gauti viešąją informaciją • Turtinės teisės • Teisė į saviraiškos laisvę, poilsį ir laisvalaikį • Teisė būti apsaugotam nuo smurto
---	---

Lentelė Nr. 2.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis teisės aktais

Atlikus palyginamąją analizę, pastebima, jog iš esmės visos Vaiko teisių konvencijoje numatytos nepilnamečių teisės buvo tinkamai perkeltos į nacionalinę teisę. Pastebima tik tai, kad Vaiko teisių konvencijoje išskirtos teisės yra apibūdintos gerokai plačiau, nei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme.

Lietuvos Respublikoje nepilnamečio teises ir jų apsaugą reglamentuoja daug kitų nacionalinių teisės aktų. Pagrindines nepilnamečio teises, tokias kaip teisė į gyvybę, sveikatą, laisvę, asmens neliečiamybę, teisę į normalų fizinį, protinį, dorovinį vystymąsi, interesų apsaugą saugo Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau – Konstitucija), Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas (toliau – Civilinis kodeksas arba CK), Lietuvos Respublikos Administracinių nusižengimų kodeksas (toliau – Administracinių nusižengimų kodeksas), Baudžiamasis kodeksas, Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas (toliau – Darbo kodeksas) ir kt. Civilinio kodekso trečioje knygoje (Šeimos teisė) yra išskirtos ne tik nepilnamečių teisės (3.161 str.), bet ir šių teisių užtikrinimo prievolė (3.163 str.), kurias pirmiausiai jam turi užtikrinti šeima.³⁵

Svarbu ir tai, kad nepilnamečio teisės būtų ne tik reglamentuotos ir saugomos, tačiau už jų pažeidimą turi būti numatyta ir atsakomybė, kuri leistų dar tinkamiau užtikrinti nepilnamečių teisių apsaugą. Administracinių nusižengimų kodekso 72 straipsnis numato atsakomybę už vaiko teisių pažeidimus, kurie susiję su neteisėtu trukdymu vaikui naudotis jo teisėmis ir laisvėmis ir kitais nepilnamečių teisių pažeidimais, 73 straipsnis numato atsakomybę už tėvų valdžios nepanaudojimą ar panaudojimą priešingą vaiko interesams, o 74 straipsnis numato atsakomybę už tokius pažeidimus vaiko globėjui (rūpintojui). Minėto kodekso 83 straipsnis nurodo atsakomybę dėl neteisėto asmens duomenų tvarkymo ir privatumo apsaugos pažeidimo elektroninių ryšių

³⁵ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 18.

sirtyje³⁶, kai tai susiję su asmens duomenų pažeidimais. Be abejonės, pažeidus kitas nepilnamečio teises, pavyzdžiui teisę į gyvybę, asmenims grės baudžiamoji atsakomybė, kuri yra numatyta Baudžiamajame kodekse. Baudžiamojo kodekso XXIV skyrius „Nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui“ numato atsakomybes už skirtingas nusikalstamas veikas, kuriomis pažeidžiama asmenų, įskaitant ir nepilnamečių, privataus gyvenimo teisė. Vis dėlto asmeniui, pažeidusiam įstatymų normas, gali kilti civilinė atsakomybė, t. y. pareiga atlyginti padarytą žalą, kaip tai numato CK. Svarbu suvokti, kad visos nepilnamečio teisės turi būti pripažįstamos, gerbiamos ir užtikrinamos kompleksiskai, nepriklausomai nuo situacijos, į kurią yra patekęs nepilnametis, netgi tais atvejais, kai jis padaro nusikalstamą veiką.³⁷

Taigi, apibendrinus analizuotą literatūrą, pagrįstai galima teigti, kad nepilnamečių teisės ir laisvės yra saugomos ne tik tarptautinių teisės aktų, bet ir nacionalinių įstatymų, o už padarytus nepilnamečių teisių pažeidimus yra numatyta administracinė, baudžiamoji ir civilinė atsakomybė. Saugant šios, vienos pažeidžiamiausių, socialinės grupės teises, privalo būti imtasi visų apsaugos priemonių remiantis numatytais principais, o siekiant tinkamai tai įgyvendinti, pasitelkiamos įvairios institucijos, kurios bus aptartos sekančiame poskyryje.

³⁶ „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2022 m. spalio 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr>.

³⁷ Eric L.Jensen and others, *Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems* (Oregon: Hart Publishing, 2006), 27.

2. NEPILNAMEČIO ASMENS PRIVATAUS GYVENIMO TEISINIS REGULIAVIMAS

Kaip jau nagrinėta ankstesniame skyriuje, nepilnamečiai asmenys yra labiau pažeidžiami, todėl jų teisių apsaugai reikia specialaus teisinio reguliavimo. Asmens privatus gyvenimas yra konstitucinė teisė, kurią saugo tiek tarptautiniai tiek nacionaliniai teisės aktai ir kurią galima pažeisti tik įstatymuose numatytais atvejais, o ypatingai turi būti saugoma nepilnamečio teisė į privatumą.

Siekiant pateikti visapusišką nepilnamečių teisės į privatą gyvenimą teisinį reguliavimą, būtina išsami įvairios teisinės galios tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų analizė. Išsiaiškinus, kad nepilnamečio teisė į privatą gyvenimą gina įvairūs teisės aktai, būtina analizuoti ir kaip ši teisė yra įgyvendinama bei su kokiomis problemomis yra susiduriama.

2.1. Teisės į privatą gyvenimą samprata ir reguliavimas teisės sistemoje

Teisė į privatą gyvenimą yra viena iš pamatinių ir demokratinėje bendruomenėje visuotinai pripažįstamų asmens teisių, priklausanti ne tik suaugusiems, tačiau ir nepilnamečiams. Vieni pirmųjų, pradėjusių kalbėti apie žmogaus teisę į privatumą, buvo teisininkai S.D. Warren ir L.D.Brandeis. Jie savo moksliniame straipsnyje „The Right to Privacy“ (liet. „Teisė į privatumą“) asmens teisę į privatumą ir neliečiamumą gynė nuo nepagrįsto kitų asmenų kišimosi ir pirmieji minėtą teisę įvardijo, kaip „teisę būti paliktam vienam“.³⁸ Laikoma, kad šis mokslinis straipsnis padarė įtaką teisės doktrinai, kadangi teismai pradėjo nagrinėti ieškinius dėl neteisėto kišimosi į asmeninį gyvenimą, asmeninių fakto pavišimo ir pan. Mokslininkas A.F. Westin knygoje „Privacy and Freedom“ (liet. „Privatumas ir Laisvė“) pateikė privatumo sampratą kaip „asmens galimybę kontroliuoti, taisyti, valdyti ir ištrinti informaciją apie juos (save), ir nuspręsti kada, kaip, ir kokia apimtimi ta informacija galėtų būti pasiekama kitiems asmenims“.³⁹

Teisė į privatą asmens gyvenimą, kaip viena svarbiausių žmogaus teisių, tarptautiniu mastu buvo įtvirtinta dar 1948 metais Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtos Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (toliau – Deklaracija) 12 straipsnyje. Ši Deklaracija skelbia, jog „niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo asmeninį ir šeimos gyvenimą, jo būsto neliečiamybę, korespondencijos slaptumą, kėsintis į jo garbę ir reputaciją“.⁴⁰ Taip pat ši Deklaracija pabrėžia ir motinos bei nepilnamečio svarbą, kuriems turi būti teikiama ypatinga globa

³⁸ Samuel D. Warren, Louis D.Brandeis, „The Right to Privacy“, *Harvard Law Review* Vol. IV No. 5 (1890), <https://byt.lt/mW0fJ>.

³⁹ Alan F.Westin, „Privacy and Freedom“, *Washington and Lee Law Review* 1, 20 (1968): 166-170, <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol25/iss1/20/>.

⁴⁰ „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“, *supra note*, 30.

ir parama. Visgi Deklaracijos priėmimas savaime neapsaugo nuo žmonių teisių pažeidimų, tačiau ji tapo svarbi kovojant dėl žmonių laisvių, todėl ypač svarbu ne tik kaip valstybės kuria ir plėtoja žmogaus teisių apsaugos sistemą, bet ir kaip jos piliečiai žino savo teises, suvokia, kad niekas neturi teisės jų pažeisti, todėl ir toliau buvo plečiama teisės doktrina, sauganti teisę į privatumą. Teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą yra įtvirtinta ir Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1996 metais priimto Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 17 straipsnyje: „Niekas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, jo būsto neliečiamybę, susirašinėjimo slaptumą, neteisėto kėsینimosi į jo garbę ir orumą. Kiekvienas asmuo turi teisę į įstatymo apsaugą nuo tokio kišimosi arba tokių pasikėsینimų“.⁴¹ Šis tarptautinis teisės aktas dar kartą įtvirtino tai, kad visgi niekas neturi patirti savavališko kišimosi į kito asmens privatumą.

Europos žmogaus teisių konvencija iki šiol vadinama efektyviausia žmogaus teisių gynimo sistema, kuri asmenims suteikia galimybę ginti savo teises tarptautiniu lygmeniu. Šis tarptautinis teisės aktas iš abstrakčių principų įtvirtino žmogaus teises kaip konkrečius teisinius įsipareigojimus, kurių kontrolė buvo pavesta specialiai sukurtoms tarptautinėms institucijoms. Šioje Konvencijoje yra numatyta minimali žmogaus teisių apsauga, kurios privalo laikytis Konvencijos dalyvės. Viena iš Konvencijoje saugomų žmogaus teisių yra žmogaus privatus gyvenimas. Konvencijos 8 straipsnis skelbia tai, kad „kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“.⁴² Pastebima, kad šio straipsnio pirmoje dalyje ginamos keturios teisės, kurios tarpusavyje yra labai susijusios, o kartais gali ir sutapti. Šiame straipsnyje minima privataus gyvenimo teisė apima teisę į privataus (asmeninio) gyvenimo neliečiamumą, teisę į šeimos gyvenimo gerbimą, teisę į būsto neliečiamumą ir teisę į susirašinėjimo slaptumą. Nors daugiau kitų atskirų privataus gyvenimo aspektų Konvencija nenurodo, tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažįsta, kad ir neteisėtas asmens stebėjimas, neteisėtas asmens ar jo turto apieškojimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas bei kiti aspektai patenka į asmens privataus gyvenimo neliečiamumo aspektus ir pažymėjo, kad sąrašas nėra baigtinis.⁴³ Straipsnio antra dalis numato, kad „valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar

⁴¹ „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, TAR, žiūrėta 2022 m. spalio 26 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.261D576EDC40>.

⁴² „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, TAR, žiūrėta 2022 m. spalio 26 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0DD705F93CDD>.

⁴³ Liudvika Meškauskaitė, *Teisė į privatų gyvenimą* (Vilnius : Standartų spaustuvė, 2015), 19-20.

nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“⁴⁴.

2016 m. priimtos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 7 straipsnyje yra išskiriama asmens teisė į privatų ir šeimos gyvenimą, kad kiekvienas asmuo turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, į būsto neliečiamybę bei susirašinėjimo slaptumą, o, be to, 24 straipsnyje yra pabrėžta nepilnamečių teisė į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą.⁴⁵ Pastebima tai, kad tarptautinėje teisės doktrinoje apibūdinant privatų gyvenimą, prie jo yra priskirtas ir būsto neliečiamumas, tačiau mūsų, nacionalinėje teisėje šios dvi teisės yra ginamos atskiruose straipsniuose. Konstitucijos 22 straipsnio 1 dalyje yra pabrėžta, kad žmogaus privatus gyvenimas, asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susišinėjimas yra neliečiami, o būsto neliečiamumą (kuris, nors ir yra privataus gyvenimo elementas) atskyrė nuo privataus gyvenimo ir ši teisė yra ginama Konstitucijos 24 straipsnyje.⁴⁶ Pagal Konstituciją asmens teisė į privatumą nėra absoliuti ir gali būti ribojama laikantis konstitucinio proporcingumo principo. Visgi žmogaus privatus gyvenimo apsaugos ribos baigiasi tada, kai jis savo veiksmais nusikalstamai ar kitaip neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei, todėl ši teisė gali būti pažeista, tačiau tik pagal įstatymą.

Europos Žmogaus Teisių Teismas yra ne kartą pabrėžęs, jog tarptautiniais teisės aktais valstybės yra įpareigosotos ne tik susilaikyti nuo aktyvaus kišimosi į asmens privatų gyvenimą, bet ir veikti taip, kad būtų užtikrinta reali žmonių pagarba kitų asmenų privačiam gyvenimui. Vadinasi, teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą turi būti ginama ne tik viešosios teisės, bet ir privatinės teisės reguliuojamų santykių srityje, t. y. ne tik privačių asmenų ir valstybinių institucijų, bet ir privačių asmenų tarpusavio santykiuose. Civilinio kodekso 2.23 straipsnyje numatyta, kad „privataus gyvenimo pažeidimu laikomas neteisėtas įėjimas į asmens gyvenamąsias ir kitokias patalpas, aptvertą privačią teritoriją, neteisėtas asmens stebėjimas, neteisėtas asmens ar jo turto apieškojimas, asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ar kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką bei kitokie neteisėti veiksmai“. Civilinio kodekso normos draudžia rinkti informaciją apie privatų asmens gyvenimą bei skleisti surinktą tokią informaciją, išskyrus įstatymuose numatytas išlygas. Ankščiau minėti teisės aktai pabrėžia, jog žmogaus teisė į privatumą nėra absoliuti. Įstatymas nurodo, kad jokia valstybės

⁴⁴ „Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *op. cit.*

⁴⁵ „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, Eur-Lex-Europa, žiūrėta 2022 m. lapkričio 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=GA>.

⁴⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, TAR, žiūrėta 2022 m. lapkričio 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>.

institucija negali kėsintis į teisę į asmens privatą gyvenimą, išskyrus įstatymo numatytus atvejus ir kai valstybės institucijų įsikišimas yra būtinas užtikrinti nacionaliniam ir viešajam saugumui, teisės pažeidimų ar nusikaltimų prevencijai, kitų asmens teisių ir laisvių apsaugai užtikrinti. Pagal Konstituciją riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves, šiuo atveju teisę į privatumą, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.⁴⁷

Dėl dažnai pasitaikančių šios teisės pažeidimų, Lietuvos Respublikos teismai taip pat nagrinėjo privataus gyvenimo elementus, kuomet Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) ne kartą yra konstatavęs, kad teisė į privatą gyvenimą apima asmeninį, šeimos ir namų gyvenimą, žmogaus fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt., o neteisėtas kišimasis į asmens privatą gyvenimą kartu kėsinamasi į jo garbę ir orumą.⁴⁸ Visgi šis apibūdinimas yra labai platus ir į jį patenka daug skirtingų privataus gyvenimo elementų, kuriuos gina įstatymas kaip teisę į privatumą.

Nors ankščiau minėti teisės aktai gina visų žmonių, įskaitant ir nepilnamečių, teises, tačiau būtent šios, vienos pažeidžiamiausių, socialinės grupės teisėms ginti ir ypatingos apsaugos priemonėms didinti, buvo priimta jau ankščiau minėta Vaiko teisių konvencija. Vaiko teisių konvencijos 16 straipsnio nuostata įtvirtina tai, kad „Nė vienas vaikas neturi patirti savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį, šeimos gyvenimą, būsto neliečiamybę, susirašinėjimo paslaptį, arba neteisėto kėsinimosi į jo garbę ir reputaciją.“ Nepilnamečių ginamas teises įtvirtino ir Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 1985 metais patvirtinusi Jungtinių Tautų standartinės minimaliosios teisingumo vykdymo nepilnamečiams taisyklės, dar kitaip vadinamas Pekino taisyklės. Jose įtvirtinta tai, kad nepilnamečio teisė į privatą gyvenimą turi būti gerbiama visose teisminių procesų stadijose, siekiant išvengti žalos, kurią jis patirtų dėl netinkamo viešumo ar šmeižto. Pekino taisyklės pabrėžia, kad svarbu apsaugoti nepilnamečius nuo neigiamų padarinių, kurių jie gali sulaukti paskelbus žiniasklaidoje (ar kitose viešose vietose) informaciją apie bylą, todėl buvo įtvirtinta nuostata, draudžianti skelbti bet kokią informaciją, pagal kurią galima nustatyti teisę pažeidusio nepilnamečio tapatybę, kas vėlgi įtvirtina privataus gyvenimo teisę.⁴⁹

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Telekomunikacijų, Operatyvinės veiklos įstatymų ir Baudžiamojo proceso kodekso atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2022 m. lapkričio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B3028B893DAF>.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, TAR, žiūrėta 2022 m. lapkričio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2CA4B9A8F04D>.

⁴⁹ „Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių teisenos įgyvendinimo taisyklės (Pekino taisyklės)“, eLibrary, žiūrėta 2022 m. lapkričio 2 d., <https://byt.lt/6F8QC>.

Dėl nemažai skiriamo dėmesio asmens privataus gyvenimo apsaugai, Lietuvos Respublikoje įtvirtinti ir kiti teisės aktai, ginantys šią teisę. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 10 straipsnyje yra ginamos nepilnamečio teisės į privatą ir šeiminių gyvenimą, bendravimo privatumą, asmens duomenų apsaugą, susirašinėjimo slaptumą, garbę ir orumą, asmens neliečiamybę ir laisvę. Šiuo įstatymu stengiamasi užtikrinti tarptautinių teisės aktų numatytas nepilnamečio teises, kurias saugoti yra įpareigos valstybės. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme yra pateikta privataus gyvenimo sąvoka “Privatus gyvenimas – asmeninis žmogaus, jo šeimos gyvenimas, gyvenamoji aplinka, kurią sudaro asmens gyvenamoji patalpa, jai priklausanti privati teritorija ir kitos privačios patalpos, kurias asmuo naudoja savo ūkinei, komercinei ar profesinei veiklai, taip pat asmens psichinė ir fizinė neliečiamybė, garbė ir reputacija, slapti asmeniniai faktai, asmens fotonuotraukos ar kiti atvaizdai, asmens sveikatos informacija, privatus susirašinėjimas ar kitoks susižinojimas, asmens pažiūros, įsitikinimai, įpročiai ir kiti duomenys, kuriuos galima naudoti tik jam sutikus.”⁵⁰ Šie įstatymai gindami nepilnamečių teisę į privatumą, aiškiai nurodo draudimą fotografuoti, filmuoti, daryti vaizdo ar garso įrašus nepilnamečių asmenų, prieš tai negavus sutikimo iš jo pačio ir jo tėvų ar teisėtų globėjų (toliau – tėvai), kai informacija yra renkama ir viešai skelbiama. Tačiau net ir esant nepilnamečio ar kitų atstovų pagal įstatymą sutikimui, draudžia skelbti nepilnamečio atvaizdą neigiamų socialinių reiškinių kontekste, jei iš paskelbtos vaizdo informacijos galima atpažinti nepilnamečių. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinės bylos nutartyje pažymėjo, kad „Teisė į atvaizdą pripažįstama privataus asmens gyvenimo sudėtine dalimi, dėl to asmens nuotrauka gali būti paviešinta tik nepažeidžiant privataus gyvenimo apsaugą reglamentuojančių teisės normų, turint teisėtą tikslą bei egzistuojant būtinumui demokratinėje visuomenėje.“⁵¹ Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) praktikoje teisės į atvaizdą apribojimai vertinami pakankamai griežtai, pažymint, kad asmens atvaizdas yra itin artimai susijęs su pačiu asmeniu ir atvaizdo platinimas gali apriboti privatumą labiau negu vien verbalinės informacijos skleidimas. Taip pat, EŽTT savo sprendime (Reklos ir Devourlis prieš Graikiją) pabrėžė ir tai, kad asmens atvaizdas atskleidžia jo arba jos unikalias savybes ir yra vienas esminių asmenybės atributų, kuri griežtai turi būti saugoma ir ginama įstatymų.⁵²

Informacijos apie asmenų privataus gyvenimo apsaugą nustato ir visa eilė kitų įstatymų, kurie reglamentuoja sveikatos įstaigų veiklą. Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 52 straipsnis saugo asmens sveikatos informacijos viešumą, siekiant apsaugoti privataus gyvenimo ir

⁵⁰ „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas”, TAR, žiūrėta 2022 m. lapkričio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr>.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-262/2011, eTeismai, žiūrėta 2022 m. lapkričio 5 d., <https://eteismai.lt/byla/232210587553230/3K-3-262/2011>.

⁵² Reklos and Davourlis v. Greece (Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas, 2009, Nr. 1234/05), žiūrėta 2022 m. lapkričio 5 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-90617%22%5D%7D>.

jo asmens sveikatos paslapties neliečiamumą. Asmens sveikatos duomenų informacija privalo garantuoti jos konfidencialumą ir duomenų slaptumą. Paciento privataus gyvenimo neliečiamumo bendrąjį principą gina ir Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 10 straipsnio 1 dalis. Šis įstatymas garantuoja ir nepilnamečių teises į informacijos konfidencialumą „Gydantis gydytojas nepilnamečio tėvų ar globėjų prašymu turi informuoti nepilnamečio įstatyminius atstovus apie gydymą, tačiau, nepilnamečiui paprašius, tokia informacija gali būti ir nesuteikta, jeigu tai iš esmės gali pakenkti nepilnamečio paciento interesams, jeigu kiti teisės aktai nenustato kitaip.“⁵³

Apibendrinant galima teigti, jog nepilnamečių, kaip ir suaugusiųjų, teisę į privatų gyvenimą gina tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, kuriuose aiškiai nurodyta, jog niekas neturi patirti savavališko kišimosi į privatų ir šeimos gyvenimą. Privatų asmens gyvenimą sudaro daug skirtingų ir įvairių elementų, tokių kaip: asmens privatus ir šeimos gyvenimas, asmens duomenys, gyvenamoji aplinka, asmens atvaizdas, asmens fizinė ir psichinė neliečiamybė, sveikatos duomenys, privatus susirašinėjimas ar kitoks susižinojimas ir kt., kurie tarpusavyje yra susiję ir ginami įstatymų, kuriuos pažeisti galima tik įstatymuose numatytais atvejais.

2.2. Problematika saugant nepilnamečio privatų gyvenimą, teisės į atvaizdą aspektu

Kaip jau minėta, privatų gyvenimą apima daug skirtingų elementų, todėl šiame poskyryje bus aptariama tik viena iš privataus gyvenimo sudedamųjų dalių - teisė į atvaizdą.

Vienas iš asmens indentifikavimo būdų yra asmens atvaizdas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartyse⁵⁴ yra ne kartą yra išaiškinęs, kad teisė į atvaizdą yra žmogaus privataus gyvenimo dalis. Dažniausiai, asmenį galima identifikuoti iš jo veido, o labai retais atvejais – iš kūno. Žmogaus kūno dalių atvaizdai, jei iš jų negalima identifikuoti asmens, paprastai nepatenka į asmens privatumo teisės apsaugą. Kaip pavyzdžiui, teisės aktų normose yra numatyta, jog fotografuojant viešoje vietoje nepilnametį ir po to viešinant tokią nuotrauką, yra privalomas tėvų sutikimas, tačiau, net jeigu ir nuotraukoje yra nepilnametis, tačiau nesimato jo veido ir jo niekaip kitaip tiesiogiai negalima identifikuoti, toks nuotraukos paviešinimas yra teisėtas.⁵⁵ Į šios teisės apsaugą gali patekti tik tokie duomenys, jeigu iš jų galima identifikuoti asmenį, pavyzdžiui, matomi randai ar tatuiruotės, kurie dažniausiai būna retai pasitaikantys tose pačiose vietose vienodi pas kelis asmenis.

⁵³ „Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2022 m. lapkričio 5 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C6E4170DB704/asr>.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėju kolegijos 2002 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-437/2002, Teisės Gidas, žiūrėta 2022 m. lapkričio 6 d., <https://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=10696>.

⁵⁵ Vilniaus apygardos teismo 2015 m. kovo 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1933-467/2015, eTeismai, žiūrėta 2022 m. lapkričio 6 d., <https://eteismai.lt/byla/219233466516906/2-1933-467/2015>.

Net ir esant teisiniam nepilnamečių teisių reguliavimui, rengiant tarptautinius teisės aktus, viešai kalbant ir šviečiant visuomenę, nepilnamečių teisės yra toliau pažeidinėjamos. Neretai kylanti problema, yra nepilnamečio atvaizdo paviešinimas, neturint jo tėvų sutikimo. Tam tikrais atvejais, bandant išvengti nepilnamečio privataus gyvenimo pažeidimų, visuomenės informavimo priemonėse yra pasitelkiamos įvairios priemonės, pavyzdžiui uždengiamas nepilnamečio veidas, pakeičiamas balsas, tačiau šią priemonę naudojami ne visi. Europos Žmogaus Teisių Teismas ne kartą yra konstatavęs EŽTK 8 straipsnio pažeidimą, kai tai susiję su nepilnamečių teisės į privatą gyvenimą apsauga. EŽTT byloje I.V.T. prieš Rumuniją, buvo tiriama, kuomet 11 metų nepilnametė be tėvų sutikimo buvo filmuota žurnalistų, kuomet šie jos klausinėjo apie įvykį, kurio metu jos klasiokas iškrito iš traukinio ir žuvo, o įrašas buvo ištransliuotas televizijoje. Nepilnametė bendrai pasakė apie tuo metu buvusią išvyką ir ji nurodė, kad jeigu mokytoja būtų labiau rūpinusi, tuomet nebūtų įvykęs šis tragiškas įvykis. Be to, šis interviu buvo paviešintas internetiniame straipsnyje su itin skambia antrašte, po ko vyko viešo intereso diskusijos, kur buvo minimi nepilnametės duomenys ir informacija apie tai, ką ji pasakojo interviu metu. Paviešinus šį nepilnametės interviu, ją atpažino mokyklos draugai, mokytojai, mokyklos vadovybė, kurie neigiamai atsiliepė apie mergaitę, dėl ko, kaip teigė ieškovė, ši patyrė stresą, patyčias. Rumunijos pirmosios instancijos teismas pripažino nepilnametės teisių pažeidimą, tačiau apeliacinės instancijos teismas šį sprendimą panaikino, motyvuodami tuo, kad interviu buvo apie viešą susirūpinimą, siekiant padėti atskleisti rimtas mokyklų problemas, kurių metu įvyksta rezonansiniai įvykiai, todėl tėvų sutikimas nebuvo būtinas. Visgi EŽTT konstatavo, kad nors ir įvykis yra susijęs su viešuoju susirūpinimu, tačiau filmuojant nepilnametę ir viešinant vaizdo įrašą be tėvų sutikimo, yra pažeidžiama jo teisė į privatą gyvenimą.⁵⁶

Itin didelę žalą nepilnamečiui gali būti padaryta ir tais atvejais, kai žiniasklaidoje ar internetinėje erdvėje pateikiama neteisinga informacija apie jį. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo bylą⁵⁷, kurioje buvo nustatyta, kad vienas labiausiai skaitomų Joniškio miestelio laikraščių pirmajame laikraščio puslapyje išspausdino straipsnį su antrašte „Ketvirtadienio rytą iš gyvenimo pasitraukė <..> gimnazistė“, ir prie straipsnio buvo pridėta nuotrauka. Byloje buvo akcentuota, kad paskleisti duomenys neatitinka tikrovės, kadangi laikraščio leidėjas prie straipsnio pridėjo gedulingą nuotrauką, kurioje pavaizduota ne mirusioji nepilnametė, o kita nepilnametė - ieškovės gyva dukra, neturėdami merginos ir jos tėvų sutikimo, o po laikraščio išleidimo ieškovei skambinėjo draugai ir artimieji, nepilnametės mokyklos draugai reikšdami užuojautą. Ieškovė reikalavo laikraščio išspausdinti paneigimą, tačiau laikraščio leidėjas nesutiko, nurodydamas, kad

⁵⁶ I.V.T. v. Romania (Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas, 2022, Nr. 35582/15), žiūrėta 2022 m. lapkričio 7 d., [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-215919%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-215919%22]}).

⁵⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gegužės 5 d. nutartis byloje Nr. 2A-340/2009, eTeismai, žiūrėta 2022 m. lapkričio 7 d., <https://eteismai.lt/byla/208067913351381/2A-340/2009?word=nepilnamet%C4%97s>.

laikraštyje esanti nuotrauka yra abstrakti, o straipsnyje yra rašomi mirusios merginos duomenys, o ne ieškovės dukros. Visgi teismas pripažino, kad išspausdinto straipsnio turinys ir nuotrauka leidžia suvokti, jog nuotrauka yra neatskiriama straipsnio dalis, o straipsnyje rašoma būtent apie nuotraukoje pavaizduotą merginą, todėl buvo dar kartą akcentuota, jog fizinio asmens privatus gyvenimas yra neliečiamas, o privatus gyvenimas apima ir asmens atvaizdą, todėl išspausdinta nepilnametės nuotrauka identifikuoja ją kaip iš gyvenimo pasitraukusią merginą, o tai neabejotinai yra asmens garbę ir orumą žeminantys duomenys, todėl buvo pažeistas nepilnametės privatus gyvenimas.

Internetinėse svetainėse gausu ir tėvų anketų, kuriuose jie viešina savo nepilnamečių vaikų atvaizdus. Tačiau, ar toks tėvų elgesys nepažeidžia nepilnamečių teisės į privatumą? Pirmiausiai, atsakomybė už nepilnamečio atvaizdo naudojimą viešoje vietoje tenka nepilnamečio tėvams ar kitiems jo atstovams pagal įstatymą, todėl už neatsakingą nepilnamečio atvaizdo naudojimą jiems gali būti taikoma administracinė atsakomybė. Tėvams prieš keliant nepilnamečio atvaizdą į socialinius tinklus, svarbu įvertinti konkrečios nuotraukos ar įrašo pobūdį, ar tikrai būtina tai daryti, kokių tikslų tai daroma ir kas šį įrašą matys. Nusprendus viešinti nepilnamečio atvaizdą, jis turi būti pateikiamas taip, kad saugotų nepilnamečio garbę ir orumą, todėl jokia būdu negalima kelti tokio atvaizdo, dėl kurio būtų galima iš nepilnamečio šaipytis ar jį žeminti. Būtina apgalvoti ir tai, kokia įtaką atvaizdo įkėlimas gali daryti ateityje, keičiantis nepilnamečio asmenybei bei jam augant. Internetu apstu įvairių nepilnamečių įrašų, kuriuose jie juokingai elgiasi, todėl itin svarbu įvertinti ar toks įrašų pasidalinimas nepilnamečiui nepadarys kokios nors žalos. Verta pabrėžti, jog nepilnamečio atvaizdo viešinimui svarbus ir jo pačio sutikimas, todėl tėvai turėtų išsiaiškinti nepilnamečio nuomonę, jeigu jis sugeba tai suprasti ir reikšti savo mintis. Tokiu atveju turi būti vadovaujama nepilnamečio interesais. Neretai nepilnamečių nuotraukų dalinimasis atskleidžia ir daugiau informacijos, ne tik jo išvaizdos bruožus, bet ir, pavyzdžiui, kur nepilnametis gyvena, kokioje aplinkoje būna, kokią mokyklą ar darželį jis lanko. Atkreipiamas dėmesys ir į tai, kad socialiniuose tinkluose ne tik tėvai, bet ir mokyklų darbuotojai, pedagogai, darželio auklėtojai viešina nepilnamečių nuotraukas bei atskleidžia nepilnamečio privataus gyvenimo detales, susijusias su jų ugdymu. Nepilnamečius ugdančios įstaigos norėdamos viešinti nepilnamečių atvaizdą, privalo laikytis įstatymų normų ir gauti ne tik nepilnamečio sutikimą, bet ir nors vieno iš jo teisėtų atstovų sutikimą. Neapgalvojus nepilnamečio atvaizdo įkėlimo į internetinę erdvę tikslo ir galimų padarinių, neretai įvyksta „tapatybės vagystės“, kuomet internetinėse svetainėse kuriamos naujos anketos su nepilnamečių atvaizdais, kuriamos neegzistuojančios gyvenimo istorijos. Dažnas tokių istorijų kūrimas naudojamas finansiškai pasipelninti, pavyzdžiui, kuriant jautrią istoriją apie nepilnamečio sunkią ligą, kuriai reikalinga didelė pinigų suma, o neretai žmonės yra raginami paremti kuo skubiau. Verta pabrėžti, kad dalis tokių istorijų, su prašymais

padėti sergančiam vaikui, yra tikros, tačiau vėlgi tai dažnu atveju ne tik nepilnamečio atvaizdo viešinimas, bet ir atskleidžiami jo privataus gyvenimo duomenys, o būtent sveikatos duomenys. Kaip jau nekartą yra pažymėjęs Europos Žmogaus Teisių Teismas - asmens duomenys, susiję su sveikatos ar medicininiais duomenimis, yra ypatingai svarbi asmens garantuojama teisė į privatų gyvenimą, o tokių duomenų atskleidimas gali itin neigiamai paveikti asmens privatų ir šeimos gyvenimą.⁵⁸ Dėl šių priežasčių, neapgalvotas nepilnamečių atvaizdų naudojimas internetinėse svetainėse neretai pažeidžia ne tik nepilnamečių privatumą ir asmens duomenis, bet ir gali padidinti nusikalstamumas jų atžvilgiu.

Dar viena problema, su kuria neretai susiduriama siekiant apginti pažeistas nepilnamečių teises yra teisinis reglamentavimas. Europos Žmogaus Teisių Teismas 2013 metais priimtame sprendime (Soderman prieš Švediją) konstatavo nepilnametės teisės į privataus gyvenimo pažeidimą. Byloje analizuoti gauti duomenys apie tai, kad patėvis vonioje esančiame skalbinių krepšyje paslėpė vaizdo filmavimo kamerą, kuri buvo atsukta į tą pusę, kur 14 metų nepilnametė ruošėsi maudytis. Iš karto po įvykio įrašas buvo ištrintas nepilnametės mamos, kuri apie tai sužinojo. Byloje buvo pabrėžta, kad tuo metu Švedijos baudžiamajame kodekse dar nebuvo įtvirtintas terminas „pornografinis vaizdas“ ir jokie kiti šios šalies įstatymai nedraudė fotografuoti ar filmuoti nepilnamečio (net ir jeigu nuotraukose nepilnametis yra nuogas), neviešinant šios informacijos. Šie veiksmai, pagal tuo metu galiojusius įstatymus, nebuvo pripažinti kaip seksualinis priekabiavimas ar kita nelegali veikla, o pagal šalyje galiojančius įstatymus tokie veiksmai buvo pripažįstami kaip nusikalstama veika tik nuo 2013 metų. EŽTT sprendime pasisakė, kad nesvarbu, kad Švedijos įstatymai tuo metu negalėjo užtikrinti nepilnametės teisių į privatų gyvenimą, tačiau patėvio padaryta veika pažeidė jos neliečiamybę, o būtent teisę į privatų gyvenimą, kuri yra saugoma Europos Žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnyje ir kurią privalo ginti visos valstybės narės.⁵⁹

Taigi, nepilnamečio teisė į atvaizdą yra sudėtinė privataus gyvenimo dalis, kuri yra ginama teisės aktų. Net ir viešoje vietoje esantys nepilnamečiai nepraranda savo privatumo, kadangi norint viešai skelbti atvaizdą, kuriame galima identifikuoti nepilnametį, reikalinga gauti ne tik jo pačio sutikimą, bet ir jo teisėtų atstovų sutikimą. Neretai paviešinus nepilnamečio atvaizdą, paviešinama ir daugiau informacijos apie jį, pavyzdžiui, kokią mokyklą ar darželį jis lanko, kokioje aplinkoje ir su kuo jis gyvena, ką jis mėgsta veikti ir panašiai, todėl teisėti atstovai sutikdami viešinti nepilnamečio atvaizdą, turi gerai apgalvoti ar tai nepažeis jo privataus gyvenimo apsaugos.

⁵⁸ Varapnickaitė-Mažyliienė prieš Lietuvą (Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas, 2012, Nr. 20376/05), žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d., https://ciencia.ucp.pt/ws/portalfiles/portalf/64097098/CASE_OF_VARAPNICKAITE_MAZYLIENE_v._LITHUANIA.pdf.

⁵⁹ Soderman v. Sweden (Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas, 2013, Nr. 5786/08), žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d., <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-128043%22%5D%7D>.

2.3. Asmens duomenų apsaugos ir privataus gyvenimo institutų ryšys

Teisės aktais garantuojant asmens teisę į privatumą, kartu garantuojama ir jo duomenų apsauga, o užtikrinant asmens duomenų apsaugą, yra saugomas ir asmens privatumas.⁶⁰ Pažeidus duomenų apsaugą dažniausiai pažeidžiamas ir asmens privatus gyvenimas (pavyzdžiui, EŽTT byla K.U. prieš Suomiją), tačiau pažeidus asmens privatų gyvenimą ne būtinai bus pažeisti ir asmens duomenys (pavyzdžiui, EŽTT byla Soderman prieš Švediją). Kitaip tariant, asmens duomenų apsauga yra neatsiejama nuo asmens teisės į privatų gyvenimą, tačiau šios asmens teisės nėra tapačios teisinės kategorijos.

Chartijoje teisė į duomenų apsaugą yra kaip savarankiška teisė, atskirta nuo privataus gyvenimo (Chartijos 7 ir 8 straipsniai), tačiau „Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT) laikosi nuostatos, kad Chartijos 7 ir 8 straipsniais pripažinta teisė į privataus gyvenimo gerbimą tvarkant asmens duomenis siejama su visa informacija apie fizinį asmenį, kurio tapatybė nustatyta arba gali būti nustatyta, o teisei į asmens duomenų apsaugą galimi taikyti apribojimai atitinka leidžiamus pagal Konvencijos 8 straipsnį.“⁶¹ Taigi, nors šios dvi teisės yra įtvirtintos skirtinguose Chartijos straipsniuose, jos bendrai įtvirtinta teisė į privataus gyvenimo gerbimą tvarkant asmens duomenis (detaliau analizuojama 3.1. poskyryje).

Šiomis teisėmis stengiamasi apsaugoti panašias vertybes, t. y. asmenų savarankiškumą ir žmogaus orumą suteikiant jiems erdvę, kurioje jie galėtų laisvai ugdyti savo asmenybę, mąstyti ir formuoti savo nuomonę. Europos duomenų apsaugos vadove yra teigiama, kad „Abiejų teisių formuluotė ir taikymo sritis skiriasi. Teisę į privatų gyvenimą sudaro bendras ribojimo draudimas, kuriam taikomi tam tikri viešojo intereso kriterijai, kuriais remiantis tam tikrais atvejais galima pateisinti ribojimą. Asmens duomenų apsauga vertinama kaip šiuolaikinė ir aktyvi teisė, kuria sukuriama stabdžių ir atsvarų sistema, padedanti apsaugoti asmenis tais atvejais, kai tvarkomi jų asmens duomenys.“⁶² Nagrinėjant tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintas teisės į privatų gyvenimą sampratas matyti, kad informacija apie asmenį ir jo apsaugą yra sudedamoji teisės į privatų gyvenimą dalis. Tai yra, informaciją apie fizinį asmenį (jo vardas, pavardė, telefono numeris, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, įsitikinimai, jo foto nuotraukos ir pan.) įprasta vadinti asmens duomenimis, tačiau tuo pačiu, šie duomenys priklauso ir asmens privačiam gyvenimui. Privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos institutų santykį nagrinėjusi Jūratė

⁶⁰ Ilona Petraitytė, „Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą“, *Teisė* 80 (2011):164, <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB59632226>.

⁶¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. lapkričio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-294-525/2022, INFOLEX, žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2120599>.

⁶² Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba, *Europos duomenų apsaugos teisės vadovas* (Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2021), 21, https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_LIT.pdf.

Šidlauskienė pažymėjo, kad „teisė į privatumą klasikine prasme neapima ne privačių duomenų rinkimo, o daugumai duomenų apsaugos dokumentų būdinga sąvoka „asmens duomenys“ neapsiriboja privačia ar slapta informacija, bet apima bet kuriuos duomenis, pagal kuriuos asmuo galėtų būti identifikuojamas.“⁶³ Taigi, dėl šių priežasčių privataus gyvenimo samprata nėra ir negali būti sumažinta iki asmens duomenų. Europos Žmogaus Teisių Teismas nagrinėjo bylą (K.U. prieš Suomiją)⁶⁴, kuomet nenustatytas asmuo ar asmenys be nepilnamečio žinios įdėjo skelbimą į internetinę pažinčių svetainę jo vardu, kai tuo metu jam buvo 12 metų. Svetainės skelbime buvo nurodyti nepilnamečio amžius ir gimimo metai, išsamiai aprašytos jo fizinės savybės, pridėta nuoroda į kitą interneto puslapį, kuriame buvo nepilnamečio nuotrauka, telefono numeris (kuris buvo tikslus, išskyrus vieną skaitmenį), elektroninis paštas, o skelbime buvo teikiama informacija apie intymių santykių ieškojimą su savo amžiaus ar vyresniu berniuku „kad parodytų jam kelią“. Nepilnamečiui pradėjus gauti laiškus su į skelbimus atsiliepusiais vyrais, nepilnamečio tėvas kreipėsi į policiją, jog būtų nustatyta skelbimą įdėjusio asmens tapatybė, kad būtų galima pareikšti jam kaltinimus. Internetinės svetainės tiekėjas atsisakė atskleisti paskyrą sukūrusio asmens IP adresą (vartotojo interneto protokolo adresą, t. y. unikalų kompiuterio numerį internetinėje erdvėje), tapatybę ar kitą informaciją, nes tokiu būdu bus pažeisti asmens duomenys. Suomijos teismai nagrinėję šią situaciją nurodė, jog pagal tuo metu galiojančius šalyje įstatymus nėra aiškios teisės nuostatos, leidžiančios įpareigoti paslaugų tiekėją atskleisti asmenį galinčius identifikuoti duomenis, kadangi šioje situacijoje nebuvo padarytas labai jau didelis nusikaltimas. Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažino, jog konfidencialumas tarp paslaugų tiekėjų ir vartotojų (būtent asmens duomenų apsauga) negali būti absoliutus ir gali būti pažeistas, siekiant apginti kito žmogaus, o šiuo atveju nepilnamečio, pažeistas teisės ir kitais įstatyme numatytais atvejais, todėl šiuo atveju buvo nustatytas nepilnamečio teisės į privatų gyvenimą pažeidimas, kuomet buvo paviešinti nepilnamečio asmens duomenys. Šioje byloje akivaizdžiai pavaizduota sąsaja tarp asmens duomenų ir privataus gyvenimo, kuomet pažeidus asmens duomenis, nustatomas ir privataus gyvenimo pažeidimas.

Visgi sąsają tarp asmens duomenų apsaugos ir teisės į privatų gyvenimą, lemia du svarbūs asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo reikalavimai. Pirma, asmens duomenų apsaugos teisinė pozicija formuojamos teisės į privatų gyvenimą garantijos pagrindu ir pagal turinį yra skirtos užtikrinti asmens privatumą. Antra, asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas gali būti tik tokios apimties, kiek tai yra reikalinga asmens informaciniam privatumui apsaugoti.⁶⁵

⁶³ Jūratė Šidlauskienė, „Teisės į privatų gyvenimą pažeidimas anoniminiais komentarais: interneto tinklalapių valdytojų civilinės atsakomybės taikymą pateisinantys kriterijai“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019), 80, <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:39613437/datastreams/MAIN/content>.

⁶⁴ K.U. v. Finland (Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas, 2008, Nr. 2872/02), žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d., <https://privacylibrary.ccnlud.org/case/ku-vs-finland>.

⁶⁵ Petraitytė, *supra note*, 60:166.

Teisei į privatų gyvenimą įgyvendinimui būdingas elgesio standartų nustatymas tvarkant asmens duomenis, bei priemonių įtvirtinimas, kuriomis galėtų naudotis asmuo, siekiantis apsisaugoti ar apginti savo teisę į privatų gyvenimą, kai tai susiję su asmens duomenų tvarkymu. Pagal antrąjį reikalavimą, nustatomos priemonės, kuriomis asmuo gali sužinoti kokie subjektai ir kokią informaciją jie tvarko apie jį, ir galėjimas reaguoti į asmens požiūriu teisės aktų reikalavimų neatitinkantį informacijos tvarkymą.⁶⁶

Atskiriant asmens duomenų apsaugą ir teisę į privatų gyvenimą, nurodoma, kad pastaroji yra pasyvi teisė ir kad asmuo pats, savo elgesiu, negali įgyvendinti šios teisės. Tai reiškia, kad teisė į privatų gyvenimą yra įgyvendinama ne paties subjekto, tačiau kitų asmenų elgesiu, kuris dažniausiai būna pasyvus, pasireiškiantis tam tikrų veiksmų nedarymu, kaip pavyzdžiui, nesibraunant į kito asmens būstą. Būtent dėl šių priežasčių, ši teisė laikoma negatyvia teise, kuriai įgyvendinti nereikalinga kitų asmenų veikla. Tuo tarpu su asmens duomenų apsauga yra atvirkščiai – ji yra laikoma pozityviaja teise, kuomet kitiems subjektams reikalinga atlikti tam tikrus veiksmus, kaip pavyzdžiui, sukurti ir organizuoti tam tikrais tikslais surinktų asmenų duomenų apsaugą.⁶⁷

Apibendrinant tai, galima teigti, kad duomenų apsaugos teisė dažnai analizuojama kartu su privatumu, kadangi asmens duomenys yra teisės į privatų gyvenimą dalis, tačiau jos nėra tapachios ir jos neturėtų būti painiojamos. Pažeidus asmens duomenis, bus pažeista ir teisė į privatų gyvenimą, tačiau pažeidus teisę į privatų gyvenimą, nebūtinai bus pažeisti ir asmens duomenys. Sąsaja tarp šių teisių matyti ne tik tarptautiniuose teisės aktuose, bet ir teismų praktikoje, kuomet pažeidžiant asmens duomenis yra nustatomas teisės į privatų gyvenimą pažeidimas.

⁶⁶ Šidlauskienė, *supra note*, 63.

⁶⁷ Petraitytė, *supra note*, 60:167.

3. NEPILNAMEČIO DUOMENŲ APSAUGA, KAIP TEISĖS Į PRIVATŲ GYVENIMĄ DALIS

Teisė į asmens duomenų apsaugą yra formuojama prigimtinės asmens teisės į privatų gyvenimą garantijos pagrindu, todėl jų turinys ir įgyvendinimo ypatumai yra pagrįsti principais ir teisės normų sistema. Nagrinėjant tarptautinėje ir nacionalinėje teisės doktrinoje įtvirtintas privataus gyvenimo sampratas matyti, kad sudedamąja teisės į privatų gyvenimą dalimi yra laikoma informacija apie asmenį ir šios informacijos apsauga. Siekiant tinkamai suprasti ne tik privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos sąsajas, bet ir teisės į asmens duomenų apsaugos teisinį užtikrinimą, itin svarbia tampa nepilnamečio asmens duomenų samprata, kuriai tinkamai suprasti reikalinga išsami tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų analizė.

„Biometriniai duomenys – konkretūs požymiai, pagal kuriuos galima nustatyti unikalias žmogaus savybes, tokias kaip piršto antspaudas, akies rainelė, balsas, kuriais remiantis galime patvirtinti žmogaus tapatybę.“⁶⁸ Šiuolaikiniame pasaulyje gerėjant informacinėms technologijoms, kuriasi ne tik įstaigos, į kurių vidų galima patekti naudojant biometrinius duomenis, tačiau daugėja ir internetinių programų, kurios kaupia biometrinius duomenis. Su šia problema ypač susiduria nepilnamečiai, kurių teisių apsaugai reikalinga detali teisinio reglamentavimo apsauga.

Šiuo metu naujausios technologijos nepilnamečiams leidžia ne tik ieškoti informacijos, bet ir skleisti duomenis, bendrauti, susirašinėti, naudotis kitomis paslaugomis, tokiomis kaip apsipirkimas, virtualių aplinkų kūrimas žaidimuose. Siekiant sumažinti interneto keliamas grėsmes nepilnamečių saugumui, turėtų būti pasirenkamos ribojimo, draudimo ar kitų veiksmų kontroliavimo priemonės, kurios padėtų saugoti nepilnamečių teises, kad šios nebūtų pažeistos, todėl svarbu analizuoti internetinės erdvės saugumo priemones ir problematiką.

3.1. Asmens duomenų apsaugos teisinis reglamentavimas tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu

Nepilnamečių teisės į asmens duomenų apsaugą suvokimas buvo išplėtotas daug vėliau nei teisė į privatumą. Tai susiję su informacinių technologijų revoliucija ir plėtra. Sparčiai vystantis šiuolaikinėms technologijoms, kuriantis socialiniams tinklams elektroninėje erdvėje ir tobulėjant centralizuotoms duomenų bazėms, įvairios gyvenimo sferos, tokios kaip: telekomunikacijos, bankinės sistemos, elektroniniai žaidimai, įvairių institucijų veikla, įstaigos ir įmonės, persikėlė ir

⁶⁸ Modestas Zulonas, „Biometrinių duomenų tvarkymas elektroninėje erdvėje“, Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, žiūrėta 2022 m. lapkričio 20 d., https://vdai.lrv.lt/uploads/vdai/documents/files/Rekomend_Biometriniai_2017.pdf.

į elektroninę erdvę, kur turint savo paskyrą, asmuo gali matyti bei tvarkyti įvairius duomenis, supaprastintas galimybes bendrauti tarpusavyje. Dėl šių priežasčių, šiuolaikiniame gyvenime tampa vis labiau svarbios informacinės technologijos ne tik suaugusiems, bet ir nepilnamečiams, todėl kilo būtinybė papildomai reglamentuoti asmens duomenų apsaugą ir teisėtą šių duomenų tvarkymą. Norint toliau nagrinėti teisės aktus, ginančius asmens duomenų apsaugą, svarbu pabrėžti, kas yra duomenų tvarkymas – „bet kokia automatizuotomis arba neautomatizuotomis priemonėmis su asmens duomenimis ar asmens duomenų rinkiniais atliekama operacija ar operacijų seka, kaip antai rinkimas, įrašymas, rūšiavimas, sisteminimas, saugojimas, adaptavimas ar keitimas, išgava, susipažinimas, naudojimas, atskleidimas persiunčiant, platinant ar kitu būdu sudarant galimybę jais naudotis, taip pat sugretinimas ar sujungimas su kitais duomenimis, apribojimas, ištrynimas arba sunaikinimas.“⁶⁹

„Vienas iš akademinų duomenų apsaugos teisės krikštatevių F.V.Hondijus duomenų apsaugą apibrėžė kaip asmenų teisių, laisvių ir svarbiausių interesų apsaugą tvarkant su asmenimis susijusią informacija, ypač kai tai darant naudojami kompiuteriai.“⁷⁰ Asmens duomenys, kaip ir asmens privatus gyvenimas, yra įtvirtinti ir bendrąsias žmogaus teises saugančių teisės aktų normose, kaip pavyzdžiui, Europos žmogaus teisių konvencija (8 str.), Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (12 str.), tačiau N. Točickienė nagrinėjusi asmens duomenų apsaugą, pabrėžė, jog tarptautiniu lygmeniu pirmieji žingsniai siekiant apsaugoti asmenų duomenis, buvo Europos Tarybos ir Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) iškeltas klausimas, ar šiuolaikinių technologijų ir mokslo pasaulyje Europos žmogaus teisių konvencija bei kiti valstybių narių teisės aktai pakankamai saugo asmens privataus gyvenimo neliečiamybę, kurios vienas iš elementų yra asmens duomenys. Atsižvelgus į iškeltą klausimą ir pateiktas rekomendacijas, Ministrų Komitetas priėmė dvi rezoliucijas, kurių viena buvo skirta duomenų apsaugai privačiame, kita – viešajame, sektoriuje, po kurių Europos valstybės (Austrija, Danija, Prancūzija, Vokietija, Liuksemburgas, Norvegija, Švedija ir kt.) priėmė teisės aktus saugančius asmens duomenis.⁷¹ Buvo pripažinta, jog asmens duomenys turi būti tvarkomi teisėtai, sąžiningai ir skaidriai, laikantis teisėtumo, sąžiningumo ir skaidrumo principais.

Toliau, vystant asmens duomenų apsaugos svarbą, buvo priimti ir kiti teisės aktai, reguliuojantys šios teisės apsaugą. 1981 metais pasirašyta Europos Tarybos Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) (toliau –

⁶⁹ Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, *supra note*, 3.

⁷⁰ Julius Zaleskis, „Europos Sąjungos Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas ir asmens duomenų apsaugos teisė“. (Vilnius: Registrų centras, 2019), 29, cituota iš Frits W. Hondius, „Data Law in Europe. Stanford Journal of International Law“ Vol. 16 (1980): 89.

⁷¹ Natalija Točickienė, „Asmens duomenų apsaugos reglamentavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisėje“, *Jurisprudencija* 44(36) (2003): 117, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13527/3380-7076-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu) yra pirmasis duomenų apsaugos srityje priimtas teisiškai privalomas tarptautinis dokumentas, kuris buvo atnaujintas 2018 metais. Šio teisės akto pagrindinis tikslas užtikrinti, kad tvarkant asmens duomenis automatizuotai visų šalių teritorijose būtų gerbiamos kiekvieno asmens, nepaisant jo tautybės ir gyvenamosios vietos, teisės ir pagrindinės laisvės, o svarbiausia, jo teisė į privatų gyvenimą. Šio dokumento svarba grindžiama ir jo normose įtvirtintais pagrindiniais asmens duomenų apsaugos principais: asmens duomenų rinkimo ir tvarkymo sąžiningumo, teisėtumo ir tikslingumo, duomenų tvarkymo saugumo, duomenų subjekto teisių ir garantijų, duomenų valdytojo atsakomybės, ypatingų duomenų apsaugos.⁷²

Chartijos 8 straipsnyje įtvirtinta teisė į asmens duomenų apsaugą, kur yra griežtai įtvirtinta teisės norma dėl duomenų tinkamo tvarkymo, kurių naudojimui būtinas konkretus tikslas ir subjekto sutikimas. Verta pabrėžti, jog Chartijoje asmens duomenys yra saugomi atskiro straipsnio normoje, priešingai nei Europos žmogaus teisių konvencijoje, kur teisė į asmens duomenų apsaugą apima 8 straipsnio nuostatos, kurios nustato teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą, būsto neliečiamybę ir susirašinėjimo slaptumą, o tai reiškia, kad Europos žmogaus teisių konvencija aiškiai nenumato teisės į asmens duomenų apsaugą, nors netiesiogiai ji ginama kitos teisės sudėtyje. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas administracinėje byloje⁷³ pažymėjo, kad „Asmens duomenų apsaugos požiūriu Chartijos 7 str. (teisė į privataus gyvenimo gerbimą) ir 8 st. (teisė į asmens duomenų apsaugą) yra imanentiškai susiję⁷⁴, tai patvirtina ir aplinkybė, kad ESTT su asmens duomenų apsauga susijusiose bylose įprastai nurodo abu Chartijos straipsnius. Taip pat ESTT laikosi nuostatos, kad Chartijos 7 ir 8 straipsniais pripažinta teisė į privataus gyvenimo gerbimą tvarkant asmens duomenis siejama su visa informacija apie fizinį asmenį, kurio tapatybė nustatyta arba gali būti nustatyta, teisei į asmens duomenų apsaugą galimi taikyti apribojimai atitinka leidžiamus pagal EŽTK 8 straipsnį.“⁷⁵ Dėl šių priežasčių, laikytina, kad Chartijos 7 ir 8 straipsniuose yra įtvirtinta teisė į privataus gyvenimo gerbimą tvarkant asmens duomenis.

Siekis užtikrinti realią asmens duomenų apsaugą ir apsaugoti asmenų teises skaitmeninėje erdvėje 2016 metais Europos Parlamentas ir Taryba priėmė Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo

⁷² „Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108), TAR, žiūrėta 2022 m. lapkričio 26 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A28CF120BC09>.

⁷³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. balandžio 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-3345-822/2020, eTeismai, žiūrėta 2022 m. lapkričio 26 d., <https://eteismai.lt/byla/54199622548154/A-3345-822/2020>.

⁷⁴ Digital Rights Ireland Ltd v. Minister for Communications and others (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas, 2014, Nr. C-293/12 ir C-594/12), Eur-Lex-Europa, žiūrėta 2022 m. lapkričio 28 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012CJ0293&from=LT>.

⁷⁵ Volker and others v. Land Hessen (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas, 2010, Nr. C-92/09 ir C-93/09), Eur-Lex-Europa, žiūrėta 2022 m. gruodžio 2 d., <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-92/09&language=lt>

tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrajį duomenų apsaugos reglamentą) (toliau - Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas arba BDAR), kuris Europos Sąjungoje teisėje pradėtas taikyti 2018 metais, kuris laikomas vienu ambicingiausių iki šiol žinomu bandymu apsaugoti asmenų teises skaitmeninėje erdvėje⁷⁶. Šiuo tarptautiniu dokumentu siekiama visus Europos Sąjungos piliečius apsaugoti nuo privatumo ir duomenų pažeidimų visame pasaulyje (vadinasi, taikoma ne tik Europos Sąjungoje, bet ir už jos ribų), sukuriant aiškesnę ir nuoseklesnę saugumo sistemą.⁷⁷ BDAR įtvirtina naujausius ir išsamiausius teisinius duomenų apsaugos standartus. Šiuo reglamentu nustatomos taisyklės, susijusios su fizinių asmenų apsauga tvarkant jų asmens duomenis, ir taisyklės, susijusios su laisvu asmens duomenų judėjimu, todėl jis tapo imperatyvu saugant asmens duomenis. Šiuo teisės aktu Europos Sąjungos teisėje pirmą kartą reglamentuotas nepilnamečio asmens duomenų tvarkymas.⁷⁸

Tą pačią dieną priimta buvo priimta ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/680 „dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo“ (toliau – Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2016/680), kurioje įtvirtinta norma, sauganti piliečių pagrindinę teisę į duomenų apsaugą, kai asmens duomenis naudoja teisėsaugos institucijos. Ja užtikrinama, kad nukentėjusiųjų, liudytojų ir įtariamųjų asmens duomenys būtų tinkamai apsaugoti.⁷⁹ Vadinasi, buvo priimtos taisyklės, kuriomis vadovautųsi ne tik piliečiai, bet ir teisėsaugos institucijos, kurių darbuotojai turi visas prieigas prie nacionalinių sistemų ir registrų, kuriuose kaupiami piliečių duomenys, tokie kaip vardas, pavardė, gimimo data, asmens kodas, asmens veido nuotrauka, gyvenamoji vieta, šeimos nariai, giminaičiai, turimas turtas ir pan., kuriuose asmens duomenys tvarkomi be jo sutikimo, remiantis galiojančiais įstatymais. Nors ir visi šie teisės aktai gina ne tik suaugusių žmonių, tačiau ir nepilnamečių teisių apsaugą, kai kuriuose teisės aktų normose pabrėžta, kad nepilnamečiams reikia ypatingos jų asmens duomenų apsaugos, nes jie gali nepakankamai suvokti su asmens duomenų tvarkymu susijusius pavojus, pasekmes ar apsaugos priemonės ir netgi savo teises, todėl būtina apsauga turi būti taikoma ir virtualioje aplinkoje, kurioje nepilnamečiai praleidžia vis daugiau laiko.⁸⁰

⁷⁶ Giovanni Buttarelli, „The EU GDRB as a clarion call for a new global digital gold standard“, *International Data Privacy Law* Vol. 6, No.2 (2016): 77, <https://academic.oup.com/idpl/article/6/2/77/2404469>.

⁷⁷ Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, *supra note*, 3.

⁷⁸ Eglė Štareikė, Sigita Kausteklytė-Tunkevičienė, „Pagrindinės duomenų subjekto teisės ir jų užtikrinimas pagal ES bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 20 (2018): 296, <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB29673286>.

⁷⁹ „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/680“, Eur-Lex-Europa, žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex%3A32016L0680>.

⁸⁰ „Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2018/1725“, Eur-Lex-Europa, žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1725&from=LT>; taip pat ir „Ekonominio

Nacionalinėje teisės doktrinoje vienas pagrindinių teisės aktų, saugančių asmenų duomenis, yra 2018 metais priimtas Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas (toliau – Asmens duomenų apsaugos įstatymas), kuris iš esmės yra taikomas kartu su Bendroju duomenų apsaugos reglamentu. Šis įstatymas buvo priimtas siekiant sureguliuoti asmens duomenų tvarkymą ir kartu užtikrinti šių duomenų apsaugą. Asmens duomenų apsaugos įstatyme yra įtvirtintas reikalavimas dėl nepilnamečių asmens duomenų tvarkymo visuomenės informavimo tikslais. Tai reiškia, kad buvo numatyta, jog nepilnamečiui, kuriam tiesiogiai siūlomos informacinės visuomenės paslaugos, asmens duomenų tvarkymas yra teisėtas, jei sutikimą duoda ne jaunesnis negu 14 metų nepilnametis. Šis įstatymas skatino atsižvelgti į sistemų, kurios galėtų patikrinti asmenų amžių, įdiegimą bei strategijų kūrimą, kaip būtų galima gauti tėvų ar teisėtų atstovų sutikimą dėl nepilnamečių asmens duomenų tvarkymo.⁸¹ Dar prieš šį teisės aktą Lietuvoje buvo siekiama užtikrinti fizinių asmenų pagrindinių teisių, ypač teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą ir teisės į asmens duomenų apsaugą. Tai 2011 metais Lietuvos Respublikoje priimtas Asmens duomenų, tvarkomų nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas, bausmių vykdymo arba nacionalinio saugumo ar gynybos tikslais, teisinės apsaugos įstatymas, kurio pagrindinis tikslas buvo saugoti minėtas asmens teises vykdant policijos ir teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose. Griežtą nepilnamečių asmens duomenų apsaugą numato jau minėtas vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 10 straipsnis, kuris gina ne tik nepilnamečių privatų gyvenimą, tačiau ir jų duomenų apsaugą. Šis įstatymas apibrėžia institucijų, ginančių nepilnamečių teises, galimybes rinkti nepilnamečio duomenis ir juos tvarkyti, tik laikantis įstatymų normų, kaip pavyzdžiui, apie tokių duomenų rinkimą privalo būti informuoti nepilnamečio tėvai ir kt.

Apibendrinus nagrinėtus teisės aktus, svarbu pabrėžti tai, kad visų šių teisės aktų normos griežtai apibrėžia tai, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi tik įstatyme numatytais atvejais, o tai darant svarbiausia saugoti žmogaus pagrindines teises ir laisves, pirmiausiai užtikrinant asmens duomenų apsaugą ir šių duomenų aukštą apsaugos lygį, o ypatingai užtikrinant nepilnamečių asmenų duomenų apsaugą.

3.2. Asmens duomenų samprata teisinėje doktrinoje

Duomenys – tai bet kokia informacija. Informacija laikoma susijusia su asmeniu tada, kai ji yra apie tą asmenį. Duomenys yra susiję su asmeniu, jeigu jie nurodo asmens tapatybę, ypatybes

bendradarbiavimo ir plėtos organizacijos rekomendacija dėl vaikų skaitmeninėje aplinkoje“, OECD Legal, žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d., <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0389>.

⁸¹ „Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo Nr. I-1374 pakeitimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2022 m. gruodžio 4 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5368B592234C>.

ar elgesi, todėl apibendrintai galima sakyti, kad asmens duomenys – tai informacija, kuri yra susijusi su asmeniu, ir leidžia jį identifikuoti. Tokie duomenys atskleidžia faktus apie asmenybę ir privatų gyvenimą.

Lentelėje Nr. 3 galime matyti teisės doktrinoje pateiktus asmens duomenų sąvokos apibrėžimus:

TEISĖS AKTAS	ASMENS DUOMENŲ SAMPRATA
Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, 4 str. 1 p.	„tai bet kokia informacija apie fizinį asmenį, kurio tapatybė nustatyta arba kurio tapatybę galima nustatyti (duomenų subjektas); fizinis asmuo, kurio tapatybę galima nustatyti, yra asmuo, kurio tapatybę tiesiogiai arba netiesiogiai galima nustatyti, visų pirma pagal identifikatorių, kaip antai vardą ir pavardę, asmens identifikavimo numerį, buvimo vietos duomenis ir interneto identifikatorių arba pagal vieną ar kelis to fizinio asmens fizinės, fiziologinės, genetinės, psichinės, ekonominės, kultūrinės ar socialinės tapatybės požymius.“
Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/680, 3 str. 1 d.	„tai bet kokia informacija apie fizinį asmenį, kurio tapatybė nustatyta arba kurio tapatybę galima nustatyti (duomenų subjektas); fizinis asmuo, kurio tapatybę galima nustatyti, yra asmuo, kurio tapatybę tiesiogiai arba netiesiogiai galima nustatyti, visų pirma pagal identifikatorių, kaip antai vardą ir pavardę, asmens identifikavimo numerį, buvimo vietos duomenis ir interneto identifikatorių arba pagal vieną ar kelis to fizinio asmens fizinės, fiziologinės, genetinės, psichinės, ekonominės, kultūrinės ar socialinės tapatybės požymius.“
Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu, 2 str. a).	„tai informacija apie nustatytos tapatybės asmenį arba asmenį, kurio tapatybę galima nustatyti.“
Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1725, 3 str. 1 d.	„bet kokia informacija apie fizinį asmenį, kurio tapatybė nustatyta arba kurio tapatybę galima nustatyti (toliau – duomenų subjektas); fizinis asmuo, kurio tapatybę galima nustatyti, yra asmuo, kurio tapatybę tiesiogiai arba netiesiogiai galima nustatyti, visų pirma pagal identifikatorių, kaip antai vardą ir pavardę, asmens identifikavimo numerį, buvimo vietos duomenis ir interneto identifikatorių arba pagal vieną ar kelis to fizinio asmens fizinės, fiziologinės, genetinės, psichinės,

	ekonominės, kultūrinės ar socialinės tapatybės požymius.“
Asmens duomenų apsaugos įstatymas, 2 str. 1 d.	„bet kuri informacija susijusi su fiziniu asmeniu – duomenų subjektu, kurio tapatybė yra žinoma arba gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta pasinaudojant duomenimis, tokiais kaip asmens kodas, vienas arba keli asmeniui būdingi fizinio, fiziologinio, psichologinio, ekonominio, kultūrinio ar socialinio pobūdžio požymiai.“

Lentelė Nr. 3

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis teisės aktais

Nagrinėjant šių teisės aktų pateiktas asmens duomenų sampratą, pastebima, kad *pirma*, daugumoje teisės aktų pateikta sąvoka yra tokia pati kaip ir Bendrajame duomenų apsaugos reglamente, *antra*, yra išryškunami du kriterijai: tai asmens tapatybės nustatytas tiesioginiu (asmens vardas, pavardė, asmens kodas ir pan.) ir netiesioginiu būdu (pagal asmeniui būdingus fizinius, fiziologinius, protinius, kultūrinius, ekonominius, socialinius tapatybės veiksnius). Apibendrinant nagrinėtus teisės aktus, galima teigti, jog visgi asmens duomenys yra bet kokia informacija, susijusi su gyvu asmeniu, kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta remiantis gautais duomenimis apie jį.

Europos Komisija savo elektroniniame puslapyje yra pateikę asmens duomenų sampratą: „Asmens duomenys yra bet kokia informacija, susijusi su gyvu asmeniu, kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta. Skirtinga informacija, kuri surinkta kartu gali atskleisti konkretaus asmens tapatybę, taip pat yra asmens duomenys. Asmens duomenys, iš kurių pašalinta asmeninė informacija, kurie yra užšifroti ar kuriems yra suteikti pseudonimai, bet kuriuos galima panaudoti iš naujo nustatant asmens tapatybę, išlieka asmens duomenimis ir jiems taikomas BDAR.“⁸² Taip pat Europos komisija pažymi, kad jeigu asmens duomenys, kurių anonimiškumas yra užtikrintas taip, kad asmens tapatybė negali būti nustatyta, tai jau nelaikoma asmens duomenimis (pavyzdžiui, elektroninis paštas info@imone.lt).

Nagrinėjant asmens duomenų apsaugos sampratą, pastebėta, jog nėra vieno galutinio sąrašo, kas yra priskiriama prie asmens duomenų. „SolPriPa“ projektas⁸³ yra pateikęs sąrašą, kas gali priklausyti asmens duomenims, tai : vardas, pavardė, asmens kodas, gyvenamosios vietos adresas, telefono ryšio numeris, elektroninio pašto adresas, pilietybė, socialinio draudimo numeris, gimimo data, banko kortelės numeris, išsilavinimo duomenys (baigta mokykla, diplomų ir

⁸² „Kas yra asmens duomenys?“, Europos komisija, žiūrėta 2022 m. gruodžio 6 d., https://commission.europa.eu/law/law-topic/data-protection/reform/what-personal-data_lt

⁸³ „SolPriPa Projektas“, Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, Mano vyriausybė, žiūrėta 2022 m. gruodžio 6 d., <https://vdai.lrv.lt/lt/naudinga-informacija/solpripa-projektas>.

sertifikatų duomenys), darbovietė, pajamos ir darbo užmokestis, duomenys apie turimą turtą (žemę, automobilį, butą, vertybinius popierius), duomenys apie sveikatą (sveikatos būklę, kraujo grupę ir kt.), vaizdo duomenys, biometriniai duomenys, šeimos narių duomenys (jei jie siejami su duomenų subjektu), pomėgiai, pirkimo ir pirkinių istorija, asmens lankomi interneto puslapiai, atsitiktinai sugeneruotas telefono ryšio numeris, buvimo vietos duomenys (pvz., buvimo vietos duomenys mobiliajame telefone), kompiuterio individualus numeris - (IP) adresas ir kt. Nors asmens duomenų baigtinio sąrašo, tačiau pateikti pavyzdžiai leidžia supaprasti asmens duomenų sampratą ne tik teisinėje doktrinoje, bet ir asmenims, norintiems apsaugoti savo teises.

Vis dėlto, asmens duomenimis laikoma bet kokia informacija tiesiogiai ar netiesiogiai susijusi su asmeniu, kai tapatybė yra nustatyta arba kuri gali būti tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyta.

3.2.1. Biometrinių duomenų naudojimas asmens duomenų apsaugos kontekste

Pradėjus taikyti BDAR, buvo akcentuoti su asmens duomenimis susiję principai, kurių vienas yra - duomenų kiekio mažinimo principas. BDAR 5 straipsnio 1 dalies c punkte numatyta, kad „tvarkomi asmens duomenys turi būti adekvatūs, tinkami ir tik tokie, kurių reikia siekiant tikslų, dėl kurių jie tvarkomi (duomenų kiekio mažinimo principas)“. Šis principas yra glaudžiai susijęs su BDAR numatytu duomenų tvarkymo tikslo apribojimo principu, kuris reiškia, kad asmens duomenys turi būti renkami nustatytais, aiškiai apibrėžtais bei teisėtais tikslais ir toliau netvarkomi su tais tikslais nesuderinamu būdu. BDAR preambulės 39 punkte pažymėta, kad asmens duomenys turi būti riboti pagal tai, kiek jų yra būtina turėti atsižvelgiant į tikslus, kuriais jie tvarkomi ir turi būti užtikrintas asmens duomenų saugojimo minimalus laikotarpis. Duomenų kiekio mažinimo principas turi būti taikomas visiems asmens duomenims, o ypač kalbant apie specialių kategorijų asmens duomenis. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas savo sprendimuose ne kartą yra konstatavęs, jog asmens duomenimis yra laikytini ir biometriniai duomenys.⁸⁴

Specialių kategorijų asmens duomenys yra duomenys, atskleidžiantys rasinę ar etninę kilmę, politines pažiūras, lytinę orientaciją, religinius ar filosofinius įsitikinimus ar narystę profesinėse sąjungose bei genetiniai, biometriniai ir sveikatos duomenys.⁸⁵ BDAR 4 straipsnyje yra pateikta, kad „biometriniai duomenys - po specialaus techninio apdorojimo gauti asmens duomenys, susiję su fizinio asmens fizinėmis, fiziologinėmis arba elgesio savybėmis, pagal kurias galima konkrečiai nustatyti arba patvirtinti to fizinio asmens tapatybę, kaip antai veido atvaizdai

⁸⁴ Michael Schwarz v. Stadt Bochum (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas, 2013, Nr. C-291/12), Eur-Lex-Europa, žiūrėta 2022 m. gruodžio 6 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012CJ0291&from=LT> ; W.P.Willems v. Burgemeester van Nuth and others (Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas, 2015, Nr. C-446/12–C-449/12), Eur-Lex-Europa, žiūrėta 2022 m. gruodžio 6 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0446>.

⁸⁵ Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, *supra note*, 3.

arba daktiloskopiniai duomenys.“ Prie biometrinių duomenų yra priskiriami ne tik veido atvaizdas ir piršto antspaudai, tačiau ir akies rainelės raštas, tinklainės analizė, balso atpažinimas, ausų formos atpažinimas ir pan.⁸⁶ Šie duomenys, pagal BDAR yra priskiriami prie specialių kategorijų asmens duomenų, kurių apsaugai yra taikytina aukštesnio lygio apsauga, todėl juos draudžiama tvarkyti, išskyrus tam tikras išimtis.⁸⁷ Biometriniai duomenys dažnai naudojami automatinio asmens autentifikavimo procedūrose, t. y. nustatant, kas yra konkretus asmuo, bei asmens tapatybės nustatymo procedūrose, kai sistema atpažįsta asmenį, išskirdama jį iš kitų, kurių biometriniai duomenys taip pat yra saugomi. Jeigu yra apdorojamos skaitmeninės asmenų nuotraukos, tai nėra savaime laikoma biometriniais duomenimis, net jei jie naudojami identifikavimo tikslais. Nors skaitmeninis vaizdas gali leisti identifikuoti asmenį pagal fizines savybes, jis tampa biometriniais duomenimis tik tada, kai yra atliekamas specifinis techninis apdorojimas. Visgi visi biometriniai duomenys yra asmens duomenys, nes jie yra susiję su asmeniu, kurio tapatybė nustatyta arba gali būti nustatyta, tačiau atliekant tam tikrą specifinį apdorojimą. Pastebima, kad biometrinių duomenų naudojimo galimybės plečiasi ir jos yra naudojamos ne tik institucijose, įstaigose, internetinėje erdvėje bet ir išmaniuosiuose įrenginiuose, kuriuose daugėja programų, kurios naudoja biometrinius duomenis (pavyzdžiui, telefono atrakinimas).

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – LVAT) administracinėje byloje⁸⁸ pažymėjo duomenų mažinimo principo svarbą, kai tai susiję su biometrinių duomenų pertekliniu naudojimu. Valstybinė duomenų apsaugos Inspekcija (toliau – Inspekcija) nustačiusi asmenų duomenų apsaugos pažeidimą, nurodė nedelsiant įmonėms UAB „Birštono šaltinis“, AB „Eglės“ sanatorija ir UAB „Namita“ nutraukti sanatorijos darbuotojų biometrinių duomenų tvarkymą bei sunaikinti anksčiau surinktus darbuotojų pirštų antspaudų modelius, kuriuos jie naudojo patekdami į patalpas, tačiau tai daryti atsisakiusios bendrovės teigė, kad darbuotojai žodžiu sutiko su tokiu jų duomenų tvarkymu. Asmens duomenų apsaugos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 6 punktą nustato, kad asmens duomenys gali būti tvarkomi, jeigu reikia tvarkyti dėl teisėto intereso, kurio siekia duomenų valdytojas arba trečiasis asmuo, kuriam teikiami asmens duomenys, ir jei duomenų subjekto interesai nėra svarbesni. Šioje byloje buvo nustatyta ir tai, kad iki atlikto patikrinimo darbuotojų biometriniai duomenys buvo renkami be jų sutikimo, o be to darbuotojai neturėjo realios galimybės nesutikti su savo asmens duomenų tvarkymu, t. y. nebuvo alternatyvių būdų pažymėti atvykimą į darbą ir išvykimą iš jo. LVAT nustačius, jog įmonės pasirinko biometrinių duomenų tvarkymą dėl patogumo ir ekonomiškumo, griežtai teigė, kad tokia priemonė neturi

⁸⁶ „What is special category data?“, *Ico.*, žiūrėta 2022 m. gruodžio 10 d., <https://by.t/wZnkJ>.

⁸⁷ Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, *supra note*, 3.

⁸⁸ LVAT administracinė byla, *supra note*, 73.

teisinio pagrindo ir yra nepagrįsta bei neproporcinga priemonė, bei dar kartą pažymėjo, jog turi būti naudojamos mažiausiai privatumą pažeidžiančios priemonės, kurios nebūtų susijusios su biometrinių duomenų tvarkymu.

Biometrinių duomenų tvarkymo teisėtumui reikalingas duomenų subjekto savanoriškai išreikštas sutikimas. Tai ne kartą yra pažymėjusi Inspekcija, nurodydama ir tai, kad jeigu duomenų subjektai neturi laisvo pasirinkimo, toks sutikimas nėra laikomas duotu laisva valia, atitinkamai ir sutikimo pagrindu surinktų biometrinių duomenų tvarkymas yra laikomas neteisėtu. Konkrečiu atveju, 2022 metais gruodžio 22 d. Inspekcijos sprendimu įmonei, valdančiai sporto klubų „SportGates“ tinklą, skirta 6 tūkst. eurų bauda, dėl to, jog patekimui į sporto klubus buvo naudojami tik asmenų biometriniai duomenys (konkrečiai, klientų pirštų antspaudai), nesant jokiai kitai alternatyviai identifikavimo galimybei, o asmenims atsisakius duoti sutikimą tvarkyti biometrinius duomenis, sporto klubo administracija nurodė, jog tokiu atveju asmenys negali naudotis sporto klubo teikiamomis paslaugomis ir asmenys buvo priversti sutikti su klubo taisyklėmis.⁸⁹ Neretai, sporto klubų teikiamomis paslaugomis naudojami ir nepilnamečiai, todėl jų biometriniai duomenys privalo būti saugomi tokiu pačiu principu kaip ir suaugusių asmenų, jeigu kiti įstatymai nenustato dar griežtesnio duomenų tvarkymo, o kai duomenys susiję su specialių kategorijų asmens duomenimis, jų vartojimas apskritai turi būti vengiamas.

Tam tikrų šalių mokyklos, siekdamos sustiprinti apsaugos priemones, patalpose įrengia biometrines įėjimo kontrolės sistemas, kurioje ne tik mokyklos darbuotojai, tačiau ir nepilnamečiai naudodami savo piršto antspaudus, priliečia automatinio asmens identifikavimo prietaisą, kuris atpažinęs asmenį, atrakina patalpos duris. Mokyklose tai ne vienintelis biometrinių duomenų naudojimo būdas. Kai kurios mokyklos, biometrinius duomenis naudoja ir bibliotekose ar valgyklose, kur siekiama nustatyti asmenį, besinaudojantį paslaugomis. Pavyzdžiui, viena Lenkijos mokykla gavo 20 000 zlotų (apie 4360 eurų) baudą už nustatytą pažeidimą, susijusį su nepilnamečių biometrinių duomenų tvarkymu naudojantis mokyklos valgykla. Lenkijos asmens duomenų apsaugos tarnyba nustatė, kad mokykla be teisinio pagrindo tvarkė specialiosios kategorijos duomenis, t. y. biometrinis duomenis, kai galėjo ir turėjo galimybes naudoti kitas, alternatyvias priemones, kurios nepažeistų nepilnamečio teisių, siekiant identifikuoti valgyklos paslaugomis besinaudojančiais nepilnamečiais. Ši mokykla turėjo galimybę naudoti alternatyvias priemones nustatant nepilnamečių tapatybes, pavyzdžiui, naudojant elektronines korteles, pasakant savo vardą, pavardę ar sutarties numerį, tačiau vis tiek rinko biometrinius duomenis, taip palengvindami savo darbą, nepaisant ypatingos nepilnamečių duomenų apsaugos.⁹⁰

⁸⁹ Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos 2023 m. sausio 10 d. sprendimas (Nr. VDAI-D587), Infolex, žiūrėta 2022 m. gruodžio 10 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2134483>.

⁹⁰ „Fine for processing students’ fingerprints imposed on a school“, *European Data Protection Board*, 2020 m. kovo 5 d., <https://byt.lt/k818J>.

Taigi, biometriniai duomenys yra priskiriami prie specialiosios kategorijos asmens duomenų, todėl jų rinkimas ir tvarkymas gali būti naudojamas tik išimtiniais atvejais, o ypačingai privalo būti saugomi nepilnamečių biometriniai duomenys. Biometrinių duomenų naudojimas privalo turėti teisinį pagrindą, turėti aiškų ir pagrįstą tikslą, bei kurių naudojimas būtų proporcingas. Remiantis duomenų kiekio mažinimo principu, turi būti naudojamos mažiausiai privatumą pažeidžiančios priemonės, kurios nebūtų susijusios su biometrinių duomenų tvarkymu.

3.3. Asmens duomenų užtikrinimo elektroninėje erdvėje problematika

Šiuolaikiniame pasaulyje negalime išvengti elektroninės erdvės, ypačingai nepilnamečių gyvenime, kurie vis daugiau laiko praleidžia internetinėse svetainėse. Būtent pasaulinė „Covid-19“ pandemija lėmė tai, kad vis jaunesnio amžiaus nepilnamečiai aktyviai pradėjo naudotis informacinėmis technologijomis. Šios pandemijos metu, siekiant išvengti kiek įmanoma daugiau žmonių susirgimų itin klatinga liga, buvo uždarytos ne pirmojo būtinumo parduotuvės, lankytinos vietos, mokyklos ir kitos vietos, kuriose lankydavosi didelis žmonių srautas. Uždarius mokyklas, mokymasis persikėlė į internetinę erdvę. Būtent tai paskatino nepilnamečius dar dažniau naudotis informacinėmis technologijomis, nors nepilnamečiai dar prieš pandemiją aktyviai naudojami interneto paslaugomis, socialiniais tinklais, siekdami bendrauti tarpusavyje, žaisti žaidimus, naudotis kitomis paslaugomis.

Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas numato, kad kai asmens duomenys tvarkomi remiantis asmens sutikimu ir kai tai susiję su tiesioginiu informacinės visuomenės paslaugų siūlymu nepilnamečiui, jo asmens duomenų tvarkymas yra teisėtas, jei nepilnametis yra ne jaunesnis kaip 16 metų amžiaus, tačiau valstybės narėms yra numatyta išlyga, leidžianti nustatyti nepilnamečio amžių ne jaunesnį kaip 13 metų amžiaus. Nepilnamečiui, pagal BDAR neturinčiam 16 metų amžiaus, jo asmens duomenų tvarkymas yra teisėtas tik esant nepilnamečio tėvų ar teisėtų globėjų sutikimui. Ši norma buvo perkelta į Lietuvos Respublikos teisės aktus, kur, kaip jau minėta, Asmens duomenų apsaugos įstatymo 6 straipsnis numato, jog nepilnamečių asmens duomenų tvarkymas yra teisėtas, jei sutikimą yra davęs ne jaunesnis nei 14 metų asmuo, kai tai susiję su nepilnamečiui tiesiogiai siūlomomis informacinės visuomenės paslaugomis. Vadinasi, Lietuvos Respublika pasinaudojo Bendrajame duomenų apsaugos reglamente numatyta išlyga ir paankstino nepilnamečio asmens amžių, kuomet užtenka pačio nepilnamečio sutikimo. Bet kuriuo atveju, kyla problema, kaip jaunesnio nei numatyto nepilnamečių amžiaus tėvai ar teisėti globėjai turi patvirtinti leidimą. Dažnu atveju Lietuvos internetinės svetainės norėdamos išvengti atsakomybės, dėl nepilnamečių asmens duomenų tvarkymo teisėtumo, neleidžia prisiregistruoti (t. y. sukurti asmeninės paskyros) jaunesniam nei 14 metų amžiaus asmeniui. Čia kyla dar viena

problema, kadangi nepilnametis, nesulaukęs atitinkamo amžiaus ir norėdamas užsiregistruoti internetinėse erdvėse, bando prisiregistruoti nurodydami savo tikrąjį amžių, tačiau interneto svetainei neleidus to padaryti, nepilnamečiai keičia gimimo metus į bet kuriuo kitus, kad tik galėtų užsiregistruoti. Todėl būtent tokia pasirinkta internetinių svetainių strategija yra nepasitvirtinusi, kadangi asmens amžius nebus niekaip patvirtintas, o vartotojas neteisėtai užsiregistruos ir naudosis siūlomomis paslaugomis, nesuprasdamas su jo duomenų tvarkymu susijusios apsaugos. Užsiregistravus tokiam nepilnamečiui internetinėje svetainėje, jo asmens duomenys bus tvarkomi pagal jo nurodytą amžių, o dažnu atveju net kaip suaugusio asmens. Taip besielgiantys nepilnamečiai, t. y. jiems nurodžius didesnę amžių, nei jis yra iš tikrųjų, dažniausiai nesupranta kylančių pavojų. Be to, nepilnametis dėl savo jauno amžiaus nesupras ir daromų jo teisių apsaugos pažeidimų, todėl niekur nesikreips ir jo teisės nebus apgintos. Nepilnamečiui užsiregistravus internetinėse svetainėse, jis negalvodamas apie sau galimai daromą žalą, dažnai atskleidžia savo asmens duomenis, kuriais kiti asmenys gali pasinaudoti, taip pažeidžiant ne tik jo asmens duomenis, bet ir jo teisę į privatų gyvenimą. Dėl itin didelių išlaidų ir sudėtingumo siekiant gauti tėvų sutikimą daugelis internetinių svetainių nusprendė neleisti nepilnamečiams naudotis jų paslaugomis ir apribojo prieigą jomis naudotis tik nuo 16 metų amžiaus pagal BDAR arba kito amžiaus, kurį numato atskirų valstybių nacionaliniai teisės aktai, kaip, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje nuo 14 metų amžiaus. BDAR nenurodo kokių būdu turi būti gautas tėvų sutikimas, taip pat neįpareigoja paslaugų tiekėjų įvesti papildomas saugos priemones, siekiant užtikrinti besiregistruojančių nepilnamečių amžiaus patvirtinimui, todėl socialiniai tinklai priima sau mažiausiai išlaidų reikalaujančius ir lengviausius sprendimus. Toks teisinis reguliavimas neįpareigoja paslaugų tiekėjų rūpintis vartotojais ir siekti visapusiškos nepilnamečių apsaugos.

Vis dėlto siekiant griežtinti nepilnamečių teisių apsaugą yra priimamos įvairios rekomendacijos, gairės ne tik nepilnamečiams ir jų tėvams ar teisėtiems atstovams, bet ir internetinių paslaugų tiekėjams. Papildomai aiškinant EBPO „rekomendaciją vaikų skaitmeninėje aplinkoje“ buvo priimtos gairės „skaitmeninių paslaugų tiekėjams“, kuriuose nurodyta, kad paslaugų tiekėjai turi imtis reguliarių veiksmų, reikalingų nepilnamečių apsaugai nuo jų neteisėto prisijungimo prie paslaugų ar kito turinio prieigų, kad šios paslaugos nebūtų prieinamos jiems, kadangi tai gali pakenkti nepilnamečių sveikatai ir gerovei. Taip pat nurodyta, kad paslaugų tiekėjai turi prižiūrėti jų taikomų saugumo priemonių veiksmingumą, o prireikus jas tobulinti. Šios gairės nurodo, kad, kaip tai saugo tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, turi būti įvesti apribojimai, siekiant užkirsti kelią nepilnamečiams, neturintiems tam nustatyto amžiaus, kurie naudojami paslaugomis, nustatyti apribojimus.⁹¹ Visgi tai yra rekomendacinio pobūdžio teisės

⁹¹ „Children in the digital environment“, *Better policies for better lives*, žiūrėta 2022 m. gruodžio 16 d., <https://www.oecd.org/digital/children-digital-environment/>.

aktas, kurio nepakanka siekiant įpareigoti socialinius tinklus imtis minėtų veiksmų ir tokios rekomendacijos neapsaugo nepilnamečių, nuo jų teisių pažeidimų. Visgi nagrinėjant nepilnamečių asmenų apsaugą internetinėje erdvėje, kyla dvi pagrindinės problemos:

- Užtikrinti, jog nepilnamečiai registruodamiesi internetinėse svetainėse nurodytų savo tikrąjį amžių. Kylanti problema susijusi su tuo, jog nepilnamečiai, norėdami užsiregistruoti socialiniame tinkle, žino, jog tai padaryti nurodant savo tikrąjį amžių yra sunkiau, dažnai nurodo, jog jie yra pilnamečiai asmenys. Socialiniams tinklams norint užtikrinti asmens duomenų apsaugą, jie turėtų kurti tokią saugumo sistemą, kuri sugebėtų patvirtinti arba paneigti besiregistruojančio asmens amžių, kas dažnai yra labai sudėtinga ir reikalauja didelių investicijų.

- Tėvų ar teisėtų globėjų sutikimo gavimas, kai jaunesnio amžiaus (t. y. pagal BDAR jaunesnis nei 16 metų amžiaus, arba kita amžiaus riba, numatyta nacionaliniuose teisės aktuose) nepilnametis bando naudotis socialiniais tinklais. Šiuo aspektu, kyla dvi problemos. *Pirma*, kaip socialiniai tinklai turėtų užtikrinti nepilnamečio tėvų sutikimo gavimą ir kaip tai prižiūrinčios institucijos turėtų prižiūrėti, ar tikrai buvo gautas tėvų, kurių nepilnamečių vaikų asmens duomenys yra tvarkomi internete, sutikimas. *Antra*, tėvų sutikimo tinkamumas, kai tėvai, nesinaudojantys elektronine erdve, dažnu atveju apskritai nesupranta kas yra socialiniai tinklai ir kaip juose bus tvarkomi nepilnamečio asmens duomenys. Paslaugų tiekėjams siekiant išvengti šių problemų, dažniausiai apskritai neleidžia registruotis jaunesniems nepilnamečiam ir taip išvengia šio reikalavimo.

Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas įtvirtina vienodas sąlygas ne tik visoms Europos Sąjungos rinkoje veikiančioms įmonėms, bet ir toms, kurios yra įsteigtos už Europos Sąjungos ribų, kai jų veikla yra susijusi su asmens duomenimis. Nepaisant to, kad socialinių tinklų būstinės gali būti ir ne kontinentinės teisės sistemoje, o pavyzdžiui, JAV – bendrosios (anglosaksų) teisės sistemoje, jie priklausomai nuo šalies, kurioje veikia socialinis tinklas, privalo laikytis ir BDAR. Kaip pavyzdžiui, leidžiant socialiniam tinklui „Snapchat“, kurio būstinė yra JAV, veikti Lietuvos Respublikoje, privalo būti užtikrinta, kad bus laikomasi BDAR nuostatų.

Šiomis dienomis kyla vis daugiau klausimų, kaip socialinis tinklas „TikTok“ tvarko asmens duomenis, todėl vis daugiau institucijų (Kanados Vyriausybė, Europos Komisija, Nyderlandų Parlamentas ir pan.) draudžia „TikTok“ naudojimą išmaniuosiuose tarnybiniuose telefonuose.⁹² Įvairios šalys svarsto, ar nereikėtų iš viso uždrausti šio socialinio tinklo veiklą savo šalyse, tačiau, kol jokie apribojimai neįvesti, siūlomos rekomendacijos visiems „TikTok“ vartotojams, įskaitant nepilnamečius, be jokių abejonų ištrinti jas iš savo išmaniųjų įrenginių, jog

⁹² „China hits out at US over TikTok ban on federal devices“, *BBC News*, 2023 m. kovo 1 d., <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-64795548>; „Canada bans TikTok on government devices“, *BBC News*, 2023 m. vasario 28 d., <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-64792894>; „European Commission bans TikTok on staff devices“, *BBC News*, 2023 m. vasario 23 d., <https://www.bbc.com/news/technology-64743991>.

nebūtų pažeisti asmens duomenys. Socialiniam tinklui „TikTok“ jau ne kartą skirtos piniginės baudos visame pasaulyje dėl įvairių asmens duomenų tvarkymo pažeidimų: 2023 metais sausio mėn. Prancūzijos asmens duomenų apsaugos komisija skyrė 5 mln. eurų baudą, dėl nustatytų trūkumų, susijusių su manipuliuojamą „slapukų“ sutikimo naudojimu;⁹³ 2023 metais kovo mėn. Turkijos asmens duomenų apsaugos valdyba priėmė sprendimą skirti 1.75 mln. Turkijos lirų (t. y. virš 800 tūkst. eurų) baudą, dėl nepakankamų priemonių, užtikrinančių tinkamą surinktų duomenų saugumo lygį, siekiant išvengti neteisėto asmens duomenų tvarkymo;⁹⁴ taip pat ir kitos pasaulio valstybės vis dar atlieka įvairius tyrimus, dėl asmenų duomenų pažeidimų, tačiau dar nėra priimti galutiniai sprendimai, kaip pavyzdžiui, Didžioji Britanija, atlieka tyrimą, dėl nustatytų nepilnamečių asmens duomenų pažeidimų (jaunesnių nei 13 metų asmenų duomenų tvarkymas neturint tėvų sutikimo; tvarkomi specialių kategorijų duomenys be teisinio pagrindo; nesugebėjo pateikti informacijos savo vartotojams glaustai, skaidriai ir lengvai suprantama kalba), todėl planuoja skirti 27 mln. svarų (t. y. virš 30 mln. eurų) baudą socialiniam tinklui „TikTok“⁹⁵. Siekiant nustatyti socialinių tinklų saugumo priemones, buvo atlikta skirtingų dviejų tinklų analizė, siekiant tinkamai identifikuoti probleminius aspektus.

Socialinis tinklas „TikTok“ (toliau – „TikTok“), yra internetinė svetainė, turinti ir savo programėlę išmaniesiems prietaisams, kuri skirta dalintis vartotojų sukurtais trumpais vaizdo įrašais, nuotraukomis, daryti tiesiogines transliacijas internete (t. y. esamu laiku daryti bet kokios trukmės įrašą, kurį gali stebėti kiti vartotojai ir kuriose jie gali tarpusavyje bendrauti). Tai yra dukterinė įmonė, kurios centrinė būstinė yra Pekine, Kinijoje. Norint sukurti „TikTok“ asmeninę paskyrą vartotojui reikia suvesti savo telefono numerį arba elektroninio pašto adresą arba prisijungti naudojant kitų socialinių tinklų, pavyzdžiui „Facebook“, „Twitter“ arba „Google“ paskyras, jas susiejant. Pastaroji, t. y. susiejant paskyras su kitomis platformomis, yra sukurta palengvinti naudotojo amžiaus patvirtinimą, kadangi tokiu atveju „TikTok“ naudoja informaciją apie kituose paskiruose nurodytą asmens amžių, kuris taip pat turi būti ne mažesnis nei tai numato BDAR. Analizuojant privatumo politiką, (t. y. informacija apie asmens duomenų tvarkymo taisykles) kuomet paskyros sukūrimui yra naudojamas asmens telefono numeris, papildomai atsiranda reikalavimas - įrašyti savo gimimo datą, kas patvirtintų amžių, kuris negali būti mažesnis nei pagal „TikTok“ privatumo politiką numatyta 13 metų amžiaus riba (amžiaus riba skiriasi, priklausomai nuo nacionalinės teisės šalyje, kurioje vartotojas nurodo esantis).⁹⁶ Tai yra vienintelė

⁹³ „Cookies: the CNIL fines TIKTOK 5 million euros“, *Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés*, 2023 m. sausio 12 d., <https://www.cnil.fr/en/cookies-cnil-fines-tiktok-5-million-euros>.

⁹⁴ Turkijos asmens duomenų apsaugos valdybos 2023 m. sprendimas, Digital Policy Alert, žiūrėta 2023 m. kovo 3 d., <https://byt.lt/gRyGs>.

⁹⁵ „ICO could impose multi-million pound fine on TikTok for failing to protect children's privacy“, *Ico.*, 2022 m. rugsėjo 26 d., <https://byt.lt/A7h0D>.

⁹⁶ „Safety & privacy controls“, TikTok, žiūrėta 2023 m. kovo 5 d., <https://www.tiktok.com/safety/en/guardians-guide/>.

saugumo priemonė esanti „TikTok“, kuriuo patvirtinamas asmens amžius ir toliau galima naudotis socialinio tinklo paslaugomis. Darbo autorės nuomone, tai tokia saugumo priemonė yra per netinkama, kadangi asmenys gali nurodyti bet kokius skaičius, svarbu, jog amžius nebūtų mažesnis, nei tai numato tinklalapio taisyklės, tačiau tai neapsaugo nuo neteisėtų paskyrų kūrimosi. Būtent dėl to, ši saugumo priemonė yra neefektyvi, bandant apsaugoti nepilnamečius nuo jų teisių pažeidimų, juolab, kad „TikTok“ turi daugiau nei 1 milijardą aktyvių vartotojų, iš kurių, 2021 metų duomenimis, apie 14 procentų⁹⁷ yra nepilnamečiai, tačiau vėlgi reikia pabrėžti, jog šis procentas nėra tikslus, kadangi dažniausiai nepilnamečiai, siekdami prisijungti prie socialinio tinklo, nurodo ne savo gimimo datą. Darbo autorei bandant susikurti „TikTok“ paskyrą, buvo pastebėta dar viena saugumo priemonė, t. y. registruojantis nurodžius mažesnę nei 13 metų amžių, naudotojui ekrane atsiranda informacinė lentelė su tekstu „Atsiprašome, panašu, kad neatitinki TikTok reikalavimų... Bet ačiū, kad mumis domiesi!“ ir daugiau prisiregistruoti telefono naudotojui nėra galimybių net nurodant ir pilnamečio asmens amžių. Ši priemonė yra gerokai veiksmingesnė, kadangi taip siekiama apriboti neteisėtą nepilnamečių registravimąsi į internetinę svetainę. Tačiau ši apsaugos priemonė turi išlygų, t. y. į išmanųjį įtaisą, pavyzdžiui, telefoną, už keleto dienų (autorės bandymo metu už 7 dienų) iš naujo parsisiuntus „TikTok“ programėlę, joje vėl galima iš naujo bandyti registruotis tuo pačiu principu. Toks sprendimas, darbo autorės nuomone, gali šiek tiek įtakoti mažesnę nepilnamečių vartojimą šiuo socialiniu tinklu, tačiau tai nėra visapusiškai saugumą užtikrinanti priemonė. „TikTok“ taisyklėse yra numatytos ir kitos pagrindinės taisyklės, susijusios su nepilnamečių vartotojų amžiumi⁹⁸:

- „TikTok“ nėra skirtas jaunesniems nei 13 metų amžiaus asmenims, tačiau tam tikrais atvejais šis amžius gali būti didesnis dėl vietinių reguliavimo reikalavimų.
- 13-16 metų amžiaus nepilnamečių paskyros yra tik privačios (t. y. pats nepilnametis spendžia, kas gali matyti jo kuriamą turinį).
- Tik 16 metų amžiaus ir vyresni vartotojai gali daryti tiesiogines transliacijas.
- Vartotojai, turintys daugiau nei 18 metų amžių, gali pirkti, siųsti ar gauti virtualias dovanas.

Darbo autorės nuomone, tai skatina mažesnę nepilnamečio teisių pažeidimų tikimybę, tačiau tai, vis tiek, neužtikrina jų apsaugos. Pastebima, kad pagal šią saugumo politiką matyti, kad paskyras šiame socialiniame tinkle gali turėti tik vyresni nei 13 metų amžiaus asmenys (kas atitinka BDAR nuostatų normą, kai dėl tokių asmenų duomenų tvarkymo nereikalingas tėvų ar teisėtų globėjų sutikimas), tačiau, kaip jau minėta, kyla problema užtikrinant, kad naudotojas registruotųsi nurodydamas savo tikrąjį amžių. „TikTok“ tokiu būdu užsitikrina tik tai, jog jiems

⁹⁷ „TikTok Revenue and Usage Statistics (2023)“, Business Of Apps, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>.

⁹⁸ „Parents' Ultimate Guide to TikTok“, Common sense media, žiūrėta 2023 m. kovo 7 d., <https://www.common sense media.org/articles/parents-ultimate-guide-to-tiktok>.

nereikės papildomų ar kitų saugumo priemonių, kurios palengvintų tėvų sutikimų gavimą. Iš aukščiau aptartų „TikTok“ taisyklių matyti, kad šioje svetainėje yra kaupiami nepilnamečių asmens duomenys, tokie kaip: vartotojo vardas, gimimo data, elektroninis paštas, telefono numeris, asmens nuotraukos ar vaizdo įrašai, apie kurių kaupimą, tvarkymo sąlygas privalo būti supažindintas kiekvienas vartotojas, o atsižvelgiant į nepilnamečių ypatingą apsaugą, BDAR yra numatęs, jog informacija ir pranešimai, kai tai susiję su nepilnamečių duomenų tvarkymu, turi būti suformuluoti glausta, lengvai suprantama aiškia ir paprasta kalba, ypač kai informacija skirta nepilnamečiui.⁹⁹ Vadinasi, tekstas privalo būti parašytas ne tik paprastais, ne moksliniais, žodžiais, tačiau ir nepilnamečiui suprantama kalba. Nyderlandų duomenų apsaugos institucija nustatė būtent šios normos (BDAR 12 straipsnio 1 punkto) pažeidimą, kuomet „TikTok“ programos diegimo informacija olandams nuo 2018 metų iki 2020 metų buvo teikiama tik anglų kalbą, dėl ko Nyderlanduose gyvenantiems nepilnamečiams kalba buvo sunkiai suprantama ir jiems nebuvo paaiškinta kaip bus renkami, tvarkomi ir naudojami jų asmens duomenys. Dėl šių nepilnamečių asmens duomenų apsaugos pažeidimų, kurie saugomi BDAR, Nyderlandų duomenų apsaugos institucija skyrė 750 tūkst. eurų baudą socialiniam tinklui „TikTok“¹⁰⁰. BDAR 39 konstatuojamojoje dalyje yra pažymėta skaidrumo principo reikšmė, jog duomenų subjektui turėtų būti aišku, kaip su juo susiję asmens duomenys yra renkami, naudojami, kaip jie yra tvarkomi ir kokių mastu tai yra daroma, todėl informacija ir pranešimai, kurie yra susiję su asmens duomenų tvarkymu, turi būti lengvai prieinami ir suprantami, pateikiami aiškia ir paprasta kalba. Tačiau, dažnu atveju socialiniuose tinkluose pateikta privatumo politika, taisyklės ir kita informacija, susijusi su asmens duomenų tvarkymu, yra pateikta ne viename puslapyje arba nepastebimoje vietoje, todėl nepilnamečiai jų net neskaito ir sutinka su visomis sąlygomis, nesuprasdami su kuo sutiko. „TikTok“ puslapyje, kur yra kuriama naudotoja anketa, apačioje, mažesniu šriftu informuoja „Tęsdamas (-a) sutinki su mūsų „Paslaugų teikimo sąlygomis“ ir patvirtini, kad perskaitei mūsų „Privatumo politiką“, ir žinai, kaip renkame, naudojame ir bendriname tavo duomenis, bei susipažinai su „Slapukų politika“ ir žinai, kaip naudojame slapukus.“ Su kabutėse įvardintų taisyklių informacija plačiau galima susipažinti tik paspaudus atskirai ant jų, tačiau visa informacija yra pateikta anglų kalbą. Visgi toks sutikimas, ypatingai nepilnamečių asmenų, neturėtų būti laikytinas kaip sutikimas, kadangi pateiktas sutikimas yra daug mažesnio šrifto nei informacija, susijusi su registracija, teksto raidės pilkos spalvos, kas dar labiau mažina dėmesio kreipimą, bei nėra jokio papildomo patvirtinimo apie tai, kad plačiau esanti informacija yra perskaityta ir kad su ja yra sutinkama. Internetinės svetainės turėtų užtikrinti glaustos informacijos

⁹⁹ Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, *supra note*, 3.

¹⁰⁰ „TikTok fined for violating children’s privacy“, Dutch Data Protection Authority, 2021 m. liepos 22, <https://www.autoriteitpersoonsgegevens.nl/en/news/tiktok-fined-violating-children%E2%80%99s-privacy>.

skleidimą ir kad minėta informacija būtų perskaityta, o asmuo, ypač nepilnametis, ne tik žinotų bet ir suprastu informaciją, susijusią su jo asmens duomenų tvarkymu.

Kitas nepilnamečių naudojamas socialinis tinklas „Snapchat“¹⁰¹ (toliau – „Snapchat“), yra smarkiai paplitęs tarp nepilnamečių. „Snapchat“ centrinė būstinė yra JAV. Šis socialinis tinklas yra skirtas vaizdo įrašų ir nuotraukų dalinimuisi, kurie po trumpo laiko išnyksta ir galima peržiūrėti tik vieną kartą, bei bendravimui tarpusavyje, kur siunčiamos žinutės taip pat išnyksta. Taip pat yra galimybė dalintis savo būvimo vieta žemėlapyje su savo draugais tinklapyje. „Snapchat“ dažniausiai naudoja būtent nepilnamečiai asmenys, kurie filmuoja bei fotografuoja ne tik save, bet ir aplinką, kurioje jie yra, ir tuo dalinasi su kitais. Statistiniais duomenimis, šia svetaine naudojami 21 procentai nepilnamečių¹⁰², tačiau vėlgi reikėtų atkreipti dėmesį į minėtą problemą, kurios metu jaunesni vartotojai nurodo visai kitokį savo amžių. „Snapchat“ taisyklėse nurodo, jog jų turinys nėra skirta asmenims, jaunesniems nei 13 metų amžiaus, o vartotojų amžius yra ribojamas nuo 13 iki 16 metų amžiaus, priklausomai nuo šalies, kurioje registruojasi vartotojas. Taip pat, „Snapchat“ nurodo ir tai, kad jeigu pagal šalies, kurioje yra nepilnametis, įstatymus yra reikalingas bent vieno iš tėvų sutikimas, jie to gali reikalauti, o negavus sutikimo, apribojamos tam tikros programėlės funkcijos. Verta pabrėžti, kad detaliau, t.y. koku būdu „Snapchat“ reikalaus vieno iš tėvų sutikimo, nenurodo. Norint sukurti paskyrą „Snapchat“, reikia nurodyti savo vardą ir pavardę, gimimo datą, elektroninį pašto adresą ir telefono numerį, kuris yra patvirtinimas atsiuočiant saugos kodą. Šioje svetainėje vėlgi nėra daugiau jokių saugumo priemonių, siekiant užkirsti kelią jaunesnių, nei 13 metų amžiaus, kaip tai numatyta svetainės reikalavimuose, asmenų paskyrų kūrimą. Darbo autorei bandant užsiregistruoti šioje svetainėje ir nurodžius mažesnę nei 13 metų amžių, paskyrą sukurti buvo leista. Naudojantis svetainės paslaugomis visą dieną, nebuvo prašytas joks tėvų sutikimas, tačiau po kelių dienų paskyra buvo užblokuota. Kaip skelbia „Snapchat“ atstovai, jie imasi priemonių, jog būtų užblokuoti platformos naudotojai, kurių amžius nesiekia 13 metų. Dėl šių priežasčių matome, šiam socialiniam tinklui reiktų įvesti griežtesnes saugumo priemones, siekiant užkirsti kelią jaunesnių nepilnamečių naudojimosi socialiniu tinklu bei nepilnamečių naudojimosi neturint tėvų sutikimo. Analizuojant privatumo politiką šioje svetainėje, pastebima, kad sutikimas dėl asmens duomenų tvarkymo yra kaip ir „TikTok“, t. y. tame pačiame puslapyje, kaip ir anketos kūrimas, mažesniu šriftu, pilkomis raidėmis parašyta „By tapping Sing Up & Accept, you acknowledge that you have read the „Privacy Policy“ and you agree to the „Terms of Service““. Susipažinti plačiau su informacija apie asmens duomenų tvarkymą galima paspaudus ant kabutėse esančių terminų, tačiau visa informacija yra parašyta

¹⁰¹ „Privacy Policy“, Snapchat, žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://values.snap.com/privacy/privacy-policy>.

¹⁰² „Distribution of Snapchat users worldwide as of January 2022, by age and gender“, Statista, žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://www.statista.com/statistics/933948/snapchat-global-user-age-distribution/>.

anglų kalba, kur vėlgi nėra užtikrintas reikalavimas nepilnamečiui pateikti informaciją paprasta ir jam suprantama kalba, kadangi nors ir nepilnamečiai Lietuvoje anglų kalbą mokinausi dažniausiai (t.y. pagal valstybės sudarytą ugdymo programą) nuo 8 metų, visgi privatumo politikoje yra naudojami specifiniai terminai, kurių nepilnamečiai gali nesuprasti, o išsiversti tekstą jam nebus aktualu, jis tiesiog su visa informacija sutiks. Be to, informacija apie duomenų tvarkymą yra pateikta plačiai, kur vėlgi neatsižvelgta į glaustumo principą. „Snapchat“ platformoje yra galimybė ne tik bendrauti su socialinio tinklo draugais, dalintis nuotraukomis bet ir dalintis tiesiogine savo būvimo vieta. Tiesioginis savo vietos dalinimasis - tai informacijos apie savo būvimo vietos skleidimas savo paskyros draugams ar konkrečioms asmenims. Pasirinkus sutikimą bendrinti savo vietą žemėlapyje, naudotojo vieta atnaujinama kiekvieną kartą atidarius „Snapchat“ programą ir rodoma socialinio tinklo draugams 8 valandas. Šia informacija dalinantys nepilnamečiai dažniausiai nesuvokia galimų pavojų, kas yra akivaizdu pagal, nustatytas nusikalstamas veikas visame pasaulyje – nepilnamečių sekimas, užpuolimas ir, netgi, seksualiniai prievartavimai.¹⁰³ Dėl tokių socialinio tinklo galimybių, šioje svetainėje turėtų būti sukurti stipresni saugumo reikalavimai ir asmenų amžiaus patikrinimo būdai, kadangi šiuo metu, jokių saugumo priemonių šis socialinis tinklas nesiima, o yra kaupiami ir tvarkomi ne tik asmens duomenys, bet ir jo privatus gyvenimas bei tiksliai nepilnamečio būvimo vieta.

Apibendrinus atliktą analizę, galima daryti išvadą, jog socialiniai tinklai nesiima pakankamų priemonių, siekiant užkirsti kelią jaunesnių, nei teisės aktuose numatyti amžiaus reikalavimai, asmenų asmens duomenų tvarkymo ir teisės į privatų gyvenimą užtikrinimą socialiniuose tinkluose. Nepilnamečiai internetinėse svetainėse vis daugiau praleidžia laiko, juolab, neretai ir mokymasis persikelia į elektroninę erdvę, todėl nepilnamečių teisėms užtikrinti privalo būti keliamos griežtesnės saugos priemonės, siekiant apsaugoti jų privataus gyvenimo detales ir asmens duomenis.

¹⁰³ „Transparency Report“, Snapchat, žiūrėta 2023 m. kovo 10 d., <https://values.snap.com/privacy/transparency>.

4. NEPILNAMEČIO TEISIŲ APSAUGOS ĮGYVENDINIMO PROBLEMATIKA VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SKYRIAUS DARBUOTOJŲ PATIRTIES ASPEKTU

Magistro baigiamasis darbas buvo vykdomas keturiais etapais:

Pirmasis etapas – mokslinės literatūros analizė. Šiame etape buvo analizuoti tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, teismų praktika, teisės doktrina.

Antras etapas – kiekybinis tyrimas. Tyrimui naudotas anketinis metodas. Šis metodas reikalauja minimalių apklausiamojo pastangų – pateikiami trumpi ir aiškūs klausimai su galimais atsakymo variantais arba paliekama erdvė respondentams nurodytu kitokį, savo atsakymą. Šio darbo metu naudota anoniminė anketa, skirta konkrečios srities specialistams. Šio tyrimo privalumai: anketavimas yra trumpesnis ir paprastesnis už interviu; užtikrina pakankamą atranką; 100 procentų arba šiek tiek mažiau grąžinama anketų.¹⁰⁴

Trečias etapas – kokybinis tyrimas. Siekiant tinkamai ir visapusiškai išanalizuoti nepilnamečio teisių apsaugos įgyvendinimo problematiką, buvo pasirinkta atlikti ir kokybinį tyrimą. Tyrimui naudotas pusiau struktūruotas interviu su konkrečios srities vyresniaisiais patarėjais. Remiantis R. Tidikiu, interviu yra vienas efektyvių kokybinio tyrimo metodų, kuris garantuoja didesnę patikimumą.¹⁰⁵ Taip pat tai yra vienas iš dažniausiai naudojamų metodų, kadangi analizuojamos dalyvių perspektyvos, subjektyvios sampratos ir patirtys, kasdieniniai kontekstai.¹⁰⁶ Pusiau struktūruoto interviu metu iš anksto yra numatyti konkretūs klausimai ir apgalvota jų pateikimo seka, tačiau numatyta, kad tyrimo eigoje tyrėjas gali papildomai užduoti plane neįtrauktų klausimų, jeigu yra manoma, kad tai gali praturtinti tyrimą. Šio tyrimo privalumai, jog interviu tyrėjas turi galimybę paaiškinti respondentui vieno ar kito klausimo prasmę; tokiam tyrimui nebūdingi „nežinau“ ar „neturiu nuomonės“ atsakymai; interviu atsakymai nebūna neteisingi nei pakeisti; atsakymus galima gauti išsamius.¹⁰⁷

Ketvirtas etapas – išvadų formulavimas.

4.1. Tyrimo metodologinis pagrindimas ir organizavimas

Tyrimo metodai – tyrimas atliktas tiek kokybinio, tiek kiekybinio tyrimo metodų pagalba. Buvo pasirinkti abu tyrimo metodai, siekiant visapusiškai įvertinti turimas respondentų žinias.

Kiekybinis tyrimas atliktas naudojant anketinę apklausą. Anketa sudaryta iš klausimų, reikalaujančių respondentui pasirinkti tam tikrus atsakymus, ir atvirų pobūdžio klausimų, kuriuose

¹⁰⁴ Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003), 487.

¹⁰⁵ *Ibid.*, 465.

¹⁰⁶ Inga Gaižauskaitė, Natalija Valavičienė, *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu* (Vilnius: Standartų spaustuvė, 2016), 15.

¹⁰⁷ Tidikis, *op. cit.*, 471.

respondentai turėjo išreikšti savo nuomonę raštu. Būtent šis metodas buvo pasirinktas dėl to, kad būtų galimybė sužinoti kuo daugiau šios srities specialistų nuomonę, turimas žinias ir patirtį. Respondentai – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba (prie SADM) (toliau – VTAT) vaiko teisių apsaugos skyrių (toliau – VTAS) vyriausieji specialistai. Šie respondentai pasirinkti dėl to, kad jie reaguoja į pranešimus apie galimą nepilnamečio teisių pažeidimą ir nagrinėja pranešimus, užtikrina nepilnamečių interesus ir atlieka kitas svarbias funkcijas.

Kokybinis tyrimas buvo atliktas naudojant pusiau struktūruotą interviu. Pusiau struktūruotas interviu sudarytas iš atvirų klausimų. Respondentai – vaiko teisių apsaugos skyrių vyresnieji patarėjai. Šis metodas buvo pasirinktas dėl to, kad šie respondentai ne tik užtikrina ir koordinuoja nepilnamečio teisių gynimą ir apsaugą, organizuoja ir kontroliuoja skyriaus specialistų darbą, bet ir bendradarbiauja su įvairiomis valstybinėmis ir nevalstybinėmis organizacijomis, dalyvauja organizuojamuose pasitarimuose, organizuoja švietimą ir atlieka kitas svarbias funkcijas, todėl siekiant visapusiškai išnagrinėti nepilnamečio privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos problematiką, buvo svarbu sužinoti ir jų nuomonę, turimas žinias ir patirtį.

Tyrimo organizavimas – atliekant tyrimą pirmiausia buvo kreiptasi į VTAT įstaigos vadovybės administraciją, siekiant gauti leidimą atlikti anketinę apklausą ir interviu iš VTAT darbuotojų, dirbančių teritoriniuose skyriuose.

Kiekybinis tyrimas atliktas 2023 metų kovo mėnesį. Siekiant sužinoti kiek įmanoma daugiau specialistų nuomonių, turimas žinias ir patirtį, buvo pasirinkta šią apklausą vykdyti internetu. Internetinėje svetainėje www.apklausa.lt buvo sudaryta apklausa, kurią sudarė 24 klausimai, ir kurios atlikimas buvo neviešas, t. y. anketos negalėjo pasiekti apklausų svetainės www.apklausa.lt lankytojai, išskyrus tuos asmenis, kuriems buvo išsiųsta elektroninės apklausos atlikimo nuoroda. Anketa buvo platinama elektroniniu paštu, t. y. anketos nuoroda siunčiama VTAT „X“ apskričių vaiko teisių apsaugos skyrių vedėjams su prašymu, jog šie anketas išsiųstų savo skyrių vyriausiesiems specialistams. „X“ – darbo autorės pasirinkti keturi teritoriniai skyriai, kurie yra žinomi tik darbo autorei. Buvo nurodyta, jog anketinė apklausa yra anoniminė ir jos rezultatai bus naudojami tik šio magistro baigiamajam darbui rengti.

Kokybinis tyrimas atliktas 2023 metų balandžio mėnesį. Atliekant tyrimą buvo kreiptasi į teritorinių skyrių vedėjus, kad jie pasidalintų su savo skyrių vyresniaisiais patarėjais apie atliekamą tyrimą ir kvietimą atsiliepti galinčius duoti interviu. Elektroniniame laiške buvo nurodyta, kad bus atliekamas pusiau struktūruotas interviu, garantuojamas respondentų anonimiškumas. Buvo pabrėžiama, kad gauti duomenys interviu metu bus panaudoti magistro baigiamajam darbui rengti. Atkreipiamas dėmesys, kad tyrimo metu buvo laikomasi savanoriškumo ir laisvo apsisprendimo principu. Gavus atsakymus iš pačių vyresniųjų patarėjų, su kiekvienu asmeniškai buvo suderinta

vieta, laikas, interviu eiga. Respondentai buvo supažindinti su tyrimo etikos principais, tyrimo tema ir problematika.

Tyrimo etika – anoniminės anketinės apklausos ir interviu metu buvo laikomasi pagrindinių mokslinių tyrimų atlikimo etikos normų: anonimiškumo, privatumo, sąžiningumo, objektyvumo, savanoriškumo, konfidencialumo.¹⁰⁸

4.2. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė

Kiekybinio tyrimo metu anketa buvo pasidalinta su 228 „X“ apskričių VTAS vyresniaisiais specialistais, tačiau apklausos atlikimo metu buvo gauti 210 respondentų atsakymai (t. y. 92 proc.).

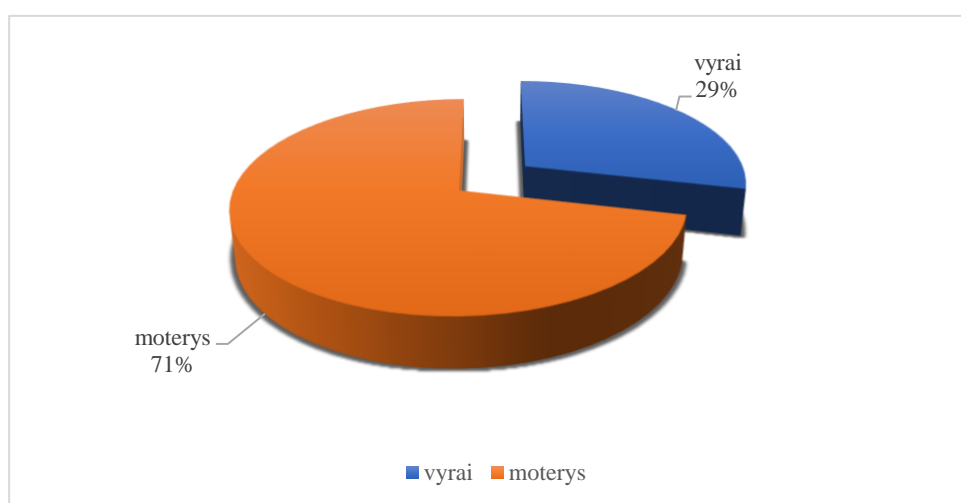
Anketinės apklausos 1-4 klausimai yra susiję su apklaustųjų asmenų charakterizuojančia informacija.

5-11 klausimai yra susiję su nepilnamečių teise į privatų gyvenimą. Klausimai buvo užduoti siekiant nustatyti VTAS specialistų turimą patirtį ir žinias, gebėjimus kaip jie identifikuoja nepilnamečių teisės į privatų gyvenimą pažeidimus. Taip pat išanalizuoti pažeidimų priežastis, apsaugos problematiką.

12-22 klausimai yra susiję su nepilnamečių asmens duomenų apsauga. Klausimai buvo užduoti siekiant nustatyti VTAS specialistų turimą patirtį ir žinias, gebėjimus, jų požiūrį į priežastis bei šių teisių apsaugos problematiką.

23-24 klausimai yra susiję su nepilnamečių nagrinėtų teisių apsaugos stiprinimu.

Pristatant tyrimo analizę, pirmiausia svarbu charakterizuoti apklaustus VTAS specialistus. 1 paveiksle atsispindi apklaustųjų pasiskirstymas pagal lytį.

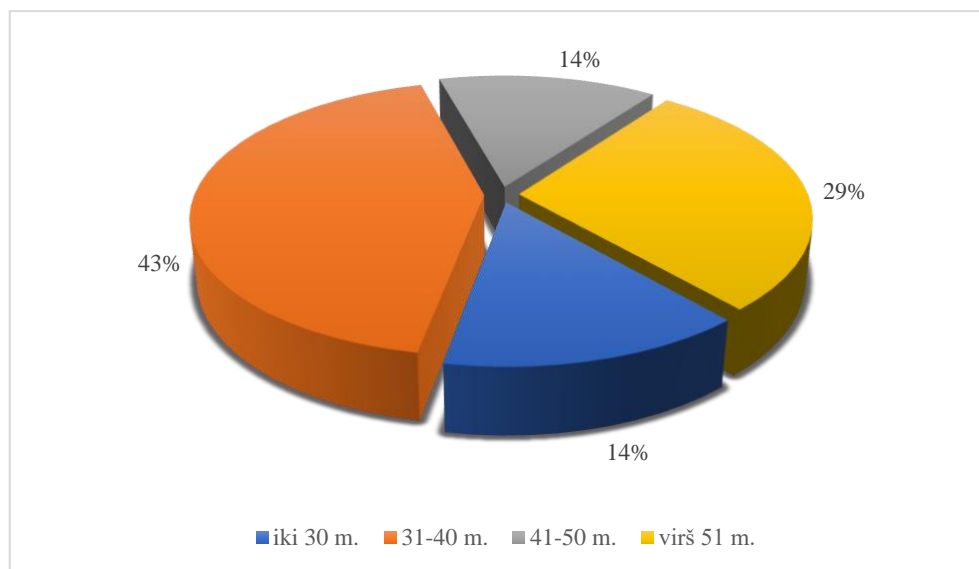

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

¹⁰⁸ Kęstutis Kardelis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017) 79-89.

Respondentų daugumą (71 proc.) sudaro moterys, vyrų apklausta – 29 procentai. Galima daryti išvadą, kad dauguma apklaustųjų VTAS specialistų yra moterys, todėl tyrimo duomenyse daugiau atsispindės moterų nuomonė dėl nepilnamečių teisių apsaugos.

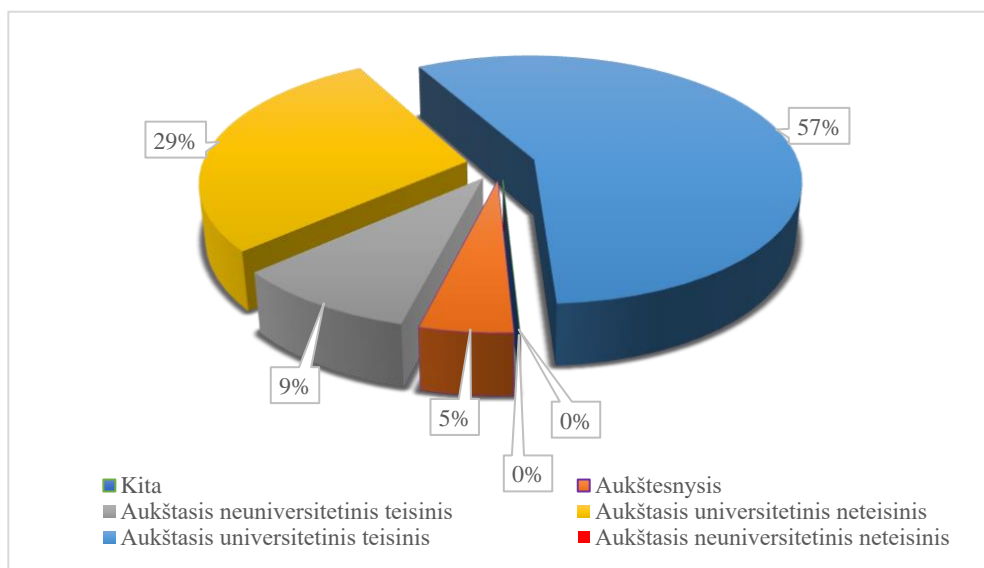
Tyrimo metu nustatytas ir specialistų amžius, kuris pavaizduotas 2 paveiksle.

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Dauguma apklaustųjų (43 proc.) yra 31-40 metų amžiaus specialistai, mažiau nei trečdali (29 proc.) sudaro specialistai, kuriems daugiau nei 51 metai. Likusieji yra specialistai, kuriems yra iki 30 metų, ir specialistai, kuriems yra 41-50 metų (šių grupių respondentų yra po lygiai, t. y. po 14 proc.) Vadinasi, dauguma apklaustųjų VTAS specialistų yra jauno ir vidutinio amžiaus.

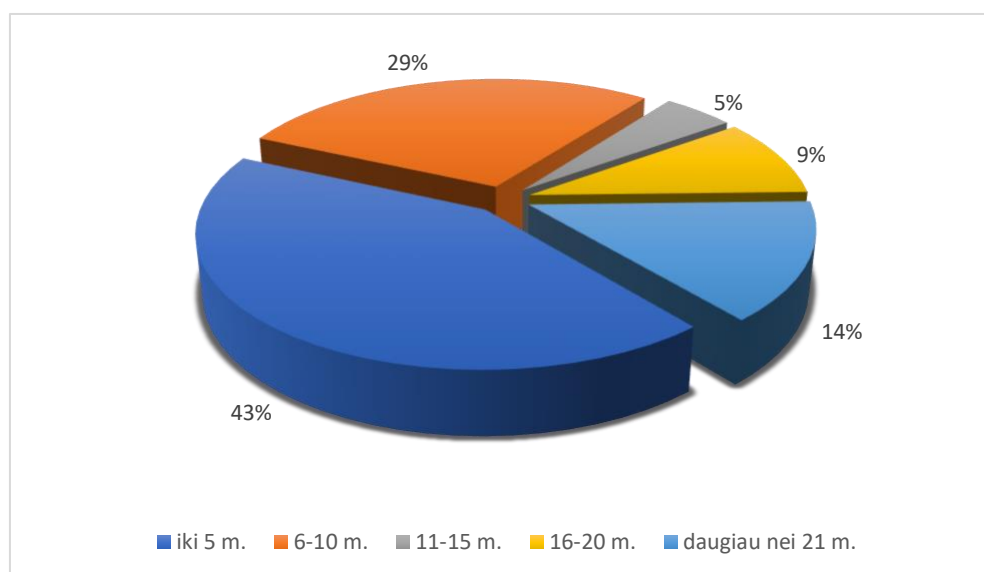
Siekiant įvertinti apklaustųjų asmenų kompetenciją bei kvalifikaciją, buvo užduotas klausimas apie jų išsilavinimą. Kaip paaiškėjo, daugiau nei pusė (57 proc.) specialistų turi aukštąjį universitetinį teisinį (t. y. teisės krypties) išsilavinimą (žr. 3 pav.).

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pastebima, kad gerokai mažesnė dalis (29 proc.) yra įgiję aukštąjį universitetinį neteisinį (t. y. bet kokios kitos krypties) išsilavinimą. Tuo tarpu aukštąjį neuniversitetinį teisinį išsilavinimą yra įgiję 9 proc. respondentų, ir aukštesnįjį išsilavinimą yra įgiję 5 proc. respondentų. Pastebima, jog asmenų, turinčių aukštąjį neuniversitetinį neteisinį išsilavinimą, nėra, taip pat nėra asmenų, nurodžiusių kitokį išsilavinimą, kuris nėra įvardintas. Vadinasi, didžioji dauguma apklaustųjų yra įgiję aukštąjį universitetinį (teisinį ir neteisinį) išsilavinimą.

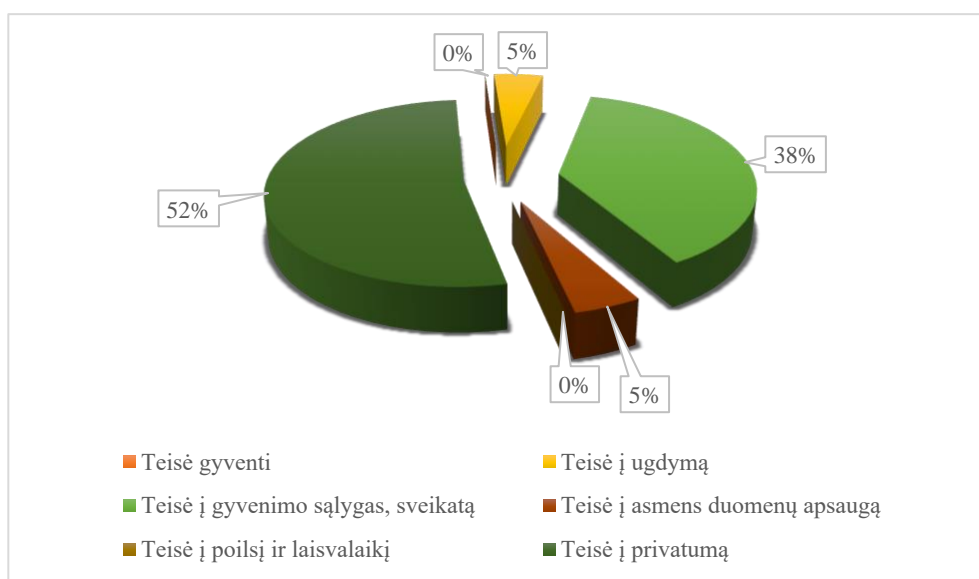
Taip pat apklaustųjų buvo klausta apie jų VTAT darbo stažą, siekiant nustatyti kiek jie turi patirties dirbdami su nepilnamečiais šioje srityje. Išanalizavus gautus atsakymus buvo pastebėta, kad nemaža dalis (43 proc.) respondentų turi iki 5 metų darbo stažą, dirbant VTAT (žr. 4 pav.).

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo stažą
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Kita nemaža dalis (29 proc.) respondentų turi nuo 6 iki 10 metų darbo stažą, o taip pat kita dalis apklaustųjų (14 proc.) turi daugiau nei 21 metų darbo stažą šioje srityje. Likusi dalis, 9 proc. apklaustųjų turi nuo 16 iki 20 metų darbo stažą ir 5 proc. apklaustųjų turi nuo 11 iki 15 metų darbo stažą. Pagal šiuos rezultatus matyti, daug didžioji dauguma apklaustųjų (72 proc.) turi iki 10 metų darbo stažą dirbant VTAT.

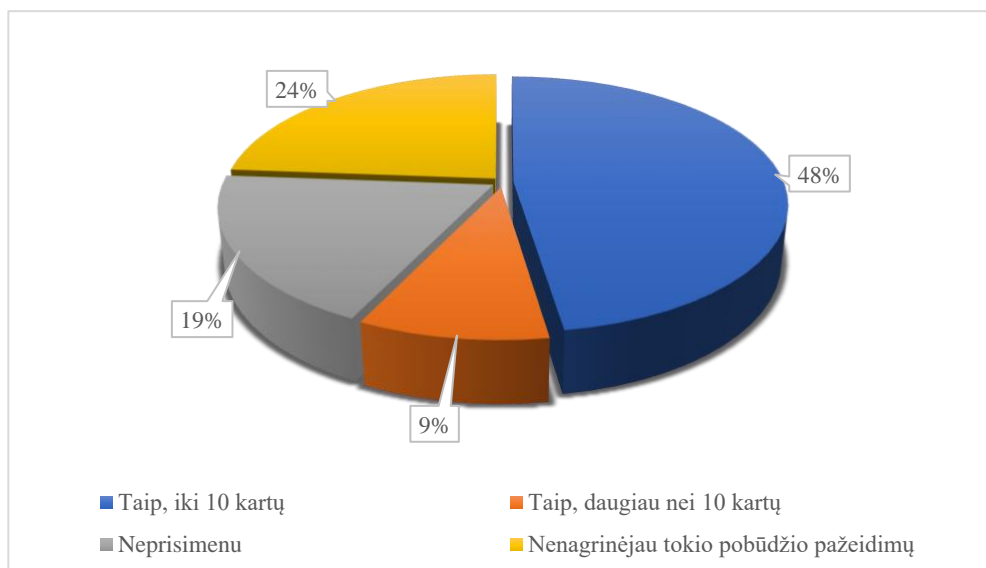
Toliau buvo užduodami klausimai, susiję su nepilnamečių teisių apsaugos problematika. Respondentų buvo paklausta, kuri iš pateiktų nepilnamečio teisių, jų nuomone, yra nepakankamai užtikrinama ir vis dar pažeidinėjama dažniausiai. Iš pateiktų atsakymų pastebima, kad daugiau nei pusė, t. y. 52 proc., apklaustųjų mano, jog tai yra „teisė į privatumą“ (žr. 5 pav.).

5 pav. Nepakankamai užtikrinta ir dažniausiai pažeidinėjama nepilnamečio teisė
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal 5 paveiksle pateiktą respondentų nuomonę, pastebima, kad nemaža dalis (38 proc.) respondentų mano, jog teisė į gyvenimo sąlygas ir sveikatą yra taip pat nepakankamai užtikrinta ir dažnai pažeidinėjama nepilnamečio teisė. 5 proc. respondentų pasirinko „teisė į asmens duomenų apsaugą“, ir likę kiti 5 proc. respondentų pasirinko „teisė į ugdymą“, kaip dažniausiai, jų nuomone, pažeidžiamas teises. Galima daryti prielaidą, jog „teisė į poilsį ir laisvalaikį“ bei „teisė gyventi“ yra pakankamai užtikrinta, kadangi šių teisių nepasirinko nei vienas iš respondentų kaip nepakankamai užtikrintas ir dažniausiai pažeidžiamas teises. Pagal šiuos rezultatus matyti, kad visgi nepakankamai užtikrintas ir dažniausiai pažeidžiamas yra nepilnamečio privatus gyvenimas.

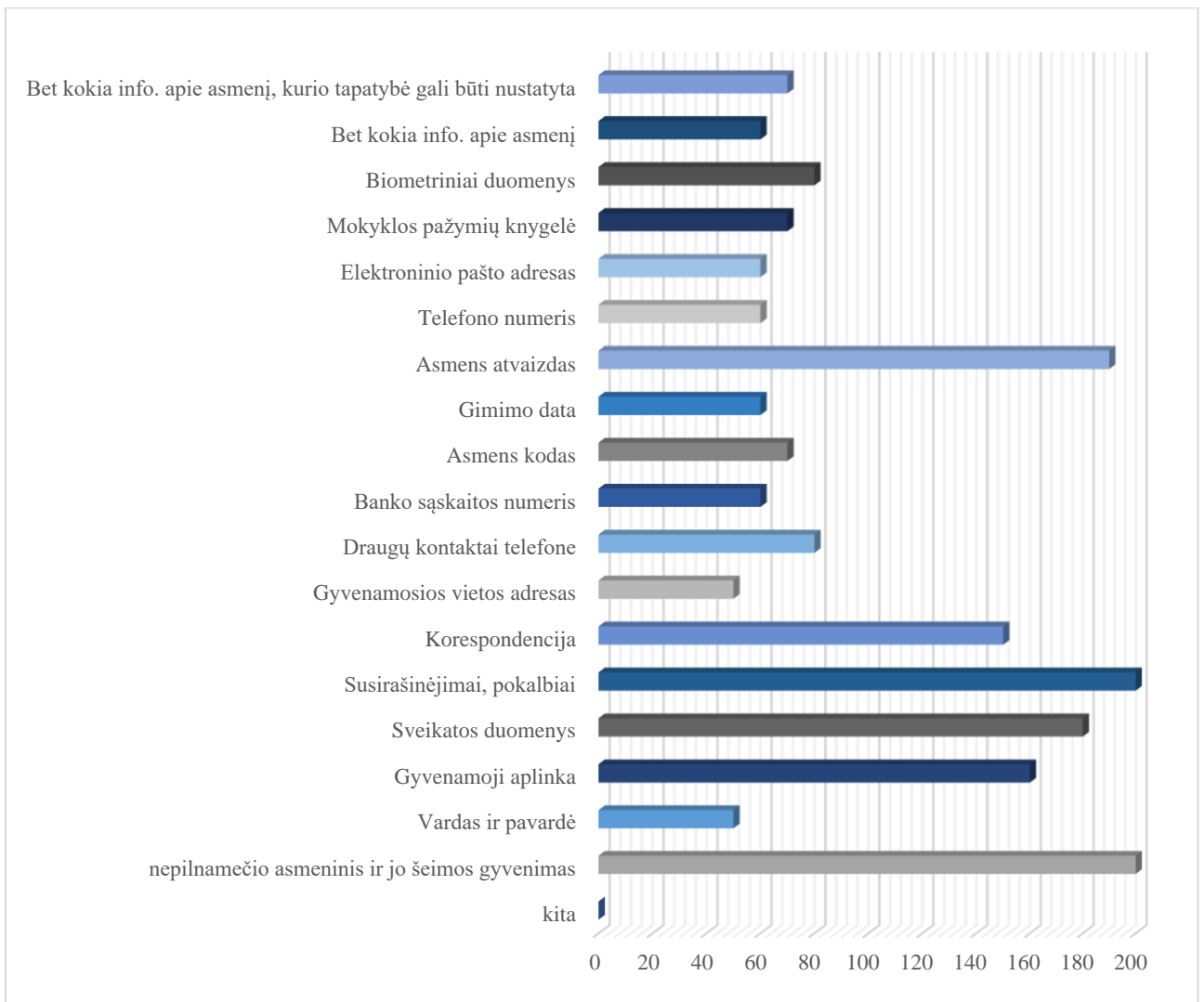
Siekiant nustatyti apklaustųjų kompetenciją dirbant su šios teisės problematika, respondentų buvo klausta ar jie yra nagrinėję nepilnamečių teisių į privatų gyvenimą pažeidimus (ir jeigu taip, buvo prašoma pasirinkti tinkamą variantą, kiek tokių pažeidimų nagrinėjo) (žr. 6 pav.).

6 pav. Respondentai, nagrinėję nepilnamečių teisės į privatų gyvenimą pažeidimus
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Analizuojant 6 paveiksle pateiktus duomenis matyti, jog beveik pusė (48 proc.) respondentų yra nagrinėję tokio pobūdžio pažeidimus iki 10 kartų. Nemaža dalis (24 proc.) respondentų nurodė, jog nėra nagrinėję tokio pobūdžio pažeidimų, o (19 proc.) respondentų nurodė, jog jie neprisimena ar yra nagrinėję tokio pobūdžio pažeidimus. 9 proc. respondentų nurodė, jog jie nagrinėjo daugiau nei 10 kartų pažeidimus, susijusius su nepilnamečių privataus gyvenimo pažeidimais. Vadinasi, daugiau nei pusė (57 proc.) apklaustų respondentų yra bent kartą nagrinėję nepilnamečių teisės į privatų gyvenimą pažeidimus, tačiau gana nemaža dalis (43 proc.) apklaustųjų tokių pažeidimų nenagrinėjo arba neprisimena, jog nagrinėjo. Tai rodo, kad daugiau nei pusė respondentų yra susidūrę su nepilnamečių privataus gyvenimo teisės nagrinėjimu, turi patirties nagrinėjant privataus gyvenimo pažeidimus.

Siekiant nustatyti respondentų nuomonę apie elementus, įeinančius į privataus gyvenimo sampratą, respondentams buvo užduotas klausimas, pažymėti elementus (pasirinkimų skaičius nebuvo ribotas), kurie jų manymu yra priskiriami prie privataus gyvenimo (žr. 7 pav.).

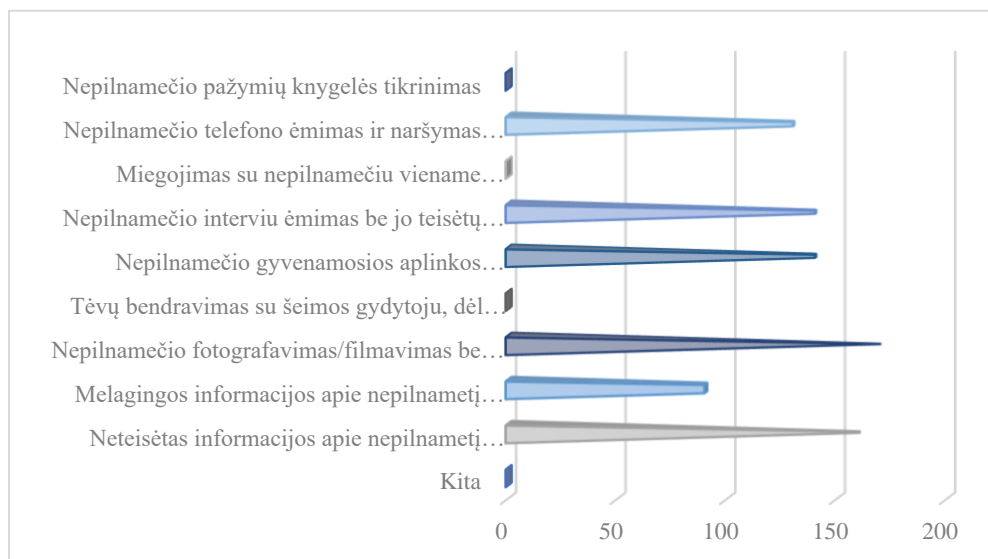

7 pav. Privataus gyvenimo sudėtiniai elementai
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal pateiktus atsakymus manyti, jog didžioji dauguma respondentų privačiam gyvenimui priskiria nepilnamečio asmeninį ir jo šeimos gyvenimą, gyvenamąją aplinką, sveikatos duomenis, susirašinėjimus ir pokalbius, korespondenciją, asmens atvaizdą (šie pasirinkimai buvo pasirinkti daugiau nei 150 respondentų, t. y. daugiau nei 71 proc. apklaustųjų). Tarp 60 ir 80 respondentų (t.y. nuo 28 ir 38 proc. apklaustųjų) prie privataus gyvenimo priskyrė ir šiuos elementus: bet kokia informacija apie asmenį (ir informacija, pagal kurią gali būti nustatyta tapatybė), biometriniai duomenys, mokyklos pažymių knygelė, elektroninio pašto adresas, telefono numeris, gimimo data, asmens kodas, banko sąskaita, draugų kontaktai telefone. Visgi, mažiausiai pažymėtų atsakymų buvo dėl gyvenamosios vietos adreso bei vardo ir pavardės (23 proc. apklaustųjų pasirinko šios elementus). Kitų variantų, kurie nebuvo įvardinti atsakymų pasirinkimuose, respondentai neįvardino. Pagal šiuos respondentų pasirinkimus matyti, kad dauguma respondentų tinkamai kvalifikuoja privataus gyvenimo sudėtį, tačiau reiktų nepamiršti, kad privačiam gyvenimui priskiriami asmens duomenys, kurie yra bet kokie duomenys, pagal kuriuos galima identifikuoti

asmenį, o taip pat verta pabrėžti, kaip jau buvo nagrinėta dėstomojoje dalyje, privatus gyvenimo teisė yra plati ir apima daug elementų, kurių sąrašas nėra baigtinis.

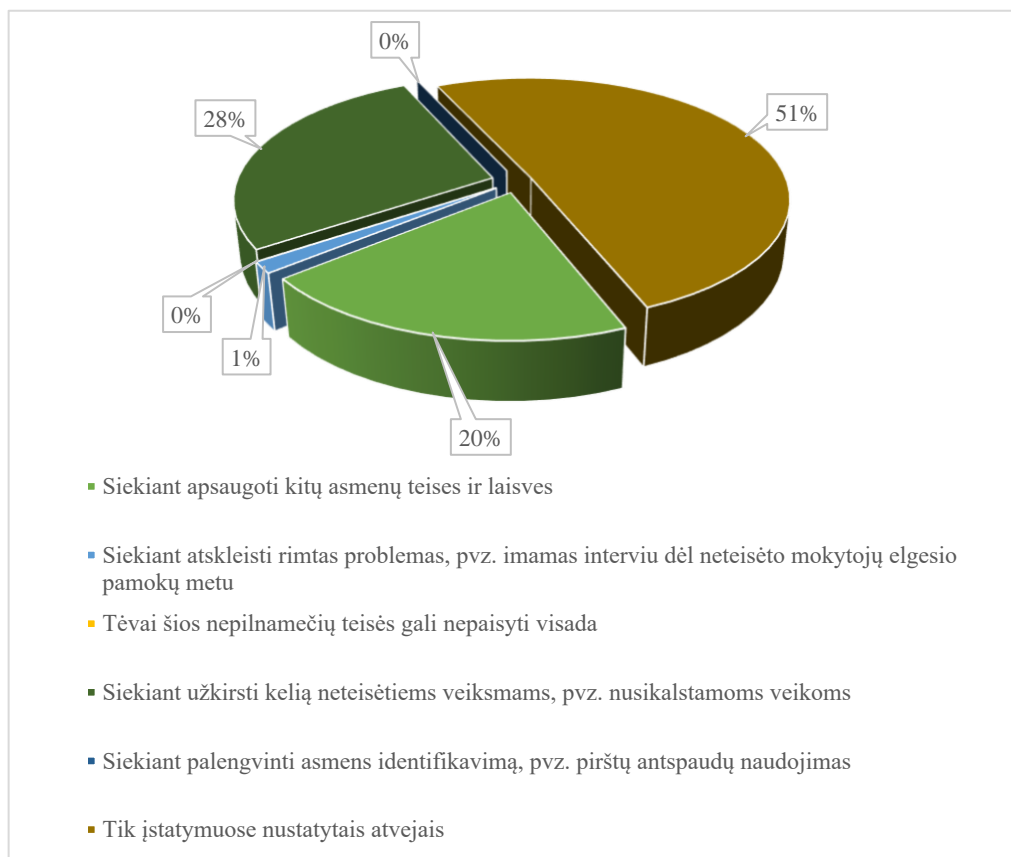
Siekiant sužinoti respondentų žinias apie privataus gyvenimo pažeidimus, jų buvo klausta, kokie veiksmai, jų nuomone, yra priskiriami prie tokių pažeidimų (pasirinkimų skaičius nebuvo ribotas) (žr. 8 pav.).

8 pav. Pažeidimai, priskiriami prie nepilnamečio privataus gyvenimo pažeidimų
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal 8 paveiksle pateiktus duomenis matome, jog daugiausiai, 170 respondentų (t. y. apie 81 proc. apklaustųjų) pasirinko variantą „nepilnamečio fotografavimas be jo ir jo teisėtų globėjų sutikimo“. Pagal daugumos respondentų nuomonę (nuo 130 iki 160 respondentų, t. y. nuo 62 proc. iki 76 proc. apklaustųjų) variantus: „neteisėtas informacijos apie asmenį rinkimas“, „nepilnamečio gyvenamosios aplinkos filmavimas“, „nepilnamečio interviu ėmimas be jo teisėtų globėjų sutikimo“, „nepilnamečio telefono atėmimas ir naršymas po jį“ yra taip pat priskiriami prie privataus gyvenimo pažeidimų. Kiek mažiau surinko „melagingos informacijos apie asmenį skleidimas“, jį pasirinko 90 respondentų (t. y. 43 proc. apklaustųjų). Variantų: nepilnamečio pažymių knygelės tikrinimas; miegojimas su nepilnamečiu viename kambaryje; tėvų bendravimas su šeimos gydytoju, dėl nepilnamečio sveikatos, niekas nepasirinko, o taip pat apklaustieji nenurodė kitų pažeidimų, kurie jų manymų laikytini privataus gyvenimo pažeidimais. Apibendrinant respondentų nuomonę, darytina išvada, jog dauguma apklaustųjų turi panašias žinias apie privataus gyvenimo pažeidimus.

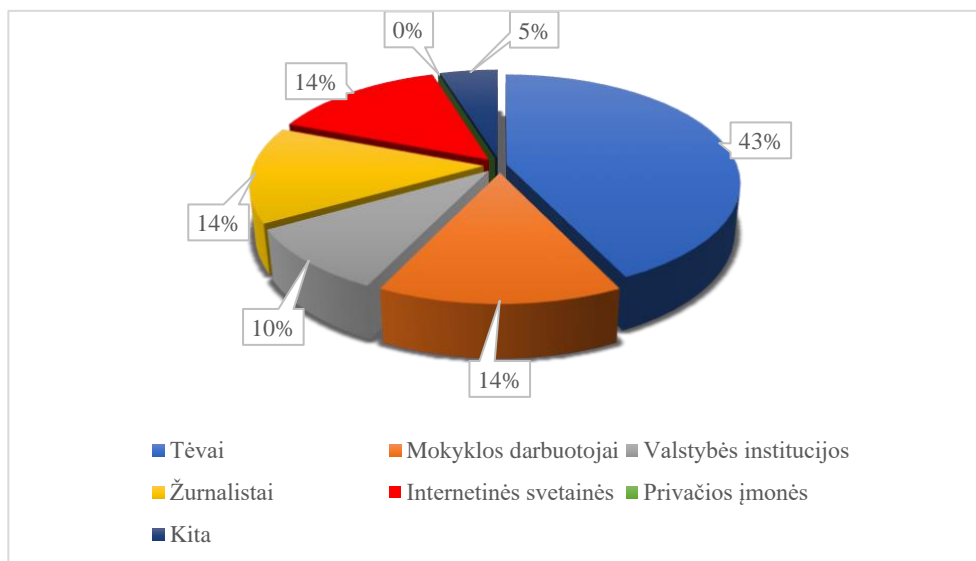
Teisės aktuose yra griežtai nurodyti atvejai, kada galima pažeisti nepilnamečių privatą gyvenimą. Siekiant sužinoti respondentų turimas žinias, jų buvo teirautasi, kokiais atvejais, jų nuomone, galima pažeisti nepilnamečių privataus gyvenimo teisę (žr. 9 pav.).

9 pav. Atvejai, kada galima pažeisti nepilnamečio privataus gyvenimo teisę
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal pateiktus respondentų atsakymus 9 paveiksle matyti, kad šiek tiek daugiau nei pusė (51 proc.) jų mano, jog nepilnamečių teisę į privatą gyvenimą galima pažeisti tik įstatyme numatytais atvejais. Kita, nemaža dalis respondentų (28 proc.) mano, jog pažeisti privatą gyvenimą galima siekiant užkirsti kelią neteisėtiems veiksams, pavyzdžiui, nusikalstamoms veikoms. 20 proc. respondentų mano, jog tokios teisės pažeidimas galimas siekiant apsaugoti kitų asmenų teisėms ir laisvėms ir 1 proc. respondentų mano, jog tokią teisę galima pažeisti siekiant atskleisti rimtas problemas, pavyzdžiui, imamas interviu dėl neteisėto mokytojų elgesio pamokų metu. Nei vienas iš respondentų nepasirinko variantų „siekiant palengvinti asmens identifikavimą, pavyzdžiui, pirštų antspaudų naudojimas“ ir „tėvai šios nepilnamečių teisės gali nepaisyti visada“. Vadinasi, didžioji dauguma mano, jog nepilnamečių teisę į privatumą galima pažeisti tik įstatyme numatytais atvejais, kai siekiama užkirsti kelią neteisėtiems veiksams bei siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, o būtent tai numato Europos Žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnis.

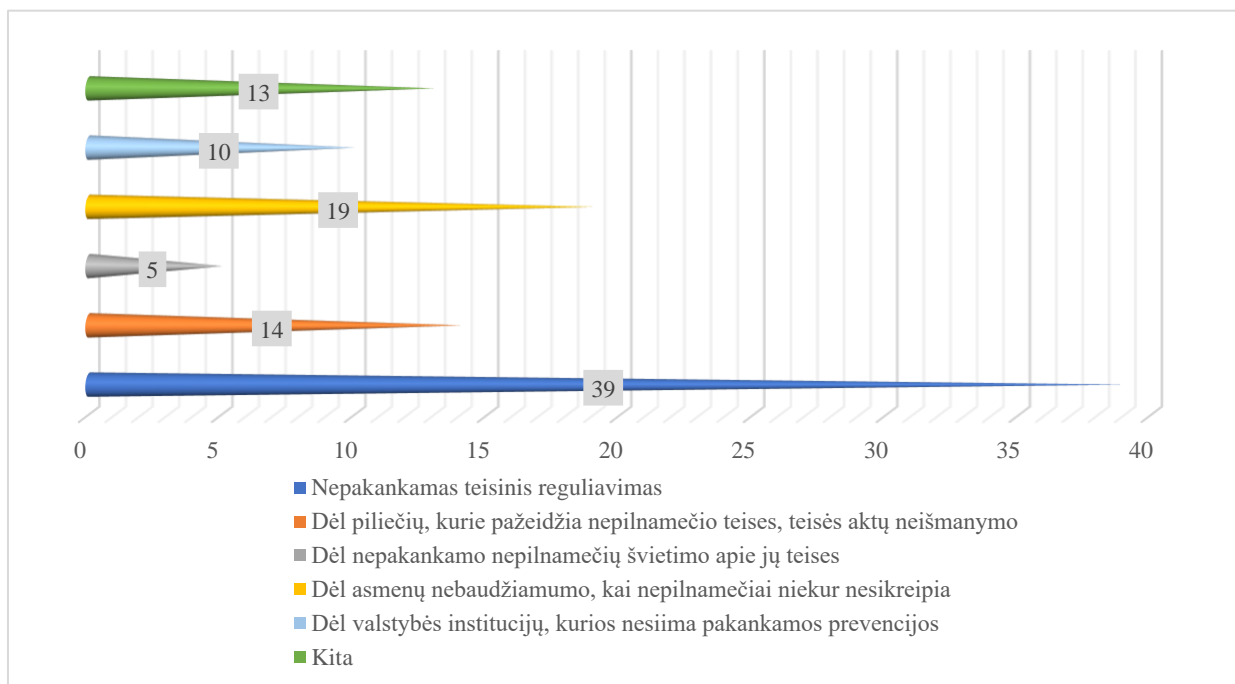
Siekiant išsiaiškinti turimą patirtį apie nepilnamečių privataus gyvenimo pažeidimus, respondentų buvo klausta, kuris iš subjektų, jų nuomone, dažniausiai pažeidžia nepilnamečio privatumą (žr. 10 pav.).

10 pav. Subjektai, dažniausiai pažeidžiantys nepilnamečio privatumą
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal respondentų pasiskirstymą, pateiktą 10 paveiksle, matome, kad 43 proc. apklaustųjų VTAS specialistų mano, jog dažniausiai nepilnamečio teisę į privatumą pažeidžia tėvai. Kita, nemaža dalis respondentų pasiskirstė po lygiai ir mano, kad dažniausiai pažeidinėja mokyklos darbuotojai (14 proc.), žurnalistai (14 proc.) ir internetinės svetainės (14 proc.). 10 proc. respondentų mano, jog valstybės institucijos dažniausiai pažeidžia šią nepilnamečio teisę, o 5 proc. respondentų pasirinko kitą variantą ir nurodė, jog kai kuriais atvejais šią teisę pažeidžia – advokatai. Verta pabrėžti, jog nei vienas iš respondentų nepasirinko varianto „privačios įmonės“, todėl laikytina, kad jos nepažeidžia nepilnamečio privataus gyvenimo, tačiau tai gali būti susiję su tuo, jog nepilnamečiai dažniausiai neturi jokių ryšių su privačiomis įmonėmis. Apibendrinant rezultatus matyti, jog respondentų nuomone dažniausiai nepilnamečio privatumą pažeidžia tėvai, kiek rečiau žurnalistai, mokyklos darbuotojai ir internetinės svetainės.

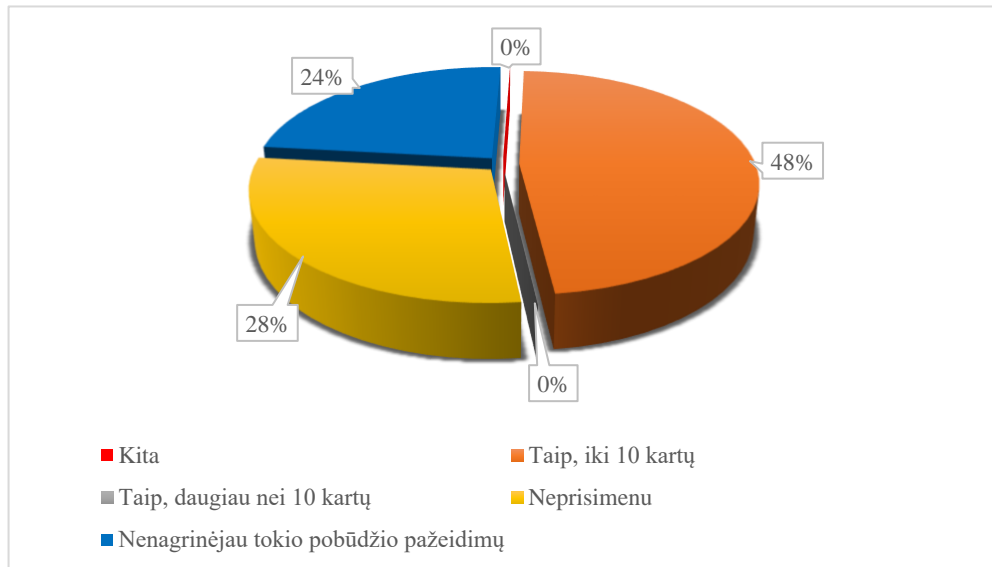
Siekiant išsiaiškinti dėl kokių priežasčių nepilnamečio teisę į privatumą yra pažeidinėjama, 39 proc. respondentų nurodė, jog dėl nepakankamo teisinio reguliavimo (žr. 11 pav.).

11 pav. Priežastys, dėl kurių pažeidžiamas nepilnamečio privatumas
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal 11 paveiksle pateiktus duomenis, taip pat nemaža dalis respondentų (19 proc.) nurodė, kad pagrindinė priežastis yra asmenų nebaudžiamumas, kai nepilnamečiai dėl jų pažeistų teisių niekur nesikreipia. 14 proc. respondentų mano, kad dažniausiai teisė į privatumą yra pažeidžiama dėl piliečių, kurie pažeidžia nepilnamečio teises, teisės aktų neišmanymo. 13 proc. respondentų pasirinko kitą variantą ir įrašė „tinka visi“. 10 proc. respondentų pasirinko variantą „dėl valstybės institucijų, kurios nesiima pakankamos prevencijos“ ir 5 proc. respondentų mano, jog nepilnamečio teisė į privatumą pažeidžiama dėl nepilnamečių nepakankamo švietimo apie jų teises. Visgi, didžioji dauguma respondentų mano, kad pagrindinė priežastis, dėl ko yra pažeidžiamas nepilnamečio privatus gyvenimas, yra nepakankamas teisinis reguliavimas.

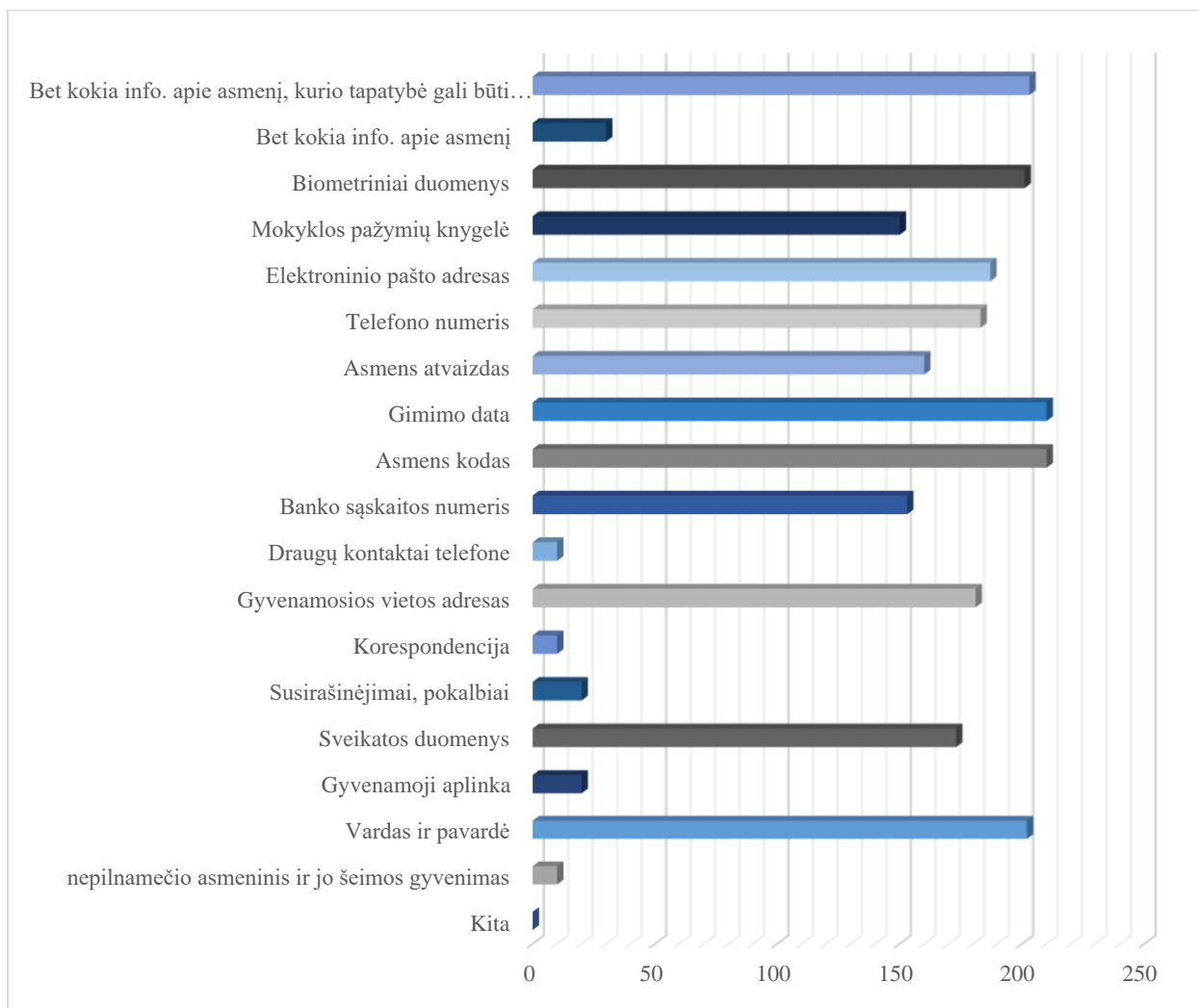
Siekiant nustatyti apklaustųjų kompetenciją ir turimą patirtį dirbant su asmens duomenimis, respondentų buvo klausta ar jie yra nagrinėję nepilnamečių asmens duomenų pažeidimus (ir jeigu taip, buvo prašoma pasirinkti tinkamą variantą, kiek tokių pažeidimų nagrinėjo) (žr. 12 pav.).

12 pav. Respondentai, nagrinėję nepilnamečių asmens duomenų pažeidimus
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Iš pateiktų atsakymų matyti, kad 48 proc. respondentų yra tekę nagrinėti nepilnamečių asmens duomenų pažeidimus iki 10 kartų. 28 proc. respondentų neprisimena, o 24 proc. nenagrinėjo tokio pobūdžio pažeidimų. Nagrinėjant rezultatus, matyti, jog nėra apklaustųjų, kurie būtų nagrinėję tokio tipo pažeidimus daugiau nei 10 kartų, taip pat nėra asmenų, nurodžiusių kitą variantą, nei pateikti pasirinkimuose. Darytina išvada, kad mažiau pusė, 48 proc. apklaustųjų yra nagrinėję šiuos pažeidimus ir yra susipažinę su asmens duomenų apsaugos reglamentavimu, o likę respondentai nenagrinėjo arba neprisimena tai darę.

Analogiškai kaip ir su teise į privatumą, siekiant sužinoti respondentų nuomonę ir turimas žinias apie elementus, kurie priskiriami asmens duomenims, respondentams buvo užduotas klausimas, pažymėti elementus, kurie jų manymu yra priskiriami prie asmens duomenų (pasirinkimų skaičius nebuvo ribotas) (žr. 13 pav.).

13 pav. Asmens duomenų sudėtiniai elementai
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal pateiktus atsakymus, manyti, jog didžioji dauguma respondentų (virš 150 respondentų, t. y. virš 71 proc. apklaustųjų) prie asmens duomenų priskiria: vardą ir pavardę, sveikatos duomenis, gyvenamosios vietos adresą, banko sąskaitos numerį, asmens kodą, gimimo datą, asmens atvaizdą, telefono numerį, elektroninio pašto adresą, mokyklos pažymių knygelę, biometrinius duomenis, bet kokia informaciją apie asmenį, kurio tapatybė gali būti nustatyta. Nuo 10 iki 30 respondentų (t. y. nuo 5 iki 14 proc. apklaustųjų) pasirinko ir šiuos variantus: nepilnamečio asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, gyvenamoji aplinka, susirašinėjimai ir pokalbiai, korespondencija, draugų kontaktai telefone, bet kokia informacija apie asmenį. Apklaustieji nenurodė kitų variantų, kurie jų manymu yra priskiriami prie asmens duomenų. Verta pabrėžti, jog galutinio asmens duomenų elementų sąrašo nėra, tačiau asmens duomenimis laikomi tik tokie duomenys apie asmenį, kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta.

Siekiant sužinoti respondentų žinias apie specialių kategorijų asmens duomenis, buvo užduotas atviras klausimas, kas, jų manymu, yra specialių kategorijų duomenys. Respondentų atsakymai buvo suskirstyti į kategorijas (žr. Lentelė Nr. 4).

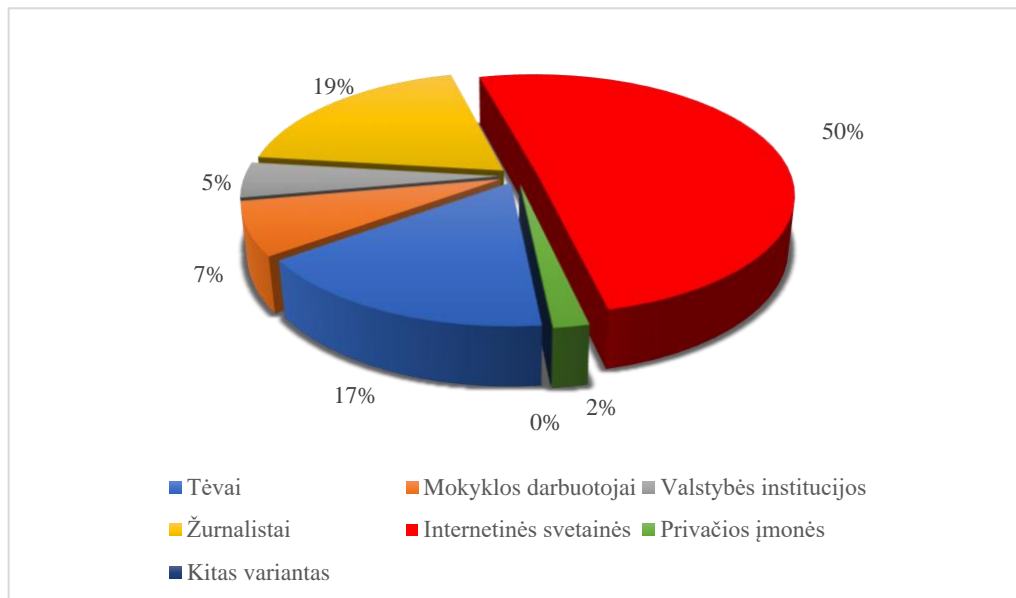
Kategorija	Respondentų skaičius (n)	Respondentų skaičius (%)
„Genetiniai duomenys / duomenys susiję su sveikata / duomenys apie asmenų lytinę orientaciją ar lytinį gyvenimą / duomenys apie asmenų rasinę arba etninę kilmę / politines pažiūras / religinius ar filosofinius įsitikinimus“	117	56 %
„Jautrūs / svarbūs duomenys“	41	19 %
„Duomenys, kurie gali atskleisti tapatybę ir kuriuos draudžiama tvarkyti (išskyrus įstatyme numatytus atvejus)“	21	10 %
„Nežinau“	27	13 %
„Yra nurodyta įstatyme“	4	2 %

Lentelė Nr. 4

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Gautus atsakymus suskirsčius į kategorijas, matyti, kad daugiau nei pusė (56 proc.) respondentų atsakė, jog specialiųjų kategorijų duomenys yra genetiniai duomenys, duomenys susiję su sveikata, duomenys apie asmenų lytinę orientaciją ar lytinį gyvenimą, duomenys apie asmenų rasinę ar etninę kilmę, politines pažiūras, religinius ar filosofinius įsitikinimus. 19 proc. respondentų nurodė, jog tai yra jautrūs arba svarbūs duomenys, jų nedetalizuodami. 10 proc. respondentų nurodė, jog tai yra duomenys, pagal kuriuos galima atskleisti asmens tapatybę ir kuriuos draudžiama tvarkyti (išskyrus įstatyme numatytus atvejus). 13 proc. respondentų nurodė, jog jie nežino, o 2 proc. respondentų atsakė „yra nurodyta įstatyme“. Galima daryti išvadą, jog dauguma respondentų yra susipažinę su BDAR ir žino kokie duomenys yra priskiriami specialių kategorijų duomenims, ir kuriuos draudžiama tvarkyti, išskyrus įstatyme numatytus atvejus.

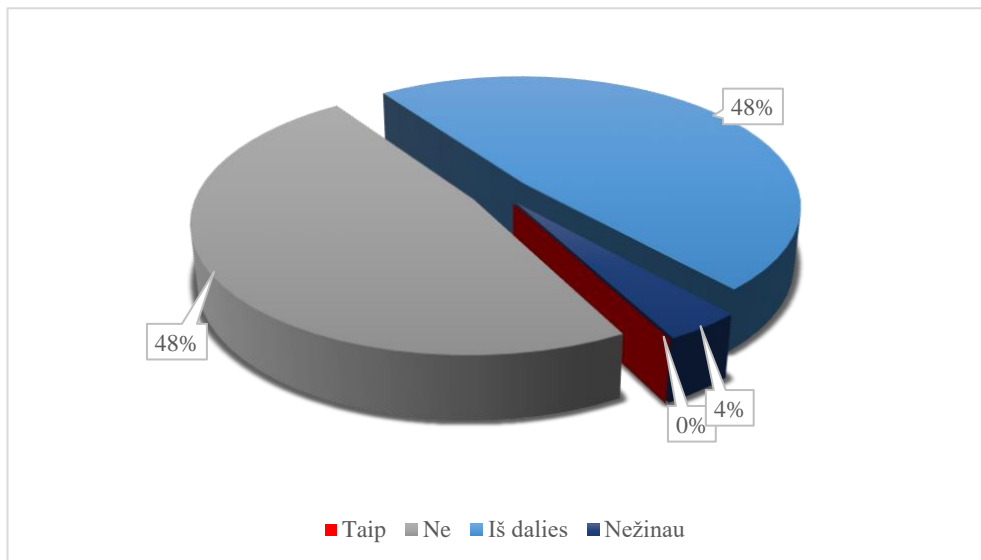
Siekiant išsiaiškinti respondentų turimą patirtį apie nepilnamečių teisės į asmens duomenis, respondentų buvo klausta, kuris iš subjektų dažniausiai pažeidžia nepilnamečio asmens duomenis (žr. 14 pav.).

14 pav. Subjektai, dažniausiai pažeidžiantys nepilnamečio asmens duomenis
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal gautus duomenis matyti, jog 50 proc. respondentų, mano, jog internetinės svetainės pažeidžia nepilnamečių teisę į asmens duomenų apsaugą. Nemaža dalis respondentų (19 proc.) mano, jog šią nepilnamečių teisę pažeidžia žurnalistai, o 17 proc. respondentų mano, jog tai daro tėvai. 7 proc. respondentų mano, jog mokyklos darbuotojai pažeidžia nepilnamečio asmens duomenis, o 5 proc. respondentų mano, jog tai daro valstybės institucijos. 2 proc. respondentų pasirinko „privačių įmonių“ variantą, tačiau nei vienas iš respondentų nenurodė kito varianto, nesančio pasirinkimuose. Daryti išvada, jog nepilnamečių teisę į asmens duomenų apsaugą dažniausiai pažeidžia internetinės svetainės, po to žurnalistai ir tėvai. Visgi, asmens duomenų tvarkymą apibrėžia BDAR, kurio reikalavimuose yra nurodytas griežtas nepilnamečių asmens duomenų tvarkymas. BDAR numatyti reikalavimai yra susiję su asmens duomenų tvarkymu, todėl dažniausiai būtent jos ir pažeidžia asmens duomenų tvarkymo reikalavimus.

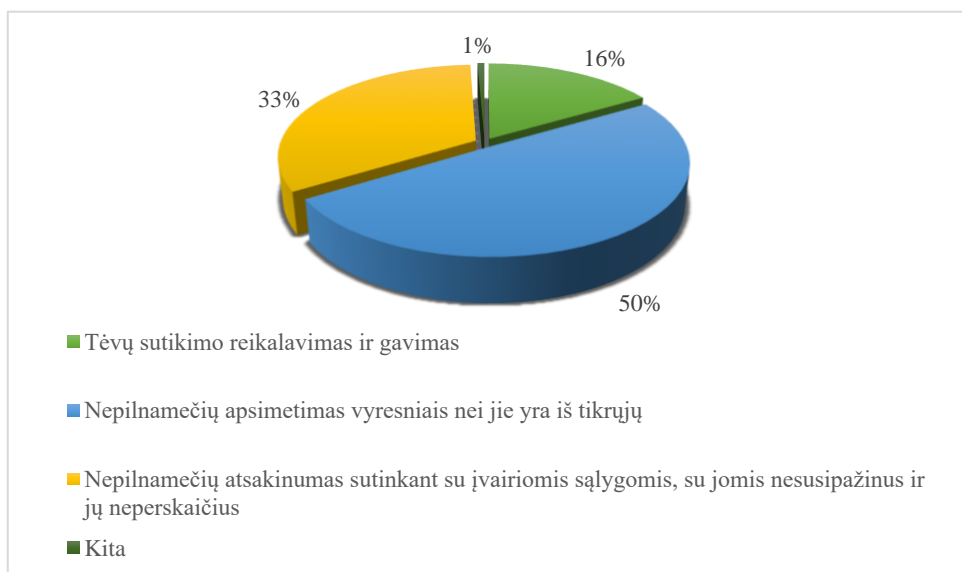
Siekiant patikslinti ankstesnio klausimo duomenis, respondentų buvo paklausta jų nuomonė, ar internetinės svetainės, kuriomis naudojasi nepilnamečiai, tinkamai užtikrina jų duomenų apsaugą (žr. 15 pav.).

15 pav. Nepilnamečių duomenų apsaugos užtikrinimas internetinėse svetainėse
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Iš 15 paveiksle pateiktų respondentų atsakymų matyti, kad respondentų atsakymai pasiskirstė po lygiai į „ne“ ir „iš dalies“ (už abu atsakymus balsavo po 48 proc. respondentų). 4 proc. respondentų pasirinko atsakymą „nežinau“ ir nei vienas iš respondentų nepasirinko atsakymo „taip“. Pagal šio klausimo rezultatus matyti, jog respondentai mano, kad internetinės svetainės, kuriomis naudojasi nepilnamečiai, neužtikrina nepilnamečių duomenų apsaugos arba užtikrina tik iš dalies. Šio klausimo rezultatai rodo apklaustųjų nuomonę, kuri sutampa su darbo autorės nuomone, kuri buvo analizuota dėstomojoje dalyje.

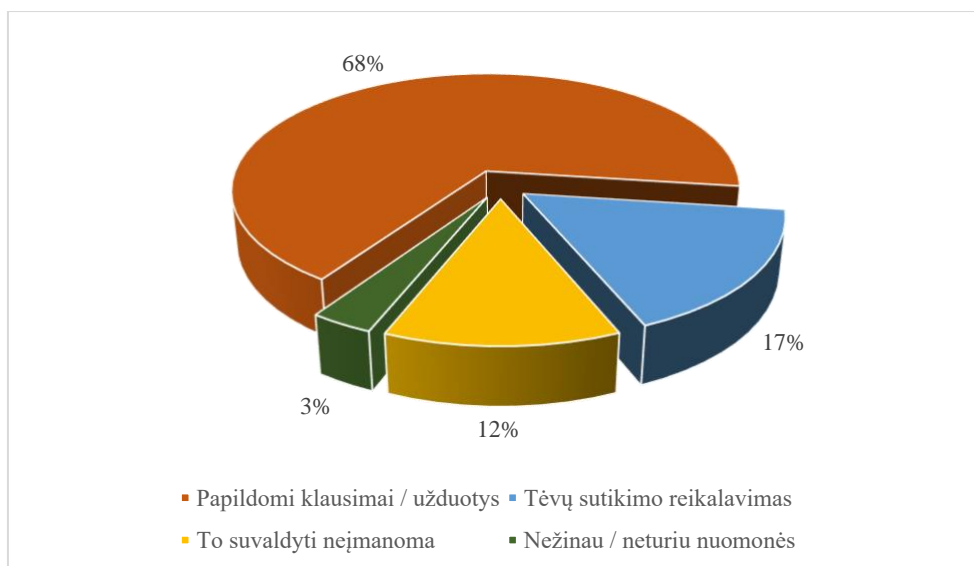
Nagrinėjant problematiką, susijusią su internetinių svetainių nepilnamečių asmens duomenų užtikrinimu, respondentų buvo klausta, kokia jų manymu pagrindinė problema, su kuria susiduria internetinės svetainės, kurios siekia tinkamai apsaugoti nepilnamečių teises (žr. 16 pav.).

16 pav. Problemos, su kuriomis susiduria internetinės svetainės
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal pateiktus duomenis, pusė apklaustųjų, t. y. 50 proc. respondentų, mano, jog pagrindinė problema, su kuria susiduria internetinės svetainės yra nepilnamečių apsimetimas vyresniais nei jie yra iš tikrųjų. Tai pagrindinė problema, dėl kurios internetinės svetainės negali tinkamai užtikrinti nepilnamečių asmens duomenų. Tokiu atveju internetinės svetainės net nežino, jog jų paslaugomis naudojasi nepilnamečiai ir negali taikyti jiems papildomų apsaugos priemonių. Kita problema yra nepilnamečių atsainumas sutinkant su įvairiomis sąlygomis, su jomis nesusipažinus ir jų neperskaičius (taip mano 33 proc. respondentų). 16 proc. respondentų mano, jog visgi tėvų sutikimo reikalavimas ir gavimas yra pagrindinė problema, o likęs 1 proc. respondentų, pasirinkusių „kita“ nurodo, jog visi išvardinti yra pagrindinės problemos ir jų išskirti negalėjo. Visgi pagrindinę problemą, susijusią su netinkamu nepilnamečių amžiaus nurodymu, galima sieti su pačios svetainės apsaugos priemonėmis. Internetinės svetainės privalo imtis saugumo priemonių, jog nepilnamečiai, kurie nėra sulaukę tam tikro amžiaus, negalėtų naudotis jų priemonėmis, kad būtų tinkamai užtikrintos nepilnamečių teisės, kaip ir buvo nagrinėta darbo autorės dėstomojoje dalyje.

Nagrinėjant plačiau šias problemas, respondentams buvo užduotas atviras klausimas, kaip jie galvoja, kokias saugumo priemones turėtų naudoti internetinės svetainės, siekiant nustatyti ar nepilnametis nurodo savo tikrąjį amžių ar nurodo jį didesnį, nei jis yra iš tikrųjų, tik dėl to, kad galėtų prisiregistruoti svetainėje. Respondentų nuomonės pasiskirstė taip (žr. 17 pav.):

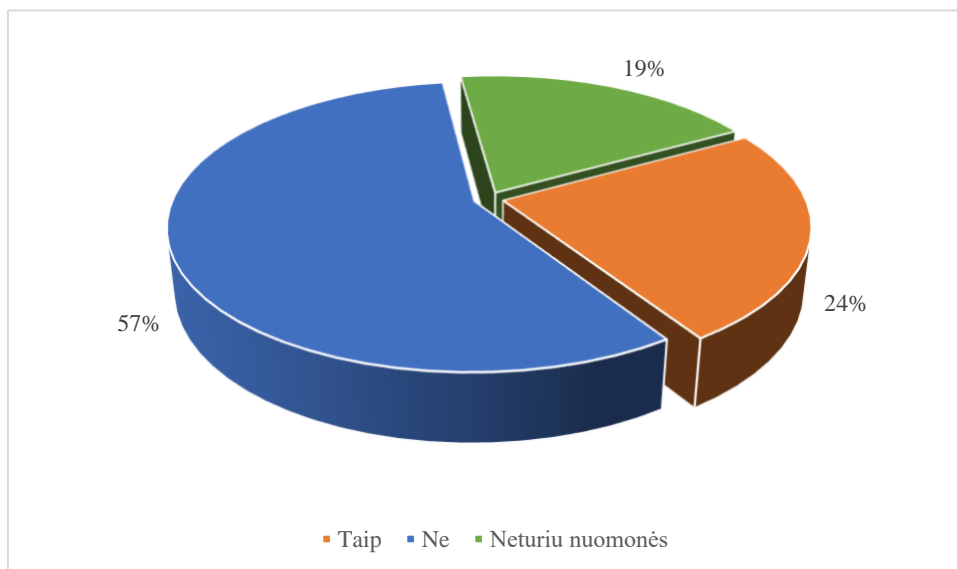

17 pav. Saugumo priemonės, kurias turėtų naudoti internetinės svetainės
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Didžioji dauguma apklaustųjų (68 proc. respondentų) nurodė, jog turėtų būti kuriami papildomai klausimai ar užduotys, į kuriuos sugebėtų atsakyti ir atlikti užduotis tik tam tikro amžiaus asmenys. 17 proc. apklaustųjų nurodė, kad visgi tėvų sutikimo reikalavimas yra pagrindinė priemonė, todėl internetinės svetainės turėtų privalomai reikalauti šio sutikimo ir

neleisti naudotis internetinės svetainės duomenimis iki kol nebus gautas patvirtinimas. 12 proc. respondentų nurodė, kad to suvaldyti neįmanoma. 3 proc. respondentų nurodė, kad nežino arba neturi nuomonės šiuo klausimu.

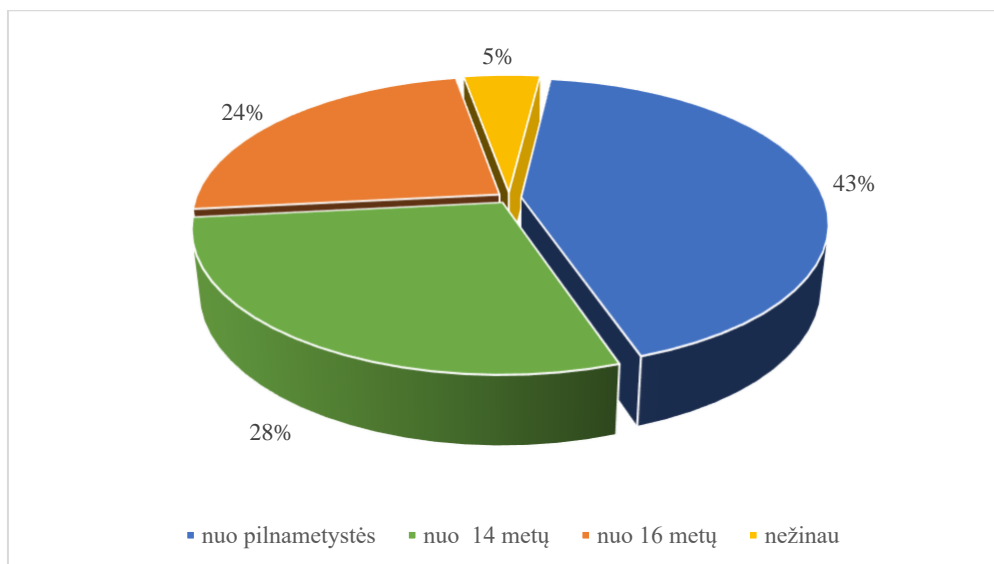
Toliau nagrinėjant tėvų sutikimo tinkamumą, respondentų buvo paklausta, ar tėvų / teisėtų globėjų sutikimas, net jeigu jie neturi jokių žinių apie asmens duomenų tvarkymą internetinėse svetainėse, yra tinkama priemonė apsaugoti nepilnamečio asmens duomenis (žr. 18 pav.).

18 pav. Ar tėvų sutikimas yra tinkama apsaugos priemonė
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Iš 18 pav. pavaizduotų gautų respondentų atsakymų matyti, kad kiek daugiau nei pusė respondentų (57 proc.) mano, kad toks tėvų ar teisėtų globėjų sutikimas nėra tinkama apsaugos priemonė. 24 pro. respondentų mano, kad tai yra vis tiek tinkama apsaugos priemonė, o 19 proc. respondentų pasirinko variantą „neturiu nuomonės“. Iš gautų rezultatų matyti, kad visgi daugiau nei pusė respondentų mano, kad toks tėvų sutikimas yra netinkamas.

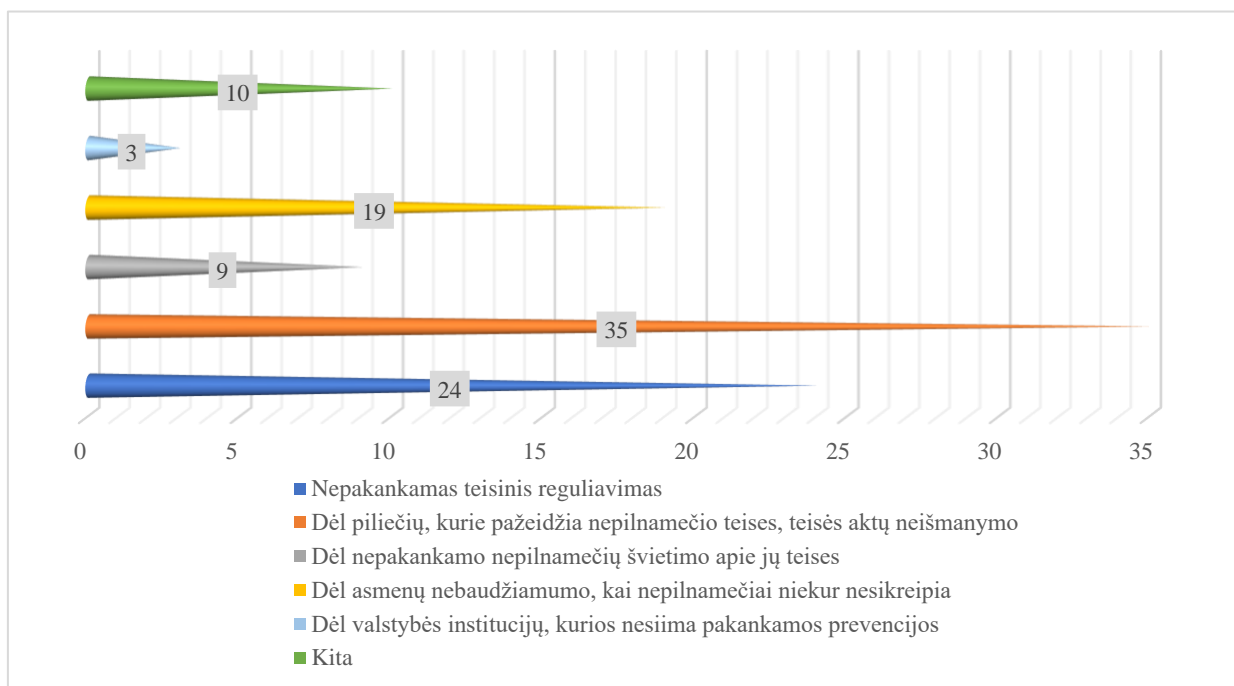
Nagrinėjant problemą, buvo pastebėta, kad kyla ir kita problema, kai net ir vyresnis nei 14 metų nepilnamečiai nesupranta su kokiomis sąlygomis internetinėse svetainėse jie sutinka, dažnai jų net neskaito ir nesigilina. Respondentų buvo klausta jų nuomonė, nuo kokio amžiaus nepilnamečio sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo turėtų būti teisėtas Lietuvoje (žr. 19 pav.).

19 pav. Amžius, nuo kurio sutikimas dėl asmens duomenų tvarkymo turėtų būti teisėtas
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal šiuo metu galiojančius tarptautinius ir nacionalinius teisės aktus, Lietuvoje nepilnamečio sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo (kai tai susiję su informacinės visuomenės paslaugų tiesioginiu siūlymu vaikui) nuo 14 metų yra teisėtas ir nuo tokio amžiaus tėvų sutikimas, dėl asmens duomenų tvarkymo, yra nereikalingas. 19 paveiksle matome respondentų nuomonę, kur net 43 proc. respondentų mano, kad tokio sutikimo tinkamumas turėtų būti nuo pilnametystės. 28 proc. apklaustųjų nurodė 14 metų amžiaus ribą, kuri ir yra galiojanti, o 24 proc. apklaustųjų mano, jog turėtų būti nuo 16 metų amžiaus. Likę 5 proc. apklaustųjų pasirinko atsakymą „nežinau“. Apibendrinant galima teigti, jog beveik pusė apklaustų VTAS specialistų mano, jog asmens duomenų tvarkymo sutikimas turėtų būti tik nuo 18 metų amžiaus, tačiau čia vėl susiduriama su problema, kaip bus užtikrinta, jog jaunesni asmenys nenurodys savo kitokio amžiaus ir prisiregistruos nurodydami, jog jie yra suaugę asmenys.

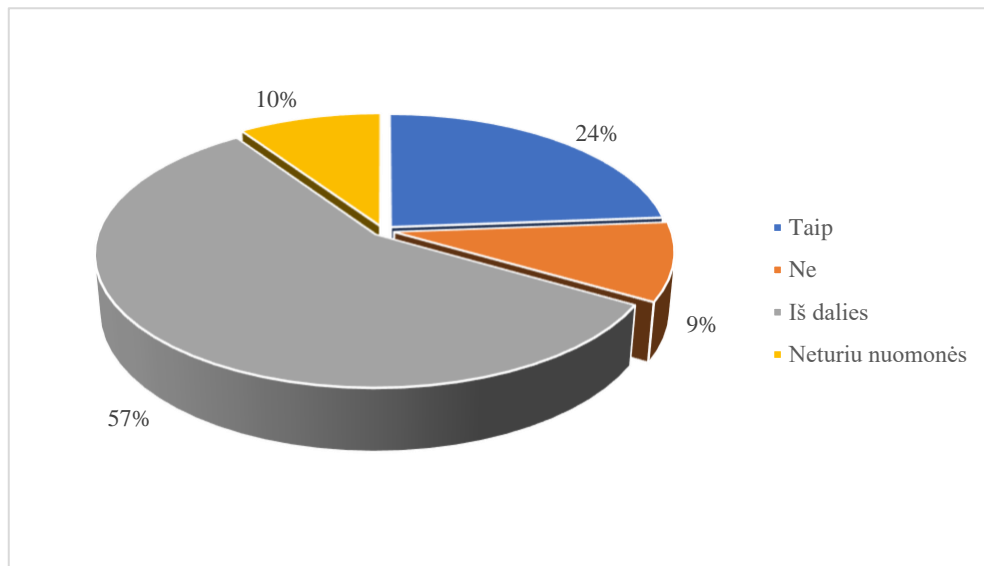
Siekiant išsiaiškinti respondentų turimas žinias ir patirtį, jų buvo klausta kokia jų nuomonė yra pagrindinė priežastis, dėl ko yra pažeidinėjama nepilnamečio teisė į asmens duomenų apsaugą (žr. 20 pav.).

20 pav. Priežastys, dėl kurių yra pažeidžiami nepilnamečio asmens duomenys
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

35 proc. respondentų mano, jog pagrindinė priežastis, dėl ko yra pažeidinėjama nepilnamečio teisė į asmens duomenų apsaugą – piliečių, kurie pažeidžia nepilnamečio teises, teisės aktų neišmanymo. 24 proc. respondentų mano, jog yra nepakankamas teisinis reguliavimas, 19 proc. respondentų mano, kad dėl asmenų nebaudžiamumo, kai nepilnamečiai niekur nesikreipia. 10 proc. respondentų pasirinkdami variantą „kita“ mano, jog visos išvardintos priežastys yra neatsiejamos, todėl jie negalėjo pasirinkti vienos. 9 proc. respondentų mano, kad dėl nepakankamo nepilnamečių švietimo apie jų teises, o 3 proc. respondentų mano, jog dėl valstybės institucijų, kurios nesiima pakankamos prevencijos. Visgi, respondentų nuomone pagrindinė priežastis yra visuomenės narių teisės aktų neišmanymas bei nepakankamas teisinis reguliavimas.

Siekiant nustatyti visas galimas priežastis, dėl nepilnamečių teisių nepakankamo užtikrinimo, respondentų buvo paklausta apie jų nuomonę, ar jų nuomone BDAR pakankamai reglamentuoja nepilnamečių duomenų apsaugos reguliavimą (žr. 21 pav.).

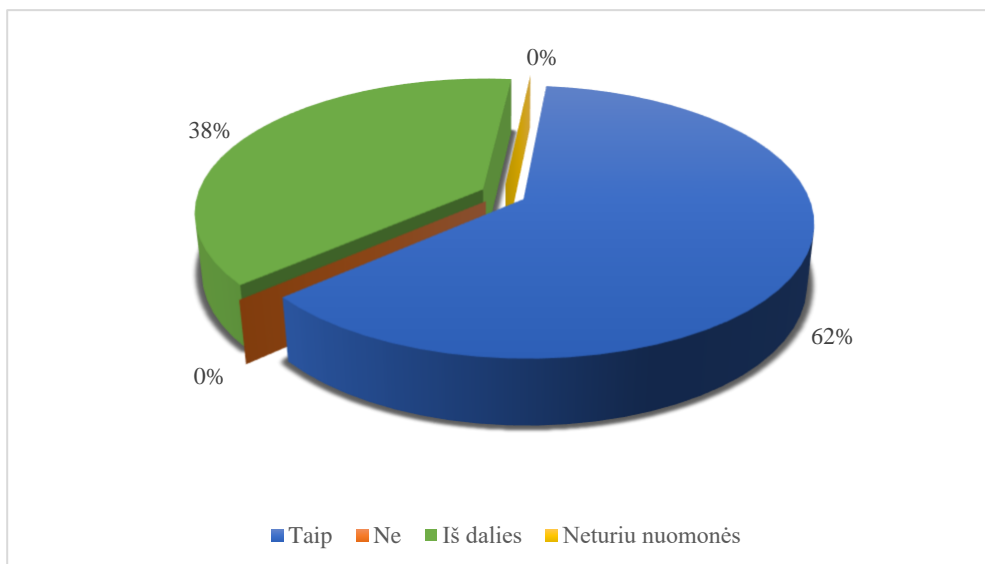

21 pav. BDAR reglamentavimas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

21 pav. matome pasiskirsčiusius respondentų atsakymus. Daugiau nei pusė, t. y. 57 proc. respondentų mano, kad BDAR iš dalies pakankamai reglamentuoja nepilnamečių duomenų apsaugos reguliavimą. 24 proc. respondentų nurodė, kad „taip“, 10 proc. respondentų nurodė, kad „neturiu nuomonės“, o 9 proc. respondentų nurodė, kad „ne“. Pagal pateiktus atsakymus matyti, kad didžioji dauguma sutinka, jog BDAR iš dalies pakankamai reglamentuoja nepilnamečių asmens duomenų apsaugą.

Taip pat buvo paklausta respondentų nuomonė, ar vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos tinkamai gina ir yra pilnai įsitraukusios į nepilnamečių teisių apsaugą (žr. 22 pav.).

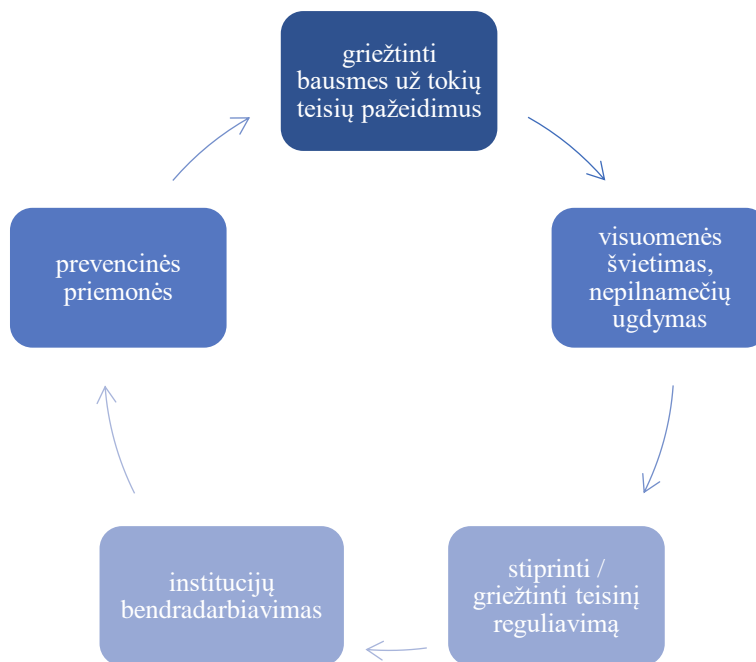
22 pav. Institucijų įsitraukimas į nepilnamečių asmens duomenų apsaugą

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal 22 pav. pateiktus duomenis matome, jog 62 proc. respondentų mano, jog vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos tinkamai gina ir yra pilnai įsitraukusios į nepilnamečių teisių apsaugą, o 38 proc. respondentų mano, kad tik „iš dalies“. Tuo tarpu nei vienas iš respondentų

nepasirinko atsakymo „ne“ ir „neturiu nuomonės“. Iš pateiktų rezultatų matyti, kad daugiau nei pusė apklaustųjų visgi mano, kad tinkamai yra ginamos nepilnamečių teisės, o kita didelė dalis apklaustųjų mano, kad iš dalies.

Paskutinis užduotas klausimas respondentams buvo atviro pobūdžio. Siekiant sužinoti jų nuomonę, apie kokios, jų nuomone, priemonės pagerintų nepilnamečių teisių apsaugą, susijusia su teise į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsauga. Respondentų atsakymai pasiskirstė taip (žr. 23 pav.).

23 pav. Priemonės, kurios padėtų pagerinti nepilnamečių teisių apsaugą
Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

23 pav. pavaizduotos respondentų atsakymų grupės. 33 proc. respondentų nurodė, kad tinkamiausia priemonė būtų stiprinti ir griežtinti teisinį reguliavimą, susijusį su nepilnamečių teise į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą. 23 proc. respondentų nurodė, kad reikėtų imtis didesnio visuomenės švietimo, o būtent nepilnamečių ugdymo apie jų turimas teises. 20 proc. respondentų pasisakė, kad tinkamiausia priemonė būtų griežtinti bausmes už teisės į privatų gyvenimą ir teisės į asmens duomenų apsaugos pažeidimus. 14 proc. respondentų pasisakė už glaudesnę bendradarbiavimą tarp valstybės institucijų (o būtent tarp VTAT, policijos ir prokurorų). 10 proc. respondentų nurodė, kad svarbi prevencinė veikla, švietėjiška veikla. Šie respondentų atsakymai parodo tai, kas jau buvo aptarta ankstesniuose klausimuose, o būtent nagrinėjant nepilnamečių teisių apsaugos problematiką – trūkumas visų šių išvardintų elementų sukelia pagrindines priežastis, dėl ko vis dar yra pažeidžiama nepilnamečio teisė į privatumą ir asmens duomenų apsaugą. Visi šie išvardinti elementai yra svarbūs, norint pakankamai užtikrinti nepilnamečių teises.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tyrimo dalyviai tinkamai išmano nepilnamečių teisių reglamentavimą ir jų apsaugą, susijusią su privačiu gyvenimu ir asmens duomenų apsauga. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad viena labiausiai neužtikrinamų ir dažniausiai pažeidžiamų nepilnamečio teisių yra jų privataus gyvenimo teisė. Dažniausiai nepilnamečio teisę į privatų gyvenimą pažeidžia tėvai, mokyklos darbuotojai ir internetinės svetainės. Dažniausiai pasitaikantys nepilnamečio privataus gyvenimo pažeidimai yra nepilnamečio fotografavimas be jo ir jo teisėtą globėjų sutikimo, taip pat neteisėtas informacijos apie jį rinkimas, nepilnamečio gyvenamosios aplinkos filmavimas, nepilnamečio interviu ėmimas be jo teisėtą globėjų sutikimo, taip pat nepilnamečio telefono atėmimas ir naršymas po jį. Tyrimo duomenimis, viena pagrindinių priežasčių, dėl ko ši teisė yra pažeidinėjama – nepakankamas teisinis reguliavimas.

Tyrimo dalyviai, pasirinkdami atsakymus asmens duomenis priskyrė prie privataus gyvenimo elementų ir nurodė, kad ši teisė taip pat yra dažnai pažeidžiama, o ją dažniausiai pažeidžia internetinės svetainės, žurnalistai, rečiau tėvai. Respondentai pabrėžė, jog internetinės svetainės neužtikrina nepilnamečių duomenų arba užtikrina tik iš dalies, o internetinės svetainės susiduria su didžiausia problema – nepilnamečių apsimetimas vyresniais, nei jie yra iš tikrųjų. Ši problema yra bene pagrindinė problema, kadangi nepilnamečiui nurodžius, jog jis yra, pavyzdžiui, pilnametis asmuo, jo asmens duomenys yra tvarkomi kaip suaugusio asmens, kurio duomenų tvarkymui nėra reikalingas tėvų ar teisėtą globėjų sutikimas. Be to, nepilnamečių perteklinių asmens duomenų naudoti negalima, todėl internetinėms svetainėms, šiuo atveju, to užtikrinti neįmanoma. Respondentai pažymėjo, jog šią problemą internetinės svetainės turėtų spręsti užduodant papildomus klausimus ar pateikiant užduotis, į kuriuos sugebėtų atsakyti ir atlikti užduotis tik tam tikro amžiaus asmenys. Respondentai savo pasirinkimuose taip pat nurodė, kad tėvų ar teisėtą globėjų sutikimas yra netinkama priemonė, jeigu jie neturi jokių žinių apie asmens duomenų tvarkymą internetinėse svetainėse. Respondentų nuomone, pagrindinė nepilnamečio asmens duomenų pažeidimo priežastis yra piliečių teisės aktų neišmanymas ir nepakankamas teisinis reglamentavimas, kuris užtikrina šią teisę tik iš dalies, dėl ko, asmenys to nesuprasdami ir nežinodami pažeidžia nepilnamečio teisę į asmens duomenų apsaugą.

Siekiant užtikrinti nepilnamečio teisę į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą ir mažinti šių teisių pažeidimus, respondentų nuomone pirmiausia turi būti griežtinamos bausmės už tokių teisių pažeidimus, daugiau šviečiama visuomenė ir nepilnamečiai, kad šie žinotų kokias teises jie turi ir kas bei kokiais atvejais jos gali būti pažeistos, stiprinti teisinį šių teisių reglamentavimą, skatinti glaudesnę tarpinstitucinę bendradarbiavimą ir naudoti prevencines priemones, siekiant išvengti šių pažeidimų darymui. Siekiant išvengti šių pažeidimų turėtų būti griežtinami reikalavimai ir internetiniams puslapiams, kad šie užtikrintų veiksmingą apsaugos

priemonės, kad jų paslaugomis nesinaudotų jaunesni asmenys nei to reikalaujama, siekiant išvengti nepilnamečių asmens duomenų pažeidimų.

4.3. Kokybinio tyrimo rezultatų analizė

Kokybinio tyrimo metu buvo apklausti 5 vyresnieji patarėjai, dirbantys skirtingose „X“ apskrįčių VTAS („X“ apskritis žinomos tik darbo autorei). Interviu buvo sudarytas iš 8 pagrindinių klausimų. Pusiau struktūruoto interviu metodu buvo užduoti ir papildomi klausimai, siekiant įsigilinti į tyrimo analizę. Gauti interviu atsakymai buvo analizuojami ir sudėliojami pagal kategorijas ir subkategorijas. Vidutiniškai vienas interviu buvo atliktas per 34 min. (trumpiausias interviu truko 30 min., ilgiausias – 42 min.). Siekiant išlaikyti respondentų konfidencialumą, jiems buvo suteikti kodai (A-E).

Respondentų charakteristika ir priskirti respondentų kodai yra pateikti 5 lentelėje.

Respondento kodas	Lytis	Amžius	Išsilavinimas	Darbo stažas VTAT
A	Moteris	51	Aukštasis universitetinis teisinis	17
B	Moteris	39	Aukštasis universitetinis teisinis	13
C	Moteris	42	Aukštasis universitetinis teisinis	14
D	Vyras	41	Aukštasis universitetinis neteisinis	9
E	Moteris	47	Aukštasis universitetinis neteisinis	11

Lentelė Nr. 5

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Pagal 5 lentelėje pateiktus duomenis, matome, kad dauguma apklaustųjų yra moterys (4 iš 5). Apklaustųjų amžius svyruoja nuo 39 iki 51 metų. Visų respondentų išsilavinimas yra aukštasis universitetinis, tačiau 2 iš 5 apklaustųjų yra įgiję neteisinį (t. y. kitos srities) išsilavinimą, o likę 3 respondentai yra įgiję teisinį (t. y. teisės krypties) išsilavinimą. Respondentų darbo stažas dirbant VTAT svyruoja nuo 9 iki 17 metų.

Interviu metu buvo, siekiant išsiaiškinti kiek vyresnieji patarėjai yra įsigilinę į privataus gyvenimo sampratą, jų buvo paprašyta pasidalinti savo nuomone, **kokiais veiksmais yra pažeidžiama nepilnamečio teisė į privatų gyvenimą**. Respondentų atsakymai pasiskirstė taip (žr. Lentelė Nr. 6):

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Teisinio pagrindo nebūvimas	Informacijos rinkimas	„neretai įvairios įstaigos, pavyzdžiui, mokyklos rengia įvairias anketas ir renka informaciją apie patį nepilnametį ar jo šeimą“ (B, D) „nuotolinio mokymosi metu, yra filmuojama nepilnamečių gyvenamoji aplinka“ (A)
	Filmavimas, fotografavimas	„nepilnamečius neretai filmuoja žurnalistai“ (C, D)
		„nepilnamečių fotografavimas be tėvų sutikimo“ (A, B, C, E)
Interviu ėmimas	„žurnalistai apklausia ir filmuoja nepilnamečius“ (C, E)	
Informacijos viešinimas	Tėvų viešinama informacija internete	„tėvai patys viešina informaciją apie savo vaikus“ (B, D)

Lentelė Nr. 6

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Į šį klausimą respondentų buvo prašyta patikslinti savo atsakymus. Respondentas „B“ papildomai nurodė, kad „dažnai mokyklų darbuotojai rengia įvairias anketas, kuriuose klausinėja nepilnamečio apie jo laisvalaikį, apie jo šeimą (kokių šeimos narius jie turi, kur mokosi broliai/seserys ir pan.)“. Respondentas „D“ teigė panašiai, nurodydamas apie anketinių apklausų rinkimą mokyklose. Respondentas „A“ teigė, kad „ne taip ir senai, praėjusios pandemijos metu, visų mokinių mokymasis buvo perkeltas į nuotolinį mokymąsi, t. y. mokytojai ir vaikai turėjo prisijungti per kompiuterius, o siekiant tinkamai užtikrinti vaikų dalyvavimą, buvo nustatyti reikalavimai mokiniams, būti įsijungus kameras ir mikrofonus. Neretai įrašai buvo įrašomi ir saugomi kurį laiką. Ne visi mokiniai turėjo galimybes užsidėti „užsklandą“ už savo nugarų, todėl daugelio vaikų gyvenamosios aplinkos buvo filmuojamos, jas matė ne tik mokytojai, bet ir kiti bendraklasiai.“

Respondentas „D“ nurodė, kad „įvykus įvykiui mokykloje, atvykę žurnalistai filmuoja iš mokyklos išeinančius vaikus ir vėliau įrašų dalinasi televizijoje.“ Respondentai „A“, „B“, „C“ ir „E“ vieningai teigė, kad dažnai į nuotraukas, kurios yra daromos viešoje erdvėje, patenka ir nepilnamečiai, tačiau nei jų pačių, nei jų tėvų sutikimo asmenys negavę, viešina nuotraukas internetinėje erdvėje.

Dėl neteisėto nepilnamečių filmavimo ir interviu ėmimo respondentas „C“ teigė, kad „labai dažnai įvykus rezonansiniam įvykiui, pavyzdžiui, nelaimingo atsitikimo metu mokinio iškritimui pro mokyklos langą, žurnalistai iš karto po įvykio atvyksta ir filmuoja ar fotografuoja iš

mokyklos išeinančius mokinius, bando juos kalbinti siekdami sužinoti kuo daugiau informacijos apie įvykį. Tai žinoma yra privataus gyvenimo pažeidimas, nes tėvų tokiais atvejais aplinkui dažniausiai nėra ir jų susikimų niekas neprašo“. Respondentas „E“, argumentavo, kad „netoli mokyklų esančiuose užkampiuose žurnalistai kalbina, pavyzdžiui, rūkančius vaikus, klausinėdami kaip įsigijo cigaretes ir pan., o viešindami interviu uždengia veidus, negalvodami, kad nepilnamečius iš jų kalbos, elgesio manierų ar aprangos gali pažinti kiti asmenys. Kadangi tose vietose aišku, kad nėra tėvų, jie jokio jų susikimo negauna ir viešina interviu internetinėse erdvėse, televizijoje.“

Apie tėvų viešinamą informaciją internete respondentas „B“ nurodė, kad „patys tėvai platformoje „Facebook“ dalinasi nepilnamečių nuotraukomis, kuriose atsispindi daug informacijos apie vaiką, pavyzdžiui, darželis, į kurį vaikas eina (t.y. nuotrauka prie darželio); būreliai, kuriuos lanko vaikas; gyvenamoji aplinka (nuotraukose matyti vaiko kambarys, kiemas, pagal kurį galima identifikuoti ir gyvenamąjį adresą) ir pan.“. Respondentas „D“ teigė panašiai, nurodydamas, kad „tėvų skelbiama informacija internete atskleidžia daug nepilnamečio duomenų-vardas, pavardė, kada gimė, kur gimė, kiek metų yra dabar, kokioje aplinkoje gyvena ir panašiai.“

Apibendrinant gautus šio klausimo atsakymus, darytina išvada, kad visgi pagrindiniai nepilnamečio privataus pažeidimai yra susiję su neteisėtos informacijos apie nepilnamečio asmeninį ir jo šeimos gyvenimą rinkimas, o taip pat žurnalistų daromi pažeidimai, kurie yra susiję su nepilnamečio filmavimu ar fotografavimu, interviu ėmimu, neturint nepilnamečio tėvų ar jo teisėtų globėjų sutikimo. Pastebėta, kad išryškėjo ir problema, kuomet patys nepilnamečio tėvai atskleidžia nepilnamečio privataus gyvenimo detales. Tokį tėvų elgesį ribojančio aiškaus teisinio reguliavimo nėra, todėl vertėtų plėsti nepilnamečio privataus gyvenimo teisės užtikrinimą ir papildomai reglamentuoti tėvų ar kitų vaiko atstovų informacijos apie nepilnamečių dalinimąsi viešojoje erdvėje.

Pokalbių su vyresniaisiais patarėjais metu, buvo siekiama sužinoti jų nuomonę apie privataus gyvenimo saugojimo problemų galimus sprendimo būdus, todėl respondentams buvo užduotas klausimas, kuris susijęs su ankstesnio klausimo respondentų atsakymais - **kokiomis priemonėmis būtų galima užkirsti kelią neteisėtam žurnalistų veikimui siekiant apklausti/nufotografuoti/nufilmuoti nepilnamečių atgarsį sukėlusiu įvykiu metu.** Respondentų atsakymai pasiskirstė taip (žr. Lentelė Nr. 7):

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Ribojimai	Informacijos ribojimas	„riboti įvykių, susijusių su nepilnamečiais, viešinimą“ (A, B)

Policijos pareigūnų veiksmai	„policijos pareigūnai turėtų dideliu atstumu aptverti įvykio vietą, kad jokie pašaliniai asmenys į ją nepatektų ir nematytų įvykio vietos“ (E)
Atsakomybė	„griežtinti bausmes“ (C, D)

Lentelė Nr. 7

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Respondentas „A“ argumentavo, kad „įvykus rezonansiniam ar kitam svarbiam įvykiui, susijusiam su nepilnamečiais, žmonės apie tai informuoja PGT, GMP ir policiją, kurie informacija apie įvykį dalinasi įvairiose suvestinėse, informuoja atitinkamas institucijas, kurios skleidžia informaciją visuomenei, tuo tarpu ir žurnalistams. Aš manau, kad turėtų būti ribojamas informacijos, susijusios su nepilnamečiais, viešinimas, nenurodant tam tikrų svarbių elementų, pavyzdžiui, įvykio vietos adreso, kadangi žurnalistai apie tai sužinoję iš karto vyksta į įvykio vietą ir renka informaciją reportažams. Pilna informacija turėtų būti pasidalinta tik praėjus tam tikram, saugiam laikui“. Respondentas „B“ mano panašiai kaip ir respondentas „A“, tik papildomai nurodė, kad „neinformavus visuomenės apie tam tikras įvykio detales, būtų užtikrinamas nepilnamečių privatumas, jie nebūtų užfiksuoti vaizdo įrašuose, kuriuos daro atvykę į įvykio vietą asmenys“.

Respondentai „C“ ir „D“ vienodai atsakė „reikia griežtinti bausmes“. Respondentas „C“ papildomai teigė, kad „turėtų būti taikoma griežtesnė atsakomybė už tokių pažeidimų atlikimą ir didinti priteisiamos žalos dydžius.“

Apibendrinant gautus rezultatus, matyti, kad siekiant sumažinti arba visai panaikinti žurnalistų intervenciją į nepilnamečių privatų gyvenimą turi būti imamasi papildomų apribojimų. Respondentai pastebėjo problemas, susijusias su per dideliu informacijos skleidimu visuomenei, kai įvykiai yra susiję su nepilnamečiais. Respondentai pažymėjo, kad reikėtų riboti tokį viešinimą bent kuriam laikotarpiui, siekiant nepakenkti ne įvykio metu nukentėjusiam nepilnamečiui, bet ir kitiems nepilnamečiams. Taip pat respondentai pastebėjo, kad turėtų būti imamasi papildomų policijos pareigūnų veiksmų įvykio vietose bei griežtinti atsakomybę asmenims, kurie pažeidžia teisės aktų normas, didinti priteisiamos žalos dydžius.

Taip pat respondentų papildomai buvo klausta, **kokia jų nuomonė, apie tai, kad internetinėse svetainėse gausu tėvų anketų, kuriuose jie viešina savo nepilnamečių atvaizdus, aplinką, kurioje jie gyvena ir leidžia laisvalaikį.** Respondentai tai vertino neigiamai (žr. Lentelė Nr. 8).

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
	Patyčios	„neigiami komentarai“ (A, D)

Neigiama įtaka nepilnamečiui		„nepilnametis gali pairti patyčias“ (B, C, E)
	Emocinė būseną	„prastėja emocinė būseną“ (E)
	Pavojai	„žinant daug informacijos apie nepilnamečio aplinką gali kilti pavojai“ (D) „nusikalstamumo padidėjimas“ (C)

Lentelė Nr. 8

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Visi apklausti respondentai pažymėjo, kad toks tėvų elgesys daro neigiamą įtaką nepilnamečiui. Dėl tokių įrašų viešinimo respondentas „A“ pažymėjo, kad *„neretai internetinėse svetainėse apstu įvairių žmonių, kurie skleidžia tik negatyvą ir komentuoja bet ką, kas jiems nepatinka. Neigiamų komentarų rašymas gali ižeisti vaiką ir kelti jam neigiamas emocijas.“* Tam pritarė ir respondentas „D“ papildomai nurodydamas, kad *„dažnai viešoje erdvėje yra aptariama asmenų išvaizda, ypač nepilnamečių. Neretai tyčiojasi iš vaiko atlėpusių ausų, ar per stambaus arba per daug lieso kūno sudėjimo, dėl netinkamos aprangos.“* Respondentas „B“ papildomai pažymėjo, kad *„vaikai gali būti fotografuojami ir filmuojami tik tinkamai apsirengę, kad išvengti šaipymosi bei kitokio žeminimo.“* Respondentas „C“ nurodė, kad *„gali padažnėti patyčios ir netgi mokykloje, kur vaikai pamatę ne tokią gražią nuotrauką kito vaiko nuotrauką gali pradėti tyčiotis iš jo.“* Respondentas „E“ teigė, kad *„iš nepilnamečio gali tyčiotis aplinkiniai, draugai, mokyklos draugai, dėl ko dažnai suprastėja nepilnamečio emocinė būseną.“*

Neigiama įtaka nepilnamečiui siejama ir su kylančiais kitais pavojais. Respondentas „D“ argumentavo, kad *„viešinant nepilnamečio nuotraukas ir kitą informaciją, susijusią su juo, pavyzdžiui, kur gyvena, kokioje įstaigoje jis mokosi ar lanko darželį, gali kilti pavojai su kitų asmenų neteisėtu elgesiu ir neteisėtu informacijos apie nepilnametį rinkimu neaišku kokiais tikslais“.* Respondentas „C“, pabrėžė, kad *„tokiais veiksmais gali padidėti nusikalstamumas, pavyzdžiui, žinant kur nepilnametis mokosi, asmenys gali jį sekti, t. y. kur nepilnametis eina, ką jis veikia laisvalaikiu, taip pat sužinoti kur jis gyvena. Surinkus tokią informaciją galimi vaiko pagrobimai, žaginimai ar kitos nusikalstamos veikos.“*

Apibendrinant, galima pastebėti, kad visi respondentai sutinka su ta nuomone, jog viešinant nepilnamečio atvaizdą ar aplinką, kurioje jie gyvena ir laidžia laisvalaikį, gali neigiamai paveikti nepilnamečio emocinę būseną, paskatinti patyčias. Taip pat dalis respondentų išskyrė problemą, susijusią su nusikalstamumo paskatinimu, kadangi atskleidus nepilnamečio privatų gyvenimą, gali būti šie duomenys ne tik neteisėtai renkami, bet ir jais pasinaudojama, siekiant įvykdyti nusikalstamas veikas prieš nepilnamečius. Visgi viešinant įvairius duomenis apie savo nepilnametį vaiką, tėvai turėtų atsiklausti nepilnamečių jų nuomonės apie keliamą turinį, jeigu jie yra tinkamo amžiaus suprasti užduodamą klausimą, o taip pat turi būti apgalvota ar skleidžiama informacija

nedarys neigiamo poveikio nepilnamečiui, ne tik dabar, bet ir ateityje. Keliant bet koki turinį apie nepilnamečių, tėvai ar teisėti jo globėjai turėtų elgtis atsakingai ir atsižvelgti į geriausias vaiko interesus.

Toliau siekiant išaiškinti respondentų požiūrį ir žinias apie biometrinių duomenų naudojimą, jiems buvo užduotas klausimas, **ką jie mano apie nepilnamečių biometrinių duomenų, pavyzdžiui piršto antspaudo, naudojimą mokyklose, sporto salėse ar klubuose, bibliotekose ir kitose vietose, su tikslu identifikuoti paslaugomis besinaudojantį nepilnamečių** (žr. Lentelė Nr. 9).

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
tokiems asmens duomenims turi būti taikoma ypatinga apsauga	Draudimas naudoti tokius duomenis	„nepilnamečio specialių kategorijos duomenys apskritai neturi būti niekur naudojami“ (A, B) „piršto antspaudas yra unikalūs, jų negalima naudoti tokiems tikslams“ (C) „toks naudojimas yra perteklinis“ (D) „tokių duomenų tinkamai neapsaugojus, jie gali būti nutekinti“ (E)
	Galimi kiti identifikavimo būdai	„yra kitų alternatyvių būdų, siekiant nustatyti asmens tapatybę“ (A) „tokiais atvejais siekiant nustatyti tapatybę gali būti pasirinktos kitos alternatyvos“ (C)

Lentelė Nr. 9

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Respondentai vieningai nurodė, kad mokyklos, sporto salės, bibliotekos ir kitos vietos neturėtų naudoti specialios kategorijos duomenų – biometrinių duomenų, su tikslu identifikuoti asmenį. Respondentas „A“ teigė, kad „nepilnamečiai yra viena iš pažeidžiamiausių asmenų grupių, todėl jų duomenys turi būti saugomi ypatingai griežtai, o ypač specialios kategorijos duomenys. Tokie svarbūs nepilnamečio duomenys, ir nesvarbu ar tai biometriniai ar genetiniai duomenys, apskritai neturėtų būti niekur naudojami. Visgi yra kitų alternatyvių būdų, siekiant nustatyti asmens tapatybę.“ Respondentas „B“ kaip ir respondentas „A“, teigė, kad „nepilnamečio biometriniai duomenys, kurie žinoma yra priskiriami specialių kategorijos duomenims, neturėtų būti niekur naudojami. Juk tokia atpažinimo sistema kažkur kaupia ir saugo pirštų antspaudų duomenis, juos automatizuotai tvarko, todėl nepilnamečių tokie duomenys turėtų būti griežtai netvarkomi.“ Respondentai „C“ ir „D“ turėjo panašią nuomonę, teigdami, kad piršto antspaudas yra unikalūs ir kad jų negalima naudoti tokiems tikslams. Respondentas „C“ savo atsakymą papildė, kad „visgi tokiais atvejais siekiant nustatyti tapatybę gali būti pasirinktos kitos

alternatyvos. Tam yra daug lengvesnių, paprastesnių būdų. Pačios įmonės per daug investuoja pinigų, siekdamas įrengti automatinio identifikavimo prietaisus, kai tai padaryti būtų galima daug paprasčiau.“ Respondentas „D“ papildydamas savo nuomonę, papildomai nurodė, kad „*tokių duomenų naudojimas tokiems tikslams yra absoliučiai perteklinis.*“ Respondentas „E“ pažymėjo problemą, jog „*aš apskritai nesuprantu, kam reikalinga kaupti nepilnamečių tokius svarbius duomenis, juk tokių duomenų tinkamai neapsaugojus, jie gali būti nutekinti ir panaudoti prieš vaiko interesus.*“

Tad reziumuojant respondentų požiūrį ir turimas žinias bei išvalgas apie biometrinių duomenų naudojimą, galima teigti, kad visi respondentai yra griežtai nusiteikę, jog nepilnamečio tokių duomenų naudoti negalima. Dalis respondentų pažymėjo, jog yra kitų, alternatyvių būdų nustatyti asmens tapatybei ir kad toks duomenų naudojimas yra absoliučiai perteklinis.

Sužinojus respondentų požiūrį į nepilnamečių biometrinių duomenų perteklinį naudojimą, jiems buvo užduotas papildomas klausimas apie tai, **kokiais būdais galima išvengti specialios kategorijos duomenų, šiuo atveju biometrinių duomenų, naudojimo.** Respondentų atsakymai pasiskirstė į dvi kategorijas (žr. Lentelė Nr. 10).

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Papildomi reikalavimai	Sugriežtinti nepilnamečių duomenų naudojimo reglamentavimą	„jeigu yra alternatyvių būdų identifikuoti asmeniui, pirmiausia turi būti naudojamas jais“ (A) „turėtų būti papildomai išskirti nepilnamečių specialios kategorijos duomenų tvarkymo reikalavimai“ (C, D)
Kitų būdų naudojimas	Kortelės	„galima naudoti magnetines korteles“ (B, D)
	Tapatybę patvirtinančio dokumento (ar kt. dok.) parodymas	„kiekvienas pilietis turi asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą“ (A) „mokinio pažymėjimo naudojimas“ (E)
	Vardas ir pavardė	„pasakius savo vardą ir pavardę nepilnametis taip pat gali būti identifikuotas“ (D)

Lentelė Nr. 10

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Respondentas „A“ argumentavo savo požiūrį, pabrėždamas, kad „*jeigu yra alternatyvių būdų identifikuoti asmeniui, pirmiausia turi būti naudojamas jais.*“ Toliau respondentas „A“ argumentuodamas savo požiūrį, nurodė, kad „*juk kiekvienas pilietis turi asmens tapatybę patvirtinantį dokumentą, todėl tai būtų tiksliausias asmens tapatybės identifikavimas paprastesniu būdu, nei biometrinių duomenų naudojimas.*“ Respondentai „C“ ir „D“ turėjo vienodą nuomonę,

jog turėtų būti papildomai reglamentuota išskiriant nepilnamečių specialios kategorijos duomenų tvarkymą, jog tokius duomenis apskritai draudžiama tvarkyti.

Kaip alternatyvą biometrinių duomenų naudojimui respondentas „B“ pateikė pasiūlymą, jog „*siekiant identifikuoti asmeniui galima naudoti magnetines korteles, kurios automatizuotai nustatys asmens tapatybę ir jį identifikuos. Tokiu būdu būtų apsaugoti nepilnamečio biometriniai duomenys.*“ Tokią pačią nuomonę, dėl magnetinių kortelių naudojimo turėjo ir respondentas „D“. Respondentas „E“ pažymėjo, kad „*apskritai kam naudoti nepilnamečio svarbius ir jautrius duomenis, kai gali būti naudojamas mokinio pažymėjimas, kurį turi visi mokiniai. Netgi taip būtų apsaugoti ne tik biometriniai duomenys, tačiau ir asmens duomenys, susiję su asmens kodu.*“ Respondentas „D“ argumentavo „*juk, net aš, per kelias minutes galiu sugalvoti alternatyvių būdų. Pavyzdžiui, jeigu reikalingas automatizuotas duomenų apdorojimo būdas, kai prie įėjimo nėra jokio žmogaus, gali būti naudojamos asmeniškai kiekvienam vaikui išdalintos magnetinės kortelės, kurios galės identifikuoti asmenį. O jeigu yra galimybė ne automatizuotai nustatyti asmenį, pavyzdžiui, bibliotekoje dirba bibliotekininkė, ar prie sporto klubo įėjimo budi administratorius, juk galima pasakyti savo asmens duomenis – vardą ir pavardę, ir taip pat bus galima identifikuoti asmenį, o jei tokiu pačiu vardu ir pavarde yra daugiau žmonių, paklausti daugiau asmens duomenų.*“

Apibendrinus gautus tyrimo duomenis, pastebima, kad respondentų nuomone turėtų būti sugriežtinti reikalavimai, dėl nepilnamečių specialios kategorijos duomenų tvarkymo. Nepilnamečio biometriniai duomenys yra itin svarbūs duomenys, todėl jie turėtų būti ypatingai griežtai saugomi ir tvarkomi. Respondentai pripažino, jog netgi jie, nesidomėdami šiuolaikinėmis technologijomis, labai stipriai nesigilindami į tokių problemų sprendimo būdus, jie per kelias minutes sugalvojo bent kelias alternatyvius būdus, siekiant nustatyti asmens tapatybei, jį identifikuoti ir automatizuotu būdu.

Darbo autorė dėstomojoje dalyje nagrinėjo probleminius aspektus, kurie yra susiję su nepilnamečių registravimusi į internetines svetaines, nurodant vyresnį amžių, nei jie yra iš tikrųjų. Dėl šios priežasties yra itin sunku tinkamai tvarkyti nepilnamečio asmens duomenis, nepažeidžiant teisės normų. Toliau nagrinėjant šią problematiką, respondentams buvo užduotas klausimas, **kokių priemonių turėtų imtis internetinės svetainės, kad užkirstų kelią svetainės naudojimui, kai tai daro jaunesni nei 14 metų amžiaus nepilnamečiai**. Respondentų atsakymai pateikti lentelėje (žr. Lentelė Nr. 11).

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Papildomi reikalavimai	Užduotys	„turėtų būti sudaromos papildomos užduotys, kurias išspręsti turėtų visi besiregistruojantys“ (A) „papildomos loginės užduotys“ (C)

	Klausimai	„užduoti papildomus klausimus, į kuriuos gebėtų atsakyti tik tam tikro amžiaus asmenys“ (B)
Technologiniai sprendimai	Mobiliųjų įrenginių ir kitų prietaisų nustatymai	„turėtų būti imamasi visuotinės elektroninės erdvės perversmo, kur tėvai, nupirkę nepilnamečiui mobiliųjų įrenginį ar kt. elektroninį prietaisą, jame nurodytu kokio amžiaus yra nepilnametis, kada jo gimimo data, kad išmanusis įrenginys galėtų automatiškai skaičiuoti amžių, su tikslu, kad tame įrenginyje būtų galima naršyti tik po tam tikrus internetinius puslapius, naudotis tik tam tikromis programėlėmis“ (D)
	Atpažinimo funkcijos	„veido atvaizdo naudojimas neautomatizuotu būdu“

Lentelė Nr. 11

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Šiai problemai spręsti, respondentai pateikė įvairių sprendimo būdų. Atsakymai buvo suskirstyti į dvi kategorijas.

Papildomus reikalavimus nurodė respondentai „A“ ir „C“ teigė, kad turi būti sudaromos papildomos užduotys (loginės užduotys), kurias turėtų išspręsti visi besiregistruojantys internetinėse svetainėse asmenys. Respondentas „C“ papildė, kad *„toku būdu būtų galima išvengti tikrai jaunesnio amžiaus nepilnamečių registravimosi, nes jie tiesiog nesugebėtų įveikti užduočių, kas parodytų jų nesubrendimo lygį.“* Respondentas „A“ pateikdamas pasiūlymą dėl papildomų užduočių, papildomai nurodė, kad *„nors nežinau, ką turėtų daryti suaugę asmenys, kurie tiesiog yra nesubrendę ar neturi sugebėjimu spręsti užduotis. Bet turbūt tokie asmenys taip pat neturėtų naudotis internetinėmis svetainėmis, nes jeigu jie nesupranta užduočių, kaip jie supras apie jų tvarkomus duomenis.“* Respondentas „B“ pateikė pasiūlymą, teoriškai susijusį su užduotimis *„manau, kad galėtų pagelbėti papildomų klausimų uždavimas, į kuriuos gebėtų atsakyti tik tam tikro amžiaus asmenys.“*

Respondentas „D“ pateikė technologinį sprendimą ir teigė, kad *„turėtų būti imamasi visuotinės elektroninės erdvės perversmo, kur būtų elektroniniuose prietaisuose įdiegta sistema, kurioje tėvai, nupirkę nepilnamečiui, pavyzdžiui, mobiliųjų įrenginį, jame nurodytu kokio amžiaus yra nepilnametis, kada jo gimimo data, kad išmanusis įrenginys galėtų automatiškai skaičiuoti amžių, su tikslu, kad tame įrenginyje būtų galima naršyti tik po tam tikrus internetinius puslapius, naudotis tik tam tikromis programėlėmis. Pavyzdžiui, užregistravus, jog mobiliojo įrenginio naudotojas yra 12 metų asmuo, toks prietaisas neleistų apskritai įsijungti internetinio puslapio, ar parsisiųsti programėlės, kurių naudojimas galimas tik nuo 14 metų amžiaus Lietuvos*

Respublikoje.“ Respondentas „E“ teigė, kad „būtų galima naudoti asmens veido atvaizdą, kuris nebūtų jokių būdu automatizuotas. Pavyzdžiui, yra daug įvairių programų, kuriuose naudojant asmens atvaizdą, galima nustatyti asmens preliminarų amžių, tačiau šie duomenys nėra niekur kaupiami ir jie nėra niekur automatizuotai tvarkomi, todėl toks jų naudojimas nepažeidžia specialių kategorijų duomenų tvarkymo reikalavimų. Kiek žinau, tokios programėlės neidentifikuoja asmens, jos tiesiog naudoja algoritmus, kurie, pavyzdžiui, skaičiuoja atstumus tarp akių, nosies ir ausų arba atlieka odos analizę ir minėtų algoritmų pagalba nustato, kokio maždaug amžiaus yra asmuo.“

Apibendrinant respondentų nuomonę, tikrai yra ne viena galimybė bandyti nustatyti internetiniu puslapiu besinaudojančio asmens amžių. Būdai yra susiję su techninėmis priemonėmis, kurios gali būti įvairios – papildomi klausimai, užduotys, įrenginių nustatymai ar kitos priemonės, kuriomis galima nustatyti preliminarų asmens amžių ir taip sutrukdyti neteisėtam nepilnamečių naudojimuisi internetinėmis svetainėmis. Darbo autorės nuomone, tokie įdiegimai įmonėms gali kainuoti didžiulius pinigus, todėl joms yra paprasčiau nesiimti jokių saugumo priemonių, išskyrus užduoti vienintelį klausimą apie besiregistruojančio vartotojo amžių.

Kita darbo autorės nagrinėta didelė problema yra tėvų ar teisėtų globėjų sutikimo reikalavimas, dėl jaunesnio nei 14 metų amžiaus nepilnamečio asmens duomenų tvarkymo teisėtumo. Darbo autorės nuomone, yra problemiška ne tik koku būdu turi būti gautas tėvų sutikimas, bet ir kyla kita problema, susijusi su pačiais tėvais. Vyresnio amžiaus nepilnamečio tėvai gali patys nesinaudoti elektronine erdve, internetinėmis svetainėmis, jie gali apskritai nesuprasti kas yra tas asmens duomenų tvarkymas ir kodėl jie turi duoti sutikimą. Siekiant sužinoti respondentų požiūrį, jiems buvo užduotas klausimas **kokia jų nuomone apie tai, kad tėvai / teisėti nepilnamečio globėjai yra vienintelis subjektas galintis duoti teisėtą sutikimą, dėl nepilnamečio asmens duomenų tvarkymo ir ar toks sutikimas yra tinkamas.** Respondentai vieningai argumentavo, kad toks reikalavimas yra netinkamas (žr. Lentelė Nr. 12).

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Netinkamas	Netinkama apsaugos priemonė	„tai nėra tinkama apsaugos priemonė“ (B) „jeigu patys tėvai nieko nesupranta, kaip jie gali duoti tokį sutikimą“ (D)
	Sutikimo pateikimo būdai	„neaiškus būdai, kaip tėvai turėtų pateikti sutikimą“ (A, C) „sunku vykdyti tokių sutikimų gavimo kontrolę“ (E)

Lentelė Nr. 12

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Respondentų atsakymai pasiskirstė į dvi šiame reikalavime kylančias problemas. *Pirma*, toks reikalavimas yra netinkama apsaugos priemonė. Respondentas „B“ teigė, kad „*mano nuomonė, tai nėra tinkama apsaugos priemonė, nes nemažai tėvų yra vyresnio amžiaus asmenys, kurie patys nesinaudoja internetu, nežino kaip jame yra tvarkomi asmens duomenys, tai jie žinoma nesupras ir kokį sutikimą duoda. Manau, kad būtent tokiu atveju toks sutikimas nėra tinkama saugumo priemonė, kuria siekiama apsaugoti nepilnamečio asmens duomenis.*“ Tokią pačią nuomonę turėjo ir respondentas „D“ nurodydamas, kad „*jeigu tėvai nieko nesupranta, kaip jie gali duoti tokį sutikimą.*“ Antra, kyla problema dėl sutikimo pateikimo būdų. Respondentas „A“ argumentavo, kad „*teisės aktuose nėra numatyta, kokių būdu turėtų būti duodamas sutikimas, tai apsunkina ne tik reikalavimo įvykdymą, bet ir internetinių svetainių veiklą, todėl jie dažniausiai apskritai neleidžia registruotis jaunesnio nei 14 metų asmenims Lietuvos Respublikoje.*“ Respondentas „C“ turi tokią pačią nuomonę, tik ją papildė tuo, kad „*jeigu tėvai nesinaudoja internetu, kaip jie pateiks tą sutikimą? Šis reikalavimas yra nepakankamai įtvirtintas ir jame yra daug spragų, kurios nepadedą apsaugoti nepilnamečio asmens duomenų tvarkymo.*“ Respondentas „E“ iškėlė dar vieną problemą, kaip toks sutikimo gavimas turėtų būti kontroliuojamas „*manau, kad yra be galo sunku vykdyti tokių sutikimų gavimo kontrolę, todėl manau, kad yra daug paprasčiau apskritai neleisti jaunesnio nei pilnamečio asmens amžiaus žmonėms registruotis.*“

Apibendrinus pateiktus respondentų atsakymus, galima daryti išvadą, kad reikalavimas dėl tėvų ar teisėtų globėjų sutikimo gavimo dėl jų nepilnamečių asmenų duomenų teisėto tvarkymo (kai tai susiję su informacinės visuomenės paslaugų tiesioginiu siūlymu nepilnamečiui), yra netinkama priemonė. Pirmiausia dėl to, jog yra ne iki galo reglamentuoti tokio sutikimo reikalavimo / pateikimo būdai, o taip pat, kyla problema ar toks sutikimas yra tikrai teisėtas ir tai yra tinkama saugumo priemonė, jeigu tėvai ar teisėti globėjai apskritai nesinaudoja elektronine erdve ir nesupranta kas yra asmens duomenų tvarkymas.

Analizuojant nepilnamečių asmens duomenų problematiką ir siekiant sužinoti respondentų turimą patirtį, jiems buvo užduotas klausimas, **kokios yra priežastys, lemiančios pažeidimus, susijusius su nepilnamečių teise į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsauga.** Respondentų atsakymai pateikti lentelėje (žr. Lentelė Nr. 13).

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Teisinis reglamentavimas	Nepakankamas reglamentavimas	„neužtenka teisinio reglamentavimo“ (C) „nepakankamas reglamentavimas“ (A,B,E) „reglamentavimas yra per silpnas“ (D)
Švietimas	Visuomenės švietimas	„visuomenė per mažai šviečiama“ (D)

	Nepilnamečių švietimas	„nepilnamečiai nežino kokios teisės jiems priklauso“ (A) „neretai nepilnamečiai tiesiog nesikreipia ir niekam nesako apie pažeistas jų teises, nes nežino, kad gali kreiptis“ (C)
Institucijų veikla	Tarpinstitucinis bendradarbiavimas	„per mažai institucijos tarpusavyje bendradarbiauja, nesidalina informacija vieni su kitais“ (E)
	Prevencija	„nepakankama prevencija“ (B, C) „prevencijos priemonės per menkos“ (E)

Lentelė Nr. 13

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Visi tyrime dalyvavę respondentai pažymėjo, kad šių pažeidimų pagrindinė priežastis yra nepakankamas teisinis reglamentavimas. Pagal pateiktus atsakymus, pastebima, kad nors ir itin svarbūs teisės aktai, tokie kaip Konstitucija gina šias asmens teises, tačiau tokio reglamentavimo neužtenka. Respondentų nuomone, reglamentavimą reikėtų griežtinti. Respondentas „A“ nurodė, kad *„pagrindinė priežastis yra nepakankamas reglamentavimas. Nors tiek tarptautiniai tiek nacionaliniai teisės aktai gina ir saugo privataus gyvenimo teisę ir asmens duomenų apsaugą, tačiau reglamentavimą reikėtų griežtinti. Taip pat manau, kad didžiulė priežastis yra ir nepilnamečių teisių neišmanymas. Nepilnamečiai nežinodami savo teisių, negali žinoti, kaip ir kada jos yra pažeidžiamos.“* Respondentas „B“ teigė, kad *„manyčiau, pagrindinė priežastis yra nepakankamas reglamentavimas, todėl vis dar yra pažeidžiamos šios teisės. Manau, kad kita priežastis yra prevencijos trūkumas. Teisėsaugos institucijos bei vaikų teises ginančios institucijos nesiima pakankamos prevencijos, kad būtų užkirstas kelias šios teisės pažeidimams.“* Respondentas „C“ pateikė savo nuomonę, kad *„pagrindinė priežastis, mano nuomone yra tai, kad neužtenka teisinio reglamentavimo. Be to, nepakankamai šviečiami nepilnamečiai apie jų teises, nes jie neturėdami pakankamai informacijos apie tai, niekur nesikreipia apie pažeistas jų teises, o dažniausiai tai vyksta, kadangi jie nežino, kad apskritai gali kažkur kreiptis ir jiems bus suteikta pagalba. Institucijų prevencijos veikla taip pat nėra pakankama, trūksta šios teisės užtikrinimo.“* Respondentas „D“ nurodė, kad *„aš manau, kad visgi reglamentavimas yra per silpnas, jis nėra pakankamas, siekiant užtikrinti šioms nepilnamečių teisėms. Nepilnamečių teisės turėtų būti dar griežčiau saugomos. Taip pat didžiulė problema yra per mažas visuomenės švietimas. Neretai, visuomenė nežinodami tam tikrų reikalavimų ir įstatymų, juos tiesiog pažeidžia, nors kaip ten sakoma – „nežinojimas nuo atsakomybės neatleidžia“, bet mes gi norime sukurti saugesnę aplinką nepilnamečiams ir jų teisėms. Tikrai ne visi Lietuvos piliečiai žino, kad net ir viešoje vietoje fotografuoti nepilnametį, be jo ir jo tėvų sutikimo negalima.“* Respondentas „E“ teigė, kad

„pagrindinė priežastis yra nepakankamas reglamentavimas“, o taip pat jis teigė, kad „reikėtų institucijoms tarpusavyje labiau bendradarbiauti, kadangi dažnu atveju, viena institucija turi informacijos apie pažeidžiamą nepilnamečio teisę, tačiau niekam šios informacijos neperduoda ir kalti asmenys lieka nenubausti. Prevencijos priemonės taip pat manau yra per menkos, jas reikėtų stiprinti ir dažninti, kad būtų tinkamai užtikrinta nepilnamečio teisė į privatumą.“

Pagal pateiktus respondentų atsakymus, galima daryti išvadą, kad visgi pati pagrindinė priežastis, lementi nepilnamečio teisės į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos pažeidimus, yra nepakankamas teisinis reglamentavimas. Be abejo, tai nėra vienintelė priežastis. Prie priežasčių priskiriamas ir švietimo trūkumas, tiek visuomenės, tiek pačių nepilnamečių, taip pat trūksta ir bendradarbiavimo tarp institucijų ir dažnesnės prevencinės veiklos.

Siekiant sužinoti respondentų nuomonę apie galimus sprendimo būdus, respondentų buvo klausta **kokiais veiksmais ar priemonėmis būtų galima sumažinti arba visai išvengti šių nepilnamečių teisių pažeidimų**. Atsakymai pateikti lentelėje (žr. Lentelė Nr. 14).

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Priemonės	Reglamentavimas	„griežtinti bausmes“ (A, D, C) „stiprinti teisinį reguliavimą“ (B,E) „reikalingas griežtesnis reglamentavimas, neleidžiantis kištis į nepilnamečio teises“ (D)
	Prevencija	„didinti prevencijos priemones“ (B,C,E)
	Švietimas	„didinti švietimą“ (A) „ugdymo įstaigose rengti programas“ (B, D) „visuomenės švietimas“ (E) „papildomi mokymai, kvalifikacijos kėlimas institucijoms“ (C, E)
	Intervencija	„mažinti intervencijas“ (C)
	Tarpinstitucinis ryšys ir bendradarbiavimas	„glaudesnis bendradarbiavimas tarp institucijų“ (A, D) „institucijoms bendrauti tarpusavyje“ (B)

Lentelė Nr. 14

Šaltinis: sudaryta darbo autorės pagal gautus tyrimo duomenis

Respondentas „A“ nurodė, kad „*tinkamiausios priemonės būtų bausmių griežtinimas, kadangi šiuo metu taikomos bausmės yra per lengvos, už tokių rimtų pažeidimų taikymą. Taip pat reikėtų didinti švietimą, kurio pagalba būtų visuomenė supažindinta su teisėmis. Be to, dar yra svarbus ir glaudesnis bendradarbiavimas tarp institucijų, kadangi neretai praktikoje pasitaiko, kad, pavyzdžiui, policijos pareigūnai ir VTAT per mažai tarpusavyje bendradarbiaudami, negali*

nustatyti fakto apie daromus nepilnamečių teisių pažeidimus ir jokia įstaiga galų gale neatlieka jokio tyrimo.“ Respondentas „B“ teigė, kad „svarbiausia yra stiprinti teisinį reguliavimą, kadangi tai yra pagrindas visos teisinės bazės. Kol nebus pakankamas teisinis reglamentavimas, tol ir bus pažeidinėjamos nepilnamečių teisės. Žinoma, turi ir institucijos didinti prevencines priemones, siekti užkirsti kelią tokių pažeidimų darymui. Kaip ir minėjau anksčiau, manau, kad nepilnamečiai ne pilnai žino savo teises, todėl turėtų ir ugdymo įstaigose būti rengiamos programos, kuriomis būtų nepilnamečiai supažindinti ne tik kokias teises jie turi, bet ir kokiais būdais jos yra pažeidžiamos bei kur kreiptis, įvykus teisių pažeidimui. Be abejo svarbu ir institucijos bendrauti tarpusavyje, kad būtų tinkamai apsaugoti nepilnamečiai.“ Respondentas „C“ nurodė, kad „labai svarbu griežta atsakomybė. Kuo ji griežtesnė, tuo mažiau „noro“ žmonės pažeisti teisės aktus. Prevencijos galia taip pat yra didžiulė, todėl turėtų būti imamasi didesnių prevencinių priemonių. Manau, kad ir institucijoms, tiek policijos pareigūnams, tiek VTAT turėtų būti rengiami papildomi mokymai, kvalifikacijos tobulinimo kursai, kad pareigūnai ir specialistai gebėtų tinkamai atskirti nepilnamečių teisių pažeidimus, žinotų kaip spręsti kilusias problemas ir kaip padėti nepilnamečiams. Reikėtų mažiau ir intervencijų į privatų šeimos gyvenimą, kadangi dabar pildant vaiko situacijos vertinimo anketą kiekvieną kartą specialistui reikia bendrauti su vaiku, tik išimtiniais atvejais nereikia, bet siekiamybė, kad būtų visada bendraujama. Gavus naują ieškinį, sakykime skyrybų byloje, reikia važiuoti į namus, tikrinti sąlygas ir bendrauti su vaiku, nors daugelyje bylų nėra ginčo dėl vaiko gyvenamosios vietos ar bendravimo tvarkos, nežiūrint į tai, kad ieškinyje tai yra ginčo teiseną. Toks reikalavimas yra pasenęs ir tikrai šiais laikais nereikalingas.“ Respondentas „D“ taip pat nurodė, kad „yra labai svarbu griežta atsakomybė, už tokių pažeidimų darymą.“ Šis respondentas taip pat teigė, kad „reikalingas griežtesnis reglamentavimas, kuris griežtai nurodytu draudimą kištis į vaikų privatų gyvenimą ir tvarkyti jų asmens duomenis. Turbūt padėtų ir programos ugdymo įstaigose, kuriose būtų šviečiami nepilnamečiai bei glaudesnis visų institucijų bendradarbiavimas.“ Respondentas „E“ teigė, kad „ypatingai svarbu stiprinti tiesinį reguliavimą, rengti papildomus teisės aktus, rekomendacijas, kad būtų išvengta įstatymų „spragų.“ Prevenciškai turėtų būti imamasi priemonių, kad tokių pažeidimų mažėtų ir kad būtų užkirstas kelias jų darymui. Žinoma, svarbu šviesti ir visuomenę, nuo pat mažumės ir vis informaciją kartoti net ir jiems suaugus, kadangi žmogaus teisės yra ypač svarbios demokratinėje valstybėje, todėl kiekvienas turėtų jas žinoti, kad niekas jų negalėtų pažeisti. Aš manau, kad ir papildomi mokymai institucijoms turėtų būti rengiami, kad ir jie galėtų tinkamai kvalifikuoti teisės pažeidimus.“

Apibendrinus respondentų atsakymus, pastebima, kad visi apklaustieji mano, kad reikėtų griežtinti teisinį reguliavimą ir griežtinti atsakomybę už tokių pažeidimų darymą. Kaip ir kiekybinio tyrimo metu, buvo nustatyta, kad ypač svarbi yra prevencija, visuomenės ir

nepilnamečių švietimas, tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Šio tyrimo metu išryškėjo ir papildomos priemonės, kuriomis būtų galima išvengti nepilnamečio teisių pažeidimų, t.y. mokymų ir kvalifikacijos tobulinimo kursų vykdymas institucijoms, kad šios gebėtų tinkamai įvertinti nepilnamečio privataus gyvenimo ir asmens duomenų pažeidimų atpažinimą, apsaugą ir prevenciją. Taip pat išskirta papildoma priemonė, susijusi su intervencijų mažinimu, ten kur to tikrai nereikia. Respondentas „C“ aiškiai nurodė didžiulę problemą, jog neretai pačios institucijos, atlieka privataus gyvenimo pažeidimus, vien dėl nustatyto proceso reikalavimų, kuriuos reikėtų keisti.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kokiais veiksmai yra pažeidžiama nepilnamečio teisė į privatų gyvenimą. Respondentai įvardijo, kad pažeidimai yra susiję ne tik su neteisėtu nepilnamečio fotografavimu, filmavimu, interviu ėmimu, bet ir išklė dar dvi problemas. Respondentų nuomonė, yra didžiulė problema, kuomet ugdymo įstaigos rengia įvairias anketas, kuriuose renka informaciją apie nepilnamečio privatų ir jo šeimos gyvenimą. Kita išryškėjusi problema yra susijusi su pačių nepilnamečių tėvų elgesiu, kuomet jie internetinėse svetainėse dalinasi savo vaikų privataus gyvenimo detalėmis, kurios dažnai pateikia per daug informacijos apie nepilnamečių (t. y. jo gyvenamoji aplinka, asmens duomenys, neretai galima sužinoti adresą kur gyvena nepilnamečių ar kokią jis ugdymo įstaigą lanko, kas gali sukelti didesnius pavojus nepilnamečiui). Keliant bet kokią turinį apie nepilnamečių, tėvai ar teisėti jo globėjai turėtų elgtis atsakingai ir atsižvelgti į geriausius vaiko interesus ir apgalvoti ar sklaidžiama informacija nedarys neigiamo poveikio nepilnamečiui. Tyrimo metu išryškėjo ir dar viena problema, susijusi su rezonansiniais ar kitais rimtais įvykiais, kuomet į įvykio vietą, dažnu atveju šalia mokyklos, atvyksta žurnalistai ir kiti asmenys, kurie ne tik fotografuoja ar filmuoja mokyklos mokinius - nepilnamečius, tačiau ir juos kalbina, siekdami sužinoti kuo daugiau informacijos iš jų, neturėdami tėvų ar teisėtų globėjų sutikimo. Tyrimo metu gauti atsakymai parodė, kad institucijos turėtų imtis veiksmų įvykio vietose ir jog duomenų, susijusių su rimtais įvykiais apie nepilnamečius, perdavimas visuomenei turėtų būti ribojamas, siekiant apsaugoti nepilnamečių privatumą.

Tyrimo rezultatai parodė griežtą respondentų nuomonę apie specialių kategorijų duomenis. Respondentų nuomone, tokie svarbūs nepilnamečio duomenys, apskritai neturėtų būti niekur naudojami, o jų apsauga turėtų būti itin griežtai reglamentuota. Visgi tyrimo metu nustatyta, kad yra daug alternatyvių būdų nustatyti asmens tapatybę ir nepilnamečio biometrinių duomenų naudojimas, siekiant identifikuoti jo tapatybę, yra absoliučiai perteklinis.

Tyrimo metu nustatyta ir tai, kad kyla didžiulės problemos elektroninėje erdvėje, siekiant apsaugoti nepilnamečių asmens duomenis. Viena iš problemų yra susijusi su tėvų ar teisėtų globėjų sutikimo reikalavimu (numatytu BDAR 8 str.), o ypač kai toks sutikimas reikalaujamas iš asmenų, kurie neturi jokio supratimo apie elektroninę erdvę ir asmens duomenų tvarkymą internetinėse

svetainėse. Respondentai mano, kad būtent tokio sutikimo reikalavimas yra visiškai netinkama priemonė, kuria siekiama apsaugoti nepilnamečių asmens duomenis. Kita problema yra susijusi su nepilnamečių naudojimu internetinėmis svetainėmis, kai tai daro jaunesnio amžiaus nepilnamečiai, tačiau nurodo esantys vyresni. Tiek kiekybinio, tiek kokybinio tyrimo metu gauti rezultatai sutapo, kad tai yra internetinių puslapių problema, kurią galima spręsti įvairiais būdais, tačiau to užtikrinti 100 procentų neįmanoma.

Palyginus kiekybinio ir kokybinio tyrimo metu gautus rezultatus, respondentų nuomones, pastebėjimus, įžvalgas ir turimas žinias bei patirtį į visus nagrinėtus klausimus yra panašios, jos sutinka vienos su kitomis. Kokybinio tyrimo metu gauti atsakymai nuo išsamesni, respondentams buvo galima užduoti papildomų klausimų, siekiant gauti tikslesnius tyrimo duomenis. Kokybinio tyrimo metu buvo nustatyta daugiau problemų, su kuriomis susiduriama, siekiant saugoti nepilnamečių privatų gyvenimą ir jų asmens duomenis.

IŠVADOS

1. Nepilnamečio teisė į privatų gyvenimą gina vienas pagrindinių tarptautinių dokumentų Generalinės Asamblėjos priimta Vaiko teisių konvencija, kurios 16 straipsnis saugo nepilnamečio asmeninį ir šeimos gyvenimą, būsto neliečiamybę, susirašinėjimo paslaptį, garbę ir reputaciją. Šis visuotinai pripažintas ir plačiausiai ratifikuotas teisės aktas remdamasis tuo, kad nepilnamečiams reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, įpareigojo valstybes, garantuoti Konvencijoje numatytas teises kiekvienam nepilnamečiui, nepriklausomai nuo jo ar jo tėvų rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautybės, etninės ar socialinės kilmės ar kitų aplinkybių. Lietuvai priėmus Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, iš esmės šalyje pakito nepilnamečio, kaip teisės subjekto, teisinis statusas, pradėjo plėstis požiūris į jį, o institucijos įpareigtos užtikrinti nepilnamečių teisių apsaugą. Visgi ši nepilnamečio teisė yra visuotinai ginama ir Europos žmogaus teisių konvencijos (8 str.), Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (12 str.), Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (7 str.), Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto (17 str.) bei Konstitucijos (22 str.) teisės normų, kurios griežtai kontroliuoja šios teisės galimus apribojimus.

2. Teisės į asmens duomenų apsaugą suvokimas buvo išplėtotas daug vėliau nei teisė į privatumą, o tai yra susiję su informacinių technologijų revoliucija ir plėtra. Šią teisę giną ir jos taikymą reglamentuoja tiek tarptautiniai tiek nacionaliniai teisės aktai, tačiau nagrinėjant asmens duomenų apsaugos teisinį reguliavimą buvo nustatyta, kad visgi vienas pagrindinių asmens duomenų apsaugą užtikrinančių ir reguliuojančių teisės aktų yra Bendrasis asmens duomenų reglamentas. BDAR nurodo, kad nepilnamečiams reikia ypatingos jų asmens duomenų apsaugos, nes jie gali nepakankamai suvokti su asmens duomenų tvarkymu susijusius pavojus, pasekmes ar apsaugos priemones ir savo teises, todėl nepilnamečių teisių apsaugai buvo numatyti papildomi duomenų tvarkymo reikalavimai. Tvarkant nepilnamečio asmens duomenis turi būti vadovaujama pagrindiniu - vaiko interesų principu, kuris reiškia, kad fiziškai ir psichologiškai nesubrendusiam nepilnamečiui reikalinga sustiprinta apsauga, o dar aukštesnio lygio apsauga turi būti taikoma siekiant apsaugoti nepilnamečių specialios kategorijos duomenis.

3. Išanalizavus teisės doktriną, teismų praktiką bei empirinio tyrimo rezultatus, pastebima, kad visgi, net ir esant griežtam nepilnamečių privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos teisių reguliavimui, šių teisių apsaugai ir užtikrinimui to nepakanka ir jos tampa vis labiau pažeidžiamos. Nagrinėjant buvo pastebėta, kad visgi pagrindiniai pažeidimai yra susiję su:

3.1. nepilnamečio teisės į atvaizdą nepaisymu, kuomet teisės aktų normose yra numatyta, jog fotografuojant nepilnametį, jeigu iš tokių duomenų jį galima identifikuoti, yra privalomas tėvų sutikimas, tačiau šio sutikimo neretai siekia išvengti žiniasklaida, o taip pat ir neteisėtas privataus gyvenimo informacijos rinkimas ir skleidimas.

3.2. BDAR numatytų reikalavimų tvarkant nepilnamečių duomenis užtikrinimu. Elektroninėje erdvėje vis sunkiau užtikrinti šią teisę, kadangi internetinėse svetainėse trūksta saugumo priemonių, siekiant išvengti jaunesnių nepilnamečių (Lietuvos Respublikoje – jaunesnių nei 14 metų amžiaus) neteisėto naudojimosi paslaugomis, siekiant išvengti šių nepilnamečių asmens duomenų tvarkymo pažeidimų. Pažeidimai yra susiję ir su minėtų jaunesnių nepilnamečių tėvų ar teisėtų globėjų sutikimo (numatyto BDAR 16 str. 1 d.) tinkamumu bei pačio sutikimo gavimo užtikrinimu, o taip pat neretai problemos susijusios ir su pertekliniu specialių kategorijų duomenų naudojimu.

4. Teisė į asmens duomenų apsaugą yra formuojama prigimtinės asmens teisės į privatą gyvenimą garantijos pagrindu. Nagrinėjant tarptautinėje ir nacionalinėje teisės sistemoje įtvirtintas privataus gyvenimo sampratas matyti, kad sudedamąja teisės į privatą gyvenimą dalimi yra laikoma informacija apie asmenį ir šios informacijos apsauga, vadinasi teisės aktais garantuojant asmens teisę į privatumą, kartu garantuojama ir jo duomenų apsauga, o užtikrinant asmens duomenų apsaugą, yra saugomas ir asmens privatumas. Teisė į duomenų apsaugą yra neatsiejama nuo asmens teisės į privatą bei šeimos gyvenimą, tačiau jos visgi nėra tapačios - pažeidus duomenų apsaugą, dažniausiai pažeidžiamas ir asmens privatus gyvenimas, tačiau pažeidus asmens privatą gyvenimą ne būtinai bus pažeisti ir asmens duomenys.

5. Atliktas empirinis tyrimas atskleidė, kad visgi pagrindiniai veiksniai, darantys įtaką nepilnamečių privataus gyvenimo ir asmens duomenų pažeidimams, yra nepakankamas teisinis reglamentavimas, nepakankamas visuomenės, o ypač nepilnamečių, švietimas, trūksta tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir prevencijos bei valstybinių institucijų intervencija, kai tai nėra būtina. Būtent internetinėje erdvėje nėra tinkamai išnaudojamas nepilnamečių teisių apsaugos įgyvendinimo aspektas, o nepilnamečiai nėra tinkamai informuojami apie socialinių tinklų ar kitų elektroninių erdvių keliamą grėsmę asmens duomenų ir privataus gyvenimo teisėms.

PASIŪLYMAI

1. Siūlytina pakeisti Asmens duomenų apsaugos įstatymo 6 straipsnyje numatytą minimalią 14 metų amžiaus ribą į 18 metų amžiaus ribą, kuomet asmuo, sulaukęs pilnametystės, tinkamai galėtų nuspręsti savo asmens duomenų naudojimo leistinumą.

2. Siūlytina papildyti BDAR 8 straipsnį papildoma dalimi, kurioje būtų numatyta prievolė duomenų valdytojui įrengti privalomas efektyvias saugos priemones, tokias kaip: papildomi klausimynai ar užduotys, į kuriuos sugebėtų atsakyti ir atlikti užduotis tik tam tikro amžiaus asmenys, ar kt., siekiant užkirsti jaunesnių nepilnamečių naudojimuisi internetine erdve, kad būtų tinkamai apsaugotos jų teisės.

3. Siūlytina parengti papildomą privalomą nepilnamečių mokyklinio ugdymo programą, kurioje nepilnamečiai būtų supažindinti su jų teisėmis, kylančiomis problemomis ir priemonėmis, kaip apsaugoti savo teises, o nepavykus jų apsaugoti – kaip reikėtų elgtis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija”. TAR. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 15 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>.
2. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 6 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.
3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 6 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>.
4. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 6 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777>.
5. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 13 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr>.
6. „Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo Nr. I-1374 pakeitimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 4 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.5368B592234C>.
7. „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. birželio 5 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830/asr>.
8. „Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 6 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C8205E261830/asr>.
9. „Lietuvos Respublikos Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 5 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C6E4170DB704/asr>.
10. „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 5 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr>.
11. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 26 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0DD705F93CDD>.
12. „Vaiko teisių konvencija“. TAR. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 28 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.48A4910C899F>.

13. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“. Eur-Lex-Europa. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 15 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=GA>.
14. „Pasaulio Vaiko teisių gerovės chartija“. UN Documents. Žiūrėta 2022 m. spalio 10 d., <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>.
15. „Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas)“. Eur-Lex-Europa. Žiūrėta 2022 m. birželio 5 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2016:119:FULL&from=EN>.
16. „Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2018/1725“. Eur-Lex-Europa. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018R1725&from=LT>.
17. „Visuotinė žmogaus teisių deklaracija“. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 10 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.181EDAC3A371>.
18. „Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracija“. eLibrary. Žiūrėta 2022 m. spalio 10 d. <https://byt.lt/yl2sZ>.
19. „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 26 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.261D576EDC40>.
20. „Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108) su Europos Tarybos Ministrų Komiteto priimtomis pataisomis.“ TAR. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 26 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A28CF120BC09>.
21. „Europos parlamento ir tarybos direktyva 2012/29/ES kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos jomis ir jų apsaugos standartai ir kuria pakeičiamas Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR“. Eur-Lex-Europa. Žiūrėta 2022 m. spalio 6 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=LT>.
22. „Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/680“. Eur-Lex-Europa. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex%3A32016L0680>.
23. „Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių teisenos įgyvendinimo taisyklės (Pekino taisyklės)“. eLibrary. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 2 d. <https://byt.lt/6F8QC>.

24. „Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas „dėl Lietuvos Respublikos nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo koncepcijos“ patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 6 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.11D45E92549F>.
25. „Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos rekomendacija dėl vaikų skaitmeninėje aplinkoje“. OECD Legal. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 3 d. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0389>.

Moksliniai šaltiniai

26. Buttarelli, Giovanni. „The EU GDR as a clarion call for a new global digital gold standard“, *International Data Privacy Law* Vol. 6, No.2 (2016): 77. <https://academic.oup.com/idpl/article/6/2/77/2404469>.
27. Gudžinskienė, Vida, Raudeliūnaitė, Rita, ir Uscila, Rokas. „Vaiko teisių įgyvendinimo galimybės vaikų dienos centruose“. *Pedagogika* 121, Nr. 1 (2016): 209. DOI: <http://dx.doi.org/10.15823/p.2016.15>.
28. Grinevičiūtė, Kristina. „Vaikas ir šeima kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės“. *Jurisprudencija* 89 Nr. 8 (2017): 83. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2695>.
29. Hondius, Frits W. „Data Law in Europe. Stanford Journal of International Law“ Vol. 16, 1980.
30. Mathews, Benjamin Peter. „Australian Laws Ascribing Criminal Responsibility to Children: the Implications of an Internal Critique, Postmodern Insights, and A Deconstructive Exploration“. Daktaro disertacija, Queensland University of Technology. Daktaro disertacija, 2001. https://eprints.qut.edu.au/15805/1/Benjamin_Mathews_Thesis.pdf.
31. Mickevičiūtė, Gabrielė Velta, Pasvenskas, Vytautas. „Vaiko teisė į asmens duomenų apsaugą: iššūkiai skaitmeninėje erdvėje“. *Teisės mokslo pavasaris* (2020): 47-48. DOI: <https://doi.org/10.15388/OS.TMP.2020.3>.
32. Murauskienė, Dovilė. „Parens Patriae doktrinos raiška baudžiamajame procese, kuriame dalyvauja vaikai“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2017. <https://www.lvb.lt/permalink/f/ofpt3n/MRU01000064256>.
33. Petraitytė, Ilona. „Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą“. *Teisė* 80 (2011):164-167. <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB59632226>.
34. Skolnick, Arlene. „The Limits of Childhood: Conceptions of Child Development and Social Sontext. Law and Contemporary Problems“. *Law and Contemporary Problems* Vol. 39, No. 3 (1975): 44. DOI: <https://doi.org/10.2307/1191268>.

35. Šidlauskienė, Jūratė. „Teisės į privatų gyvenimą pažeidimas anoniminiais komentarais: interneto tinklalapių valdytojų civilinės atsakomybės taikymą pateisinantys kriterijai“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:39613437/datastreams/MAIN/content>.
36. Štareikė, Eglė, Kausteklytė - Tunkevičienė, Sigita. „Pagrindinės duomenų subjekto teisės ir jų užtikrinimas pagal ES bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 20 (2018): 296. <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAPDB29673286>.
37. Točickienė, Natalija. „Asmens duomenų apsaugos reglamentavimas Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisėje“. *Jurisprudencija* 44(36) (2003): 117. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/13527/3380-7076-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
38. Ūselė, Laura. „Jaunų pilnamečių (18-20 metų) socialinė branda – nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų jiems taikymo veiksnys“. *Teisės problemos* Nr. 2 (68) (2010): 59. <https://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/2010-2-usele.pdf>.
39. Warren, Samuel D., Brandeis, Louis D. „The Right to Privacy“. *Harvard Law Review* Vol. IV No. 5 (1890), <https://byt.lt/mWofJ>.
40. Westin, Alan F. „Privacy and Freedom“. *Washington and Lee Law Review* 1, 20 (1968): 166-170, <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol25/iss1/20/>.

Specialioji literatūra

41. Dapšys, Antanas, Sakalauskas, Gintautas. *Smurtą patyrusių vaikų reabilitacijos teisiniai aspektai*. Vilnius: Teisės institutas, 2005.
42. Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba. *Europos duomenų apsaugos teisės vadovas*. Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2021. https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_LIT.pdf.
43. Gaižauskaitė, Inga, Valavičienė, Natalija. *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Standartų spaustuvė, 2016.
44. Jensen, Eric L., Jepsen, Jorgen, Nelken, David and Hunter, Rosemary. *Juvenile Law Violators, Human Rights, and the Development of New Juvenile Justice Systems*. Oregon: Hert Publishing, 2006.
45. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2017.
46. Kvieskienė, Giedrė. *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius, 2003. https://www.academia.edu/1520990/Socializacija_ir_vaiko_gerove.
47. Meškauskaitė, Liudvika. *Teisė į privatų gyvenimą*. Vilnius : Standartų spaustuvė, 2015.

48. Tidikis, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
49. Žukauskienė, Rita. *Raidos psichologija*. Vilnius: Margi raštai, 2007.

Teismų praktika

50. Reklos and Davourlis v. Greece. Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2009, Nr. 1234/05. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 5 d. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-90617%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-90617%22]}).
51. Soderman v. Sweden. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas, 2013, Nr. 5786/08. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-128043%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-128043%22]}).
52. I.V.T. v. Romania. Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2022, Nr. 35582/15. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 7 d. [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-215919%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-215919%22]}).
53. Varapnickaitė-Mažylienė prieš Lietuvą. Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2012, Nr. 20376/05. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d. https://ciencia.ucp.pt/ws/portalfiles/portalfiles/portal/64097098/CASE_OF_VARAPNICKAITE_M_AZYLIENE_v._LITHUANIA.pdf.
54. K.U. v. Finland. Europos Žmogaus Teisių Teismas, 2008, Nr. 2872/02. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d. <https://privacylibrary.ccg.nlud.org/case/ku-vs-finland>.
55. Digital Rights Ireland Ltd v. Minister for Communications and others. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, 2014, Nr. C-293/12 ir C-594/12. Eur-Lex-Europa. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 28 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012CJ0293&from=LT>.
56. Volker and others v. Land Hessen. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, 2010, Nr. C-92/09 ir C-93/09. Eur-Lex-Europa. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 2 d. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-92/09&language=lt>.
57. Michael Schwarz v. Stadt Bochum. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, 2013, Nr. C-291/12. Eur-Lex-Europa. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 6 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012CJ0291&from=LT>.
58. W.P.Willems v. Burgemeester van Nuth and others. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, 2015, Nr. C-446/12–C-449/12. Eur-Lex-Europa. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 6 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0446>.
59. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsnio ir 14 straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 2 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2CA4B9A8F04D>.

60. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas „Dėl Telekomunikacijų, Operatyvinės veiklos įstatymų ir Baudžiamojo proceso kodekso atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR. Žiūrėta 2022 m. spalio 2d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B3028B893DAF>.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“. Teisės Gidas. Žiūrėta 2022 m. spalio 09 d. <https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=26548>.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-262/2011. eTeismai. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 5 d. <https://eteismai.lt/byla/232210587553230/3K-3-262/2011>.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėju kolegijos 2002 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-437/2002. Teisės Gidas. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 6 d. <https://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=10696>.
64. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. balandžio 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-3345-822/2020. eTeismai. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 26 d. <https://eteismai.lt/byla/54199622548154/A-3345-822/2020>.
65. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. lapkričio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-294-525/2022. INFOLEX. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 10 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2120599>.
66. Lietuvos apeliacinio teismo 2009 m. gegužės 5 d. nutartis byloje Nr. 2A-340/2009. eTeismai. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 7d. <https://eteismai.lt/byla/208067913351381/2A-340/2009?word=nepilnamet%C4%97s>.
67. Vilniaus apygardos teismo 2015 m. kovo 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-1933-467/2015. eTeimai. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 6 d. <https://eteismai.lt/byla/219233466516906/2-1933-467/2015>.

Internetiniai šaltiniai

68. Žiobienė, Edita. „Vaikas“. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Žiūrėta 2022 m. spalio 6 d. <https://www.vle.lt/straipsnis/vaikas-1>.
69. Gutauskas, Aurelijus. „Nepilnamečiai“. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Žiūrėta 2022 m. spalio 6 d. <https://www.vle.lt/straipsnis/nepilnameciai>.
70. Lietuvių kalbos institutas. „Vaikas“. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2022 m. spalio 6 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=vaikas&id=30005120000>.
71. Lietuvių kalbos institutas. „Nepilnametis“. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2022 m. spalio 6 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=nepilnametis&id=20025310000>.

72. Zulonias, Modestas. „Biometrinių duomenų tvarkymas elektroninėje erdvėje“. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 20 d. https://vdai.lrv.lt/uploads/vdai/documents/files/Rekomend_Biometriniai_2017.pdf.
73. „Kas yra asmens duomenys?“ Europos komisija. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 6 d. https://commission.europa.eu/law/law-topic/data-protection/reform/what-personal-data_lt.
74. „SolPriPa Projektas“. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, Mano vyriausybė. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 6 d. <https://vdai.lrv.lt/lt/naudinga-informacija/solpripa-projektas>.
75. „What is special category data?“ *Ico*. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 10 d. <https://by.t.lt/wZnkJ>.
76. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos 2023 m. sausio 10 d. sprendimas (Nr. VDAI-D587). Inforex. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 10 d. <https://www.inforex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2134483>.
77. „Fine for processing students’ fingerprints imposed on a school“. *European Data Protection Board*. 2020 m. kovo 5 d. <https://by.t.lt/k8l8J>.
78. „Children in the digital environment“. *Better policies for better lives*. Žiūrėta 2022 m. gruodžio 16 d. <https://www.oecd.org/digital/children-digital-environment/>.
79. „China hits out at US over TikTok ban on federal devices“. *BBC News*. 2023 m. kovo 1 d. <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-64795548>; „Canada bans TikTok on government devices“. *BBC News*. 2023 m. vasario 28 d. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-64792894>; „European Commission bans TikTok on staff devices“. *BBC News*. 2023 m. vasario 23 d. <https://www.bbc.com/news/technology-64743991>.
80. „Cookies: the CNIL fines TIKTOK 5 million euros“. *Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés*. 2023 m. sausio 12 d. <https://www.cnil.fr/en/cookies-cnil-fines-tiktok-5-million-euros>.
81. Turkijos asmens duomenų apsaugos valdybos 2023 m. sprendimas. Digital Policy Alert. Žiūrėta 2023 m. kovo 3 d. <https://by.t.lt/gRyGs>.
82. „ICO could impose multi-million pound fine on TikTok for failing to protect children’s privacy“. *Ico*. 2022 m. rugsėjo 26 d. <https://by.t.lt/A7h0D>.
83. „Safety & privacy controls“. TikTok. Žiūrėta 2023 m. kovo 5 d. <https://www.tiktok.com/safety/en/guardians-guide/>.
84. „TikTok Revenue and Usage Statistics (2023)“. Business Of Apps. Žiūrėta 2023 m. kovo 7 d. <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>.
85. „Parents' Ultimate Guide to TikTok“. Common sense media. Žiūrėta 2023 m. kovo 7 d. <https://www.common sense media.org/articles/parents-ultimate-guide-to-tiktok>.

86. „TikTok fined for violating children’s privacy“. Dutch Data Protection Authority. 2021 m. liepos 22. <https://www.autoriteitpersoonsgegevens.nl/en/news/tiktok-fined-violating-children%E2%80%99s-privacy>.
87. „Privacy Policy“. Snapchat. Žiūrėta 2023 m. kovo 10 d. <https://values.snap.com/privacy/privacy-policy>.
88. „Distribution of Snapchat users worldwide as of January 2022, by age and gender“. Statista. Žiūrėta 2023 m. kovo 10 d. <https://www.statista.com/statistics/933948/snapchat-global-user-age-distribution/>.
89. „Transparency Report“. Snapchat. Žiūrėta 2023 m. kovo 10 d. <https://values.snap.com/privacy/transparency>.

PRIEDAI

1 priedas

VALSTYBĖS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS IR ĮVAIKINIMO TARNYBOS PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS VYRIAUSIŲJŲ SPECIALISTŲ ANONIMINĖ ANKETA

Esu Mykolo Romerio universiteto studentė, šiuo metu rašau baigiamąjį magistro darbą bei atlieku tyrimą tema „Nepilnamečių teisės į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos užtikrinimo teisinio reguliavimo ypatumai“. Maloniai prašau Jūsų atsakyti į pateiktus klausimus pasirenkant Jums tinkamiausius atsakymo variantus. Užtikrinu Jūsų konfidencialumą, anketa yra anoniminė.

1. Jūsų lytis?

- a) moteris
- b) vyras

2. Jūsų amžius?

- a) iki 30 metų
- b) nuo 31 iki 40 metų
- c) nuo 41 iki 50 metų
- d) virš 51 metų

3. Jūsų išsilavinimas?

- a) Aukštesnysis
- b) Aukštasis neuniversitetinis neteisinis
- c) Aukštasis neuniversitetinis teisinis
- d) Aukštasis universitetinis neteisinis
- e) Aukštasis universitetinis teisinis
- f) kita (įrašyti)

4. Jūsų darbo stažas dirbant Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyboje prie SADM?

- a) Iki 5 metų
- b) Nuo 6 iki 10 metų
- c) Nuo 11 iki 15 metų
- d) Nuo 16 metų iki 20 metų
- e) Daugiau nei 21 metai

5. Jūsų nuomone, kuri iš žemiau išvardintų nepilnamečio teisių yra nepakankamai užtikrinama ir vis dar pažeidinėjama dažniausiai? (pažymėkite vieną)

- a) Teisė į poilsį ir laisvalaikį
- b) Teisė į gyvenimo sąlygas, sveikatą
- c) Teisė į ugdymą
- d) Teisė į asmens duomenų apsaugą

- e) Teisė į privatumą
- f) Teisė gyventi

6. Ar Jums yra tekę nagrinėti nepilnamečių teisės į privatų gyvenimą pažeidimus? Jei taip, gal prisimenate kiek tokių pažeidimų nagrinėjote?

- a) Taip, iki 10 kartų
- b) Taip, daugiau nei 10 kartų
- c) Neprisimenu
- d) Nenagrinėjau tokio pobūdžio pažeidimų

7. Kaip manote, kurie iš žemiau išvardintų variantų yra priskiriami prie privataus gyvenimo? (pažymėkite visus, Jūsų manymu tinkančius)

- a) Nepilnamečio asmeninis ir jo šeimos gyvenimas
- b) Vardas ir pavardė
- c) Gyvenamoji aplinka
- d) Sveikatos duomenys
- e) Susirašinėjimai / pokalbiai
- f) Korespondencija
- g) Gyvenamosios vietos adresas
- h) Draugų kontaktai telefone
- i) Banko sąskaitos numeris
- j) Asmens kodas
- k) Gimimo data
- l) Asmens atvaizdas
- m) Telefono numeris
- n) Elektroninio pašto adresas
- o) Mokyklos pažymių knygelė
- p) Biometriniai duomenys (pirštų antspaudai, balsas, akies rainelė ir kt.)
- q) Bet kokia informacija apie asmenį
- r) Bet kokia informacija apie asmenį, kurio tapatybė gali būti nustatyta
- r) Kita (įrašyti)

8. Jūsų manymu, kas gali būti laikoma nepilnamečio asmens privataus gyvenimo pažeidimu? (pažymėkite visus, Jūsų manymu tinkančius)

- a) Neteisėtas informacijos apie nepilnamečių rinkimas
- b) Melagingos informacijos apie nepilnamečių skleidimas
- c) Nepilnamečio fotografavimas/filmavimas be jo ir jo teisėtų globėjų sutikimo
- d) Tėvų bendravimas su šeimos gydytoju dėl nepilnamečio sveikatos
- e) Nepilnamečio gyvenamosios aplinkos filmavimas
- f) Nepilnamečio interviu ėmimas be jo teisėtų globėjų sutikimo
- g) Miegojimas su nepilnamečiu viename kambaryje
- h) Nepilnamečio telefono ėmimas ir naršymas po jį
- i) Nepilnamečio pažymių knygelės tikrinimas
- j) Kita (įrašyti)

9. Kaip manote, kokiais atvejais galima pažeisti nepilnamečių privataus gyvenimo teisę? (pasirinkite vieną)

- a) Siekiant palengvinti asmens identifikavimą, pavyzdžiui pirštų antspaudų naudojimas patekimui į mokyklą ar jos patalpas

- b) Siekiant atskleisti rimtas problemas, pavyzdžiui imamas interviu dėl neteisėto mokytojų elgesio pamokų metu
- c) Tėvai šios nepilnamečių teisės gali nepaisyti visada
- d) Siekiant užkirsti kelią neteisėtiems veiksams, pvz. nusikalstamoms veikoms
- e) Siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves
- f) Tik įstatymuose numatytais atvejais
- g) Kita (įrašyti)

10. Jūsų manymu, kuris iš subjektų dažniausiai pažeidžia nepilnamečio privatumą?

- a) Tėvai
- b) Mokyklos darbuotojai
- c) Valstybės institucijos
- d) Žurnalistai
- e) Internetinės svetainės
- f) Privačios įmonės
- g) Kita (įrašyti)

11. Kaip manote, dėl kokios pagrindinės priežasties nepilnamečio teisė į privatumą yra pažeidinėjama? (pažymėkite vieną)

- a) Dėl nepakankamo teisinio reguliavimo
- b) Dėl piliečių, kurie pažeidžia nepilnamečių teises, teisės aktų neišmanymo
- c) Dėl nepakankamo nepilnamečių švietimo apie jų teises
- d) Dėl asmenų nebaudžiamumo, kai dėl pažeistos teisės nepilnametis niekur nesikreipia
- e) Dėl valstybės institucijų, kurios nesiima pakankamos prevencijos ir apsaugos priemonių
- f) Kita (įrašyti)

12. Ar Jums yra tekę nagrinėti nepilnamečių asmens duomenų pažeidimus? Jei taip, gal prisimenate kiek tokių pažeidimų nagrinėjote?

- a) Taip, iki 10 kartų
- b) Taip, daugiau nei 10 kartų
- c) Neprisimenu
- d) Nenagrinėjau tokio pobūdžio pažeidimų
- e) Kita (įrašyti)

13. Kuriuos variantus priskirtumėte prie nepilnamečio asmens duomenų? (pažymėkite visus, Jūsų manymu tinkančius)

- a) Nepilnamečio asmeninis ir jo šeimos gyvenimas
- b) Vardas ir pavardė
- c) Gyvenamoji aplinka
- d) Sveikatos duomenys
- e) Susirašinėjimai / pokalbiai
- f) Korespondencija
- g) Gyvenamosios vietos adresas
- h) Draugų kontaktai telefone
- i) Banko sąskaitos numeris
- j) Asmens kodas
- k) Gimimo data
- l) Asmens atvaizdas

- m) Telefono numeris
- n) Elektroninio pašto adresas
- o) Mokyklos pažymių knygelė
- p) Biometriniai duomenys (pirštų antspaudai, balsas, akies rainelė ir kt.)
- q) Bet kokia informacija apie asmenį
- r) Bet kokia informacija apie asmenį, kurio tapatybė gali būti nustatyta
- s) Kita (įrašyti)

14. Įvardinkite, kas, Jūsų manymu, yra specialių kategorijų asmens duomenys?

.....

15. Kuris iš subjektų, Jūsų nuomone, dažniausiai pažeidžia nepilnamečio asmens duomenis?

- a) Tėvai
- b) Mokyklos darbuotojai
- c) Valstybės institucijos
- d) Žurnalistai
- e) Internetinės svetainės
- f) Privačios įmonės
- g) Kita (įrašyti)

16. Kaip manote, ar internetinės svetainės, kuriomis naudojasi nepilnamečiai, tinkamai užtikrina jų duomenų apsaugą ?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Iš dalies
- d) Kita (įrašyti)

17. Jūsų nuomone, su kokia pagrindine problema susiduria internetinės svetainės, kurios siekia tinkamai apsaugoti nepilnamečių teises?

- a) Tėvų sutikimo reikalavimas ir gavimas
- b) Nepilnamečių apsimetimas vyresniais nei jie yra iš tikrųjų
- c) Nepilnamečių atsainumas sutinkant su įvairiomis sąlygomis, su jomis nesusipažinus, jų neperskaičius
- d) Kita (įrašyti)

18. Kaip galvojate, kokias saugumo priemones turėtų naudoti internetinės svetainės, siekiant nustatyti ar nepilnametis nurodo savo tikrąjį amžių ar nurodo jį didesnę nei jis yra iš tikrųjų, tik dėl to, kad galėtų prisiregistruoti svetainėje?

.....

19. Kaip manote, nuo kokio amžiaus nepilnamečio sutikimas dėl jo asmens duomenų tvarkymo turėtų būti teisėtas Lietuvoje? (pažymėkite vieną)

- a) Nuo 14 metų
- b) Nuo 15 metų
- c) Nuo 16 metų
- d) Nuo pilnametystės
- e) Nežinau

f) Kita (įrašyti)

20. Nesulaukus tam tikro amžiaus, nepilnamečio asmens duomenų tvarkymas yra teisėtas tik gavus jo tėvų / teisėtų globėjų sutikimą, net jei jie neturi jokių žinių apie šių duomenų tvarkymą, pavyzdžiui internetinėse svetainėse. Ar tėvų sutikimas dėl tokio nepilnamečio asmens duomenų tvarkymo yra tinkama priemonė apsaugoti nepilnamečių nuo jo duomenų pažeidimų?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Neturiu nuomonės

21. Kaip manote, kokia yra pagrindinė priežastis, dėl kurios nepilnamečio asmens duomenys yra pažeidinėjami? (pažymėkite vieną)

- a) Dėl nepakankamo teisinio reguliavimo
- b) Dėl piliečių, kurie pažeidžia nepilnamečių teises, teisės aktų neišmanymo
- c) Dėl nepakankamo nepilnamečių švietimo apie jų teises
- d) Dėl asmenų nebaudžiamumo, kai dėl pažeistos teisės nepilnamečiai niekur nesikreipia
- e) Dėl valstybės institucijų, kurios nesiima pakankamos prevencijos ir apsaugos priemonių
- f) Kita (įrašyti)

22. Ar manote, kad BDAR pakankamai reglamentuoja nepilnamečių duomenų apsaugos reguliavimą? (pažymėkite vieną)

- a) Taip
- b) Ne
- c) Iš dalies
- d) Neturiu nuomonės

23. Kaip manote, ar vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos tinkamai gina ir yra pilnai išitraukusios į nepilnamečių teisių apsaugą ?

- a) Taip
- b) Ne
- c) Iš dalies
- d) Neturiu nuomonės

24. Jūsų nuomone, kokios priemonės pagerintų nepilnamečių teisių apsaugą, susijusia su teise į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugą?

.....

AČIŪ UŽ JŪSŲ NUOMONĘ IR SKIRTĄ LAIKĄ.

**VALSTYBĖS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS IR ĮVAIKINIMO TARNYBOS PRIE
SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS VYRESNIŲJŲ PATARĖJŲ
INTERVIU**

1. Jūsų nuomone, kokiais veiksmais yra pažeidžiama nepilnamečio teisė į privatų gyvenimą?
2. Kokiomis priemonėmis būtų galima užkirsti kelią neteisėtam žurnalistų veikimui siekiant apklausti/nufotografuoti/nufilmuoti nepilnamečių atgarsį sukėlusiu įvykių metu?
3. Ką manote apie tai, kad internetinėse svetainėse gausu tėvų anketų, kuriuose jie viešina savo nepilnamečių atvaizdus, aplinką, kurioje jie gyvena ir leidžia laisvalaikį?
4. Ką manote apie nepilnamečių biometrinių duomenų, pavyzdžiui piršto antspaudo, naudojimą mokyklose, sporto salėse ar klubuose, bibliotekose ir kitose vietose, su tikslu identifikuoti paslaugomis besinaudojančių nepilnamečių? Kokiais būdais būtų galima išvengti specialios kategorijos duomenų, šiuo atveju biometrinių duomenų, naudojimo?
5. Kaip manote, kokių priemonių turėtų imtis internetinės svetainės, kad užkirstų kelią svetainės naudojimui, kai tai daro jaunesni nei 14 metų amžiaus nepilnamečiai?
6. Ką manote apie tai, kad tėvai / teisėti nepilnamečio globėjai yra vienintelis subjektas galintis duoti teisėtą sutikimą, dėl nepilnamečio asmens duomenų tvarkymo? Ar toks sutikimas yra tinkamas? Argumentuokite.
7. Jūsų nuomone, kokios yra priežastys, lemiančios pažeidimus, susijusius su nepilnamečių teise į privatų gyvenimą ir teise į asmens duomenų apsaugą?
8. Kokiais veiksmais ar priemonėmis būtų galima išvengti šių nepilnamečių teisių pažeidimų?

SANTRAUKA

„Nepilnamečių teisės į privatą gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos užtikrinimo teisinio reguliavimo ypatumai“

Nepilnamečio teisių tema, susijusi su jo privačiu gyvenimu ir asmens duomenų apsauga, Lietuvoje nėra dažnai gvildinama, todėl nėra dažnai atliekami tyrimai. Būtent dėl šių priežasčių privalu nagrinėti nepilnamečių teisių reguliavimo ypatumus, susijusius su teise į privatą gyvenimą ir asmens duomenų apsauga, šiandieninėmis aktualijomis, siekiant geriau apsaugoti įvairias nepilnamečių teises.

Darbo tikslas – atskleisti nepilnamečių teisės į privatą gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos užtikrinimo teisinio reguliavimo ir praktinius probleminius aspektus.

Tyrimo objektas – nepilnamečių teisės į privatą gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos užtikrinimo teisinis reguliavimas.

Iškeltam tikslui pasiekti suformuluoti šie uždaviniai: 1. Išanalizuoti nepilnamečio teisės į privatą gyvenimą reglamentavimą nacionaliniuose bei tarptautiniuose teisės aktuose. 2. Atskleisti nepilnamečio asmens duomenų apsaugos užtikrinimo teisinį reguliavimą. 3. Identifikuoti pagrindinius nepilnamečių teisių pažeidimus, susijusius su teise į privatą gyvenimą ir asmens duomenų apsauga. 4. Išnagrinėti privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos institutų sąsajas. 5. Identifikuoti veiksnius, darančius įtaką nepilnamečių privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos pažeidimams, bei jų sprendimo būdus.

Išanalizavus teisės doktriną, teismų praktiką bei empirinio tyrimo rezultatus, pastebima, kad visgi, net ir esant griežtam nepilnamečių privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos teisiam reguliavimui, šių teisių apsaugai ir užtikrinimui to nepakanka. Atsižvelgus į tyrimo dalyvių nuomonę, turimą patirtį ir žinias, siekiant tinkamai užtikrinti nepilnamečio privataus gyvenimo ir asmens duomenų apsaugos teises būtina stiprinti teisinį reglamentavimą, griežtinti bausmes, už šių teisių padarytus pažeidimus, imtis didesnių prevencinių priemonių ir skatinti švietimą, kurti tarpinstitucinius ryšius ir didinti jų bendradarbiavimą bei mažinti valstybinių institucijų intervenciją, kai tai nėra būtina.

Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas ir santrauka dvejomis kalbomis.

Atliekant tyrimą naudoti mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa, pusiau struktūruotas interviu, lingvistinis ir loginis – analitinis metodai.

Pagrindinės sąvokos: nepilnamečiai, privatus gyvenimas, asmens duomenys, teisinis reguliavimas.

Features of the Legal Regulation Ensuring the Right of Minors to Private Life and the Protection of Personal Data

The topic of the minor's rights, related to his private life and personal data protection, is not often discussed in Lithuania, so researches are not frequently conducted. For these reasons it is necessary to examine the peculiarities of the regulation of the rights of minors, related to the right of private life and the protection of personal data, today's current affairs, in order to improve protection of various minors' rights.

The aim of the work is to reveal the rights of minors to private life and legal regulation and practical problematic aspects of ensuring personal data protection.

The object of the study is the legal regulation of minors' right to private life and personal data protection.

To achieve purpose of the work, objectives where set: 1. To analyze the regulation of the minor's right to private life in national and international legal acts. 2. To reveal assurance of minors legal regulation of data protection. 3. To identify the main violations of minors' rights related to the right to private life and personal data protection. 4. To examine the connections between private life and personal data protection institutes. 5. To identify the factors affecting minors' private life and personal data protection violations, reveal the ways to solve them.

After analyzing legal doctrine, court practice and the results of empirical research, it can be seen that, even with strict legal regulation of minors' private life and personal data protection, it is not enough to protect and ensure these rights. Considering the opinion, experience and knowledge of the research participants, in order to properly ensure the minor's rights to private life and personal data protection, it is necessary to strengthen legal regulation, increase the penalties for violations of these rights, take greater preventive measures and promote education, create inter-institutional relations and increase their cooperation and reducing the intervention of state institutions when it is not necessary.

The work consists of an introduction, four chapters, conclusions, proposals, bibliography and summary in two languages.

Analysis of scientific literature, questionnaire survey, semi-structured interview, linguistic and logical - analytical methods were used in the research.

Key words: *minor, private life, personal data, legal regulation.*

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2023-05-04

Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas) Viešojo saugumo akademijos, Ikiteisminio proceso (Teisės ir policijos veiklos specializacijos) programos studentė Laura Tamulevičienė, patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Nepilnamečių teisės į privatų gyvenimą ir asmens duomenų apsaugos užtikrinimo teisinio reguliavimo ypatumai“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Laura Tamulevičienė
(vardas, pavardė)